

AZ UTÓLSÓ BETYÁR

ELBESZÉLÉSEK

IRTA:
PATAKY ISTVÁN

KARCZAG.
KIADJA SZÓDI S. KÖNYVKERESKEDÉSE.
1898.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2022
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár Digitálistartalom-fejlesztési és -szolgáltatási Osztálya
ISBN 978-963-417-510-0 (online)
MEK-18484

TARTALOM

AZ UTOLSÓ BETYÁR.

I. AZ ISKOLA.

II. A KEZDÉS.

III. EGY MÁSIK LEGÉNY.

IV. A HARMADIK LEGÉNY.

V. A SZÉP MUNKÁK.

VI. ÖZV. FÜLÖP JÓZSEFNÉ.

VII. AZ ELSŐ ELFOGATÁS.

VIII. BEDE BANDI.

IX. SZEGÉNY SZABÓ PISTA.

X. AZ ELFOGATÁS.

XI. A KITÖRÉS.

XII. VÉGRE.

AZ ÁRULÓ PIPA.

A CSILLAG FIA.

A FOGADÁS EREDMÉNYE.

EMBERZSIR.

BODOR PISTA IGAZSÁGA.

ABRAKOSZTÓNÉ.

A KIGYÓTOJÁS.

HALÁLIG.

AZ UTOLSÓ BETYÁR.

(Az V, 857 873. számú percsomó.)

I. AZ ISKOLA.

A bécsi Alsern-kaszárnya második emeletének 12. szobájában az 1872. évi tél egyik estélyén még 9 óra után is lehetett valami beszélgetést hallani. A baka fiuk mind ágyban voltak ugyan már, hanem nem aludtak. Nem aludt egyetlen egy sem. Pedig káplár ur Bagó megmondta, hogy holnap reggel indulás lesz czakompakban Klosterneuburg felé. Vissza érkezés nem lesz előbb esti 8 óránál, ami télen már valóságos éjszaka. Akkor majd ebédelhetnek a bakák, akinek lesz kedve, meg étvágya. Akkorára egész bizonyosan készen lesz a menázsi. És a fiuk még sem alusznak, pedig már 10 óra felé közeledik az idő. Maga a napos káplár ur Bagó is ott van, noha neki éppen arra kellene felügyelni, hogy a bakák aludjanak már ilyenkor, vagy aki nem alszik is, úgy tegyen mintha aludnék.

Nem valami mozgósítási hir, nem valami nagy fejű halála, vagy nem dupla lénung, ennek a fentlételnek az oka, hanem az a jó hangu fiu, ott, aki a fűrer úr Flinta ponyvával elrekesztett ágyán ülve, felolvas valamit.

Bizonyosan a „reglamm” amit olvas, mert hát azt maguknak a tiszt uraknak is sokszor kell olvasni, magyarázván majdnem minden §-t, majdnem minden gyakorlatnál, majdnem ellenkezőképen.

Nem, a fiuk, ennek a nem gyakorlati, gyakorlati könyvnek a tanulmányozását minden irigység nélkül hagyják a tiszt urakra, hanem annál sokkal érdekesebb könyvet olvasnak, illetve hallgatnak.

Az első két percznyi hallgatás után kilehetett venni, hogy az a szép könyv, amit az a jó hangu gyerek olvas, nem más, mint a Bogár Imre története.

Ezt hallgatja az a 20 baka oly érdeklődéssel, hogy daczára a 10 órának egy sem alszik közüle, hanem hallgatja azt a szép történetet, a mely pedig méreg rájuk nézve kisebb nagyobb mértékben.

Az a történet nem úgy van és nem azért van elbeszélve, mint nem arra van a ponyva irodalom legnagyobb része, a mely pedig a népnek van irva, hogy azt oktassa, tanítsa és azt a kevés erkölcsi fogalmat, ami van benne jó irányban fejlessze, hanem azért, hogy vad érdekessége által minél jobban terjedjen.

Terjed is, de méreg gyanánt hat a népre, kisebb-nagyobb mértékben ront, de minden esetben és határozottan ront.

És ilyen könyveket olvasnak a baka fiuk éppen most is. Bogár Imre a hires betyár története. Hogy örvendtek a fiuk, midőn a hires betyárnak sikerült az üldözők elől menekülni, hogy dagadtak az izmok, amidőn annak küzdelmeit hallgatták.

Ej! sok veszedelem, sok méreg, sok ördög van abban a rossz irányban megirt népies könyvekben.

- Halt! kiált egyszerre káplár ur Bagó - 10 óra tovább nem lehet olvasni - tiz percz mulva mindenki aludjék, mert másként rapport.

Azzal, nehogy tudtán, vagyis inkább hallgatásán kívül is, olvashassanak, elvette a könyvet.

Elfújta a gyertyát, s ment sorra jární a halványan világított „czimmereket”.

A fiuk egy darabig még elmotyogtak.

- Na frájter ur, Sándor, - szólt egy baka a feleségéhez (szomszéd) tudnál-e te ilyen derék legény lenni?

- Tudnék ám - felelt az - különb is, mert én nem járnám az erdőt, hanem a falukat, meg nem éhezném. Hanem nem lennék ám, mert tudom azt a nótát, hogy

... Édes anyám meghalt
Kis házunk azóta,
Régen össze omlott...
Áll az akasztófa!

- Nem megyek én erdőbe busulni komám.

- Pedig ilyen, derék, szép legény, mint te vagy frájter ur, Sándor, sokra vihetné.

- Tudod testvér, felelt Sándor, van nekem otthon egy szép szeretőm, aki már másfél év óta vár rám, az apámnak van egy kis tanyája 30 hold földdel, ott a jó jász földön. Engem nem üldözhet semmi bele olyan bajba. Lehet, hogy most ősszel, lehet, csak jövő ősszel hazamegyek, elveszem a Márhát és nem lesz boldogabb ember nálam Jász-Kiséren.

- Lesznek majd gyerekek.

- Az is kell testvér, tudod, hogy mi fajta embereknél, már a 7 éves gyerek hasznavehető tagja a családnak. De most már aludjunk testvér, mert jókor kelünk.

Ezzel aztán az értelmes jász-gyerek nem felelt semmi kérdésre, sőt még a pokróczot is fejére huzta, hogy ne is hallja a kérdést.

Pár pillanat mulva egészséges szuszogás és horkolás hallatszott ki a 12-ik czimmerből...

Este 7 óra tájban érkeztek a fiuk haza a beseftigungról, kifáradva, kimerülve.

A naposok kiabáltak a szétoszlás után.

- A menáziért fiuk, majd elhül. Déli 11 óra óta vár benneteket - tette hozzá kaczagva. Óriási káromkodással válaszoltak a szobákba vánszorgó fiuk.

- Hozzátok ti elő, a kik itthon lebzseltetek, ha azt akarjátok, hogy együnk.

A bornyuk, fegyverek, táskák csak úgy vágódtak az ágyra, a fiuk nem bánták volna, ha minden izre-porrá törik.

- Levél Hajdu Ferencznek, Jász-Ladányról - kiáltott valaki.

- Hier! - felelt vissza egy köpczös legény.

Átvette a levelet és leült ágyára. A másik ágyon már ült egy csinos szőke legény, nyulánk, de izmos termettel.

- Ki irt testvér? szólt hátrafelé Hajduhoz.

- Azt hiszem a hugom irt, Anna, felelt. - Ismered frájter ur, Sándor.

- Ismerem, Tarnyi Jóskáné.

- Az.

Hajdu olvasta a levelet. Egyszerre felkiáltott.

- Mi az?

- Tudod-e miről ir a hugom?

- Miről másról, mint disznótorról. Olcsó a disznó, olcsó a bor, most jól mulatnak a jászok.

- Nem a, a Márháról ir?

- Melyik Márháról?

- A tiedről.

Tóth F. Márháról?

- Arról, ha nincs Kiséren több ilyen nevü leány.

- Nincs. És mit ir?

- Férjhez ment tegnapelőtt Czifra Sándorhoz.

Sándor felugrott.

- Az nem lehet.

- Itt van olvasd.

Elolvasta, s ahogy elolvasta, arca elárulta nagy haragját.

- Az árgyelusát annak a kigyóbőrbe bujt mindenféléjének - kezdett káromkodni, s a mint egy baka hozta a menázsiját úgy kicsapta kezéből, hogy az asztalnál ült minden bakának jutott belőle, a mint a padlásról vissza csepegett.

- Nini, a frájter ur Sándor, káromkodik - szóltak a bakák, ezt sem hallottuk még. Mi a baj testvér?

- Elhagyta a szeretője - szólt Hajdu.

A bakasereg felkaczagott.

- Hisz csak nem várhat utánnad 3 esztendeig. Gombház, ha leszakad lesz más!

- De nekem nem kell más, és nem is lesz más. Azt megmutatom.

- Talán elakarsz szökni?

- Azt a bolondot nem teszem. Majd haza megyek ősszel. De most fiuk, jertek a kantinba. Itt a hogy vagyunk, mind a húszan. Kilencz óráig még ihatunk, fizetek.

- Hurráh! Egy sem volt fáradt, tódultak le a kantinba. Nem is volt ott más senki csak ők húszan.

Hanem a korcsmáros azt mondta, hogy sokat tudott meginni ez a 20 fiu, másfél óra alatt.

Módos gyerek volt a Sándor, fizetett.

- - - Egy pár heti tusakodás után, levelet irt Sándor haza Márhának.

„Kedves Mártha! Hallottam, hogy férjhez mentél, de én azt nem engedtem meg, mert az én szeretőm voltál, és annak is kell lenni. Azért tehát hagyd te el Czifra Sándort, mondd meg Czifra Sándornak, hogy hagyjon el téged, mert ha mire haza megyek, a mi nem sokára bekövetkezik, akkor nem marad életben hármunk közül egy sem. Én rám pedig türelmesen várjál, mert én is várok rád. Borsos Sándor.

- - Ez a levél elment Jász-Kisérrre, s meglett az a hatása, hogy kéthónapi együttlét után Tóth F. Mártha és Czifra Sándor szétváltak, s megindították a válópert; Sándor pedig levelet kapott Márhától, a melyben csak annyi állott: „Már válunk, mi pedig várunk! Mártha.”

Borsos Sándor meglegedetten mosolygott, hanem többé nem volt az a csendes jó fiu.

A szomszéd Laudon-utczában volt egy bormérő hely.

Hej, de sok pénzt ott hagyott Sándor!

II. A KEZDÉS.

Borsos Sándor jól számított. A harmadik év elengedettett neki és 1872. év őszén hazakerült.

A jászkiséri előljáróság bánatára.

Mert a milyen csendes volt az előtt Kiséren még a vasárnap is, olyan zajos lett azután sokszor a hétköznap is.

Amint a jászkiséri előljáróság által a bünperhez becsatolt bizonyítvány igazolja, a mennyire csendes józan életünek ismerték a katonáskodás előtt ifju Borsos Sándort, olyan rakonczátlan volt hazajövele után. Valóságos réme volt a község csendszerető lakosainak.

Korhelykedése zajos, s többször véres volt.

Az öreg Borsos Sándor ekkor már a Hegedüs Zsigmond tanyáján dohányos volt, átköltözött a szomszédban levő tanyájára, Borsos Sándor a hétköznapokat rendszeren a tanyán töltötte, de vasárnap bement a községbe, ahol minden egyes alkalommal felvetette azt a kérdést, hogy ki a legény a csárdában, s minden egyes alkalommal egyedül maradván a korcsmában kézzelfoghatólag beigazolta, hogy kivüle az más nem lehet.

A legények féltek is tőle, meg szerették is.

Nem volt olyan mulató legény köztük, mint ő, és aztán fizetett is, de azt is be kellett ismerni, hogy olyan derék szép legény sem akadt köztük.

A duhajkodás bevégeztével aztán Sándor elment a Tóth Márháék házához, ahol a Czifra Sándor félben hagyott szerepét folytatta.

Ez a Tóth Mártha, amint az iratokból kitűnik, de amint A. urtól, aki abban az időben Jászberény város főjegyzője volt, hallottam, egy igen szép szőke leány, illetve asszony volt, akit különben a Borsos visszaérkezte előtt Kisér-gyöngyének neveztek, de a visszaérkezés után a korhely szeretője lett a neve. De lett más is, amint az majd később ki fog tűnni.

A szép asszony pedig igazán szerette Sándort, de arról, hogy veszedelmes legénykedéséről mondjon le, szólni sem mert; a legény különben többször tudtára adta henczegve, hogy neki még a csendbiztos sem parancsol.

S meg volt az a szerencséje, hogy bár több legény fejét beverte, akik nem elég gyorsan ismerték be, hogy ő a legény a csárdában, de azok nem mentek soha panaszra.

A csendbiztos fenyegetése pedig csak olaj volt a tűzre.

Egy alkalommal 1873. év junius hó 8-án délután a jászladányi vásárról jöttek haza Borsosék. A kocsin az öreg Borsos feleségével, Borsos Péter, Borsos Sándor és szeretője Tóth Mártha ültek. Borsos Sándor kapatos állapotban volt.

A két ló majdnem repült a kocsival, Sándor hajtotta azokat. Nem messze Kisértől haladt előttük a Buzás J. Sándor kocsija. Borsos ezt megakartá előzni. Ezt a roszt szokást még a mai napig sem tudták kiirtani a legényekből.

A Buzás lovai azonban ijedősek voltak, s bár nem akarta, az ő lovai is futtatni kezdtek és így Borsos nem tudta megelőzni.

Borsos dühbe jött s megcsapkodta a lovait, s pillanat alatt a Buzás kocsiját elértek s oldalt megakarták előzni.

Hanem nem sikerült, mert az egyik oldal kerekei az árokba kerültek és a kocsi feldőlt, messzire hajtván ki a puhaföldre a benne levőket.

A jámbor Buzás pedig megállította a lovait.

Káromkodva kelt fel a fiatal Borsos Sándor, botot kapott fel s Buzáshoz rohant.

- Hogy merte kend ezt tenni, az istenét kendnek.

- Nem tudtam fogni a lovaimat.

- Na hát fogja kend ezt - kiáltott a dühödtt legény, s a bottal háromszor föbe vágta Buzást.

Az pedig szó nélkül bukott vissza kocsijába, a lovak megindultak, s mentek szép csendesen Kisérre, befordultak a Buzás udvarára, s ott megállottak.

- Részeg kend - lépett ott a kocsihoz a Buzás felesége.

De a részeg nem szólt.

Akkor látta az asszony, hogy férje vérrel van boritva.

- Jaj, meghalt!

Bizony meg.

Szinte csodálkozni lehetett, hogy a hetvenkedő, verekedő legény csak most jutott még ilyen bajba.

Mit törődött azzal romlott lelke, hogy egy szorgalmas családapát ölt meg, aki nagyszámu családját vasszorgalmával tartotta fel.

Nem nyomta, vagy legalább nem eléggé nyomta lelkét a kiontott vér, nem hatott rá, nem téríté bűnbánatra a férj és apától megfosztott család keserves könnyei.

Még az sem jutott eszébe, hogy e mindenki által szeretett, igyekvő családapa sohasem bántotta őt, hanem még hetvenkedve mondta, hogy miért borította ki őket.

A Bogár Imre históriájában volt méreg cseppek termékeny talajra hullottak az ő kebelében.

Ezért kapott a jászberényi kir. törvényszéktől 3 esztendei rabságot, de amit megapellált.

S folytatta rakonczátlankodásait, s folytatta szerelmeskedését a homályosulni kezdő Kisér-gyöngyével ott, ahol elhagyta.

Az apa, meg az anya bele nem szólt a dologba, mintha minden úgy volna jól, ahogy van.

III. EGY MÁSIK LEGÉNY.

Kun-Szent-Márton városában Bárány Antal gyógyszerésznél laboráns volt Németh Sylvester, belső szobalány pedig Őze Sári Victor. A laboráns csinos gyerek, a szobalány még csinosabb lány volt. A gyakori érintkezésnek az lett az eredménye, hogy kölcsönösen szeretői lettek egymásnak.

A próbaházasság semmiféle nyilvános szertartást nem igényel ugyan, de nemcsak a mostani, hanem a régebbi időben is sok követője volt.

Németh Sylvesternek a gyógyszerzárnál külön lakása, illetve szobája volt, a hova mindenféle ceremónia elkerülésével feleségévé fogta Őze Victort.

A házassági akadályok ily egyszerű és gyors elhárítása Victorinak sem volt ellenére s így a lombikok jóváhagyása mellett kötött eme házasság már jóval túl volt a mézes heteken, a midőn a gazdák kezdték észrevenni, hogy e tudtokon kívül levő házasság hátrányokra van.

A háztársak valamelyikének eltávolítását látták szükségesnek s a sors Victorra esvén, nevezett elbocsájtották tudtára adván Sylvesternek, hogy ha az elválás esetleg nagyon zokon esnék szabadságában áll a nőnemű részét követnie.

De Sylvester elég jó helynek találta mostani helyét és maradt, hanem esküt vett Victoriától, hogy őt mindig szeretni fogja és kivüle más férjet egy rövid 24 órára vagy éjjelre sem fog választani.

Amit a lelkem Victoria könnyek közt ígért meg és elment új helyére a nagyvendéglőbe, ahol szobalánynak szerződtek, kijelölván a szobáját is.

Az első este már ott volt Sylvester és kifejezte meglepedését, ami már abból is kitűnt, hogy a jónak talált helyről csakis reggeli 4 óra után távozott és tért vissza lombikkal ékesített szobájába.

Oh, álnokok az emberek, hűtlenek a nők, a mely utóbbi alól nem kivétel még az olyan nő sem, mint Őze Sári Victor, aki pedig a házasságnak oly különös módján esett keresztül.

Már az első hetekben kezdett gyanakodni a laboráns, Németh Sylvester és csakhamar gyanakodása a legkeserűbb félbizonyítékká erősbült.

Ugyanis egyszer gazdája borért küldvén, a pinczesternek kifejezte gyanakodását, a ki kételyeit eloszlatni megkísérelte, azonban oly irányban, hogy a Victoria hűsége a legkeserűbb hűtlenséggé vált. Meggyőzni igyekezett ugyanis a pinczester a szerelmes laboránst arról, hogy Őze Victor a megkezdett házasságkötést, különösen annak gyors módját annyira megkedvelte, hogy nagyon is gyakran tesz kísérleteket.

Méreggé vált minden csepp vér a laboránsban, s alig tudta haza vinni a bort gazdájának, alig tudta bevárni az estét, a vacsoránál alig evett valamit, azt is mintha a hátul álló Sajó kutyának dobálta volna.

Hárman ültek a vacsoránál, a kocsis, a hetes, meg a laboráns.

A legcsinosabb szék a laboránsé volt.

Vacsora után azt mondja Gyuri kocsisnak Sylvester.

- Na bátya, mától kezdve már kend ülhet ezen a széken, majd meglátja mi történik az éjszaka.

A kocsisnak csak a szék ragadta meg a figyelmét.

- Bánom én komám a széket, inkább azt engedd meg, hogy én vegyek előbb az ételből.

- Tőlem lehet azután - felelt bánatos keserőséggel Sylvester.

Azzal felkelt, kihozta kétcsövű fegyverét a szobájából és eltávozott.

A kocsis és hetes pedig mohón ették meg az ott maradt ételt.

Hadd mászkáljon a bolond fiu, neki van ideje még nappal is aludni.

Az pedig ment egyenesen a nagyvendéglő felé. -

Ott még voltak vendégek.

Járkált mintegy 10 óráig, mire visszatért sötét volt a vendéglő.

Megkopogtatta a Victor ablakát.

A lány csakhamar megjelent az ablaknál s kedvetlenül kérdezte, hogy ki az?

Ez történt 1873. augusztus hó 22-én egy igazán szép holdvilágos este.

Az ablakon kitekintő leány felismerte első házasságánál szerepelt férjét, Német Sylvestert.

- Bocsáss be Vikti.

- Mindjárt Silvi - felelt álmosan a leány.

Németh ekkor bement az udvarra s akkorra a lány már kinyitotta szobájának ajtaját, s ott állt az ajtóba.

- Nem mennénk belebb?

- Bizony én nem bánom, ha nem is megyünk Silvi, mert én igen álmos vagyok.

- Na, de én bännám, hát csak menjünk.

Ekkor beléptek a szobába, Sylvester az ajtó mellé támasztá fegyverét és aztán leült az ágyra a lány mellé, ahogy szerelmesekhez illik.

A lány kedvetlen volt, de nem merte visszautasítani az ömlengő szerelmest, aki egész hévvel ölelte magához választottját.

Nem volt oly édes a lány csókja, oly forró ölelése, önkénytes átengedése, mint a lombikos szobában, de azért csók volt az, ölelés volt az mégis.

A holdvilág bevilágított az ablakon a két összeölelkezett alakra.

Végül elkezdte Németh a vallatást.

- Te Vikti, szeretsz-e engem?

- Hát hogyne - felelt durczásan a lány.

- Ugy mint az előtt?

- Ugy, csak eredj, mert álmos vagyok.

- Megtartottad esküdet?

- Meg hát.

- Megesküdnél rá?

- Nem én - felelt haragosan a lány és felkelt.

- Nem-e? hát aztán miért nem?

- Azért, hogy eredj már haza.

- Hát aztán mért nem esküdöl - fakadt ki a legény - nem mersz ugy-e? s megfogta a lány kezét.

- Mernék én Silvi, de hagyj békét, miért annyiszor esküdni, ha így nem hiszed, ugy sem fogod hinni.

- De ugy hinném ám.

- Majd máskor, hagyj békében.

A legény ránézett a lányra s kirántotta kését s kinyitotta.

- De nekem most kell, eleget hallottam már, nekem bizonyíték kell, esküdj meg.

- Most már azért sem esküszöm.

- Nem.

Azzal megkapta a lányt, levágta az ágyba és nyakához tette a kést.

- Esküszöl?

A lány sikolytott.

- Azért sem, azért sem!

A kés megvágta nyakát.

Nagyobbat sikolytott a lány s hozzá kapott a késhez, amely megvágta kezét.

Akkor vad erővel lökte el magától a legényt, felugrott és kifutott az ajtón.

A legény utána rohant s felkapta fegyverét s amint a lány a konyha ajtón menekült, utána lőtt 12 lépésről.

A lány bebukott a konyhába, a legény pedig elmenekült.

Pedig a lövés nem érte a lányt, mellette furódott az ajtóba, csak a nyakán és kezén kapott sértéstől és az ijedtségtől ájult el.

Harmadnap, augusztus 24-én fogta el Bozóky András csendbiztos a szentmártoni erdőben a bujkáló legényt, és akkor éjjelre a szentmártoni városi fogházba zárta el.

Másnap reggel a csendbiztos jelentést tett járásbiróságához, hogy Németh Sylvestert szerencsésen elfogta, leírja, hogy mily körülmények közt, a végén aztán megjegyzi, hogy ismét elszökött, de egyben igéri, miszerint majd újra elfogja.

Két nap mulva aztán csakugyan meglepték egy halász gunyhójában, s hogy megint el ne szökjék, egyenesen vitték Szolnokra, ahol a kir. törvényszék fogházában az I. emelet 8. számú czellájába zárták be, ahol kivüle még más 7 legény is volt.

- Innen szökjél meg! mormogá a csendbiztos.

IV. A HARMADIK LEGÉNY.

Na, hátha csak az kellett, az is megtörtént.

Nyolczan voltak zárva abba zárkába. Hatan belőle csak valami búrge, disznó stbi dolgokba voltak bekeveredve, de Németh Sylvester testisértés, gyilkossági kísérlet és fegyveres ellentállás miatt, a nyolczadik Bede András pedig gyilkosság miatt volt vádolva. Sőt Bede első bíróságilag már életfogytiglani rabságra el is volt ítélve.

Bede javithatlan romlott volt. Valóságos bűn volt ez embert más emberrel összezární, aki nem szünt meg azok lelkét beszédeivel rontani. Valóságos oltárt állított a bűnnek s társai nem mertek ellenvetést tenni.

Közép természetű, de vaskos izmos alak volt Bede. Inkább szépnek lehetett mondani, két szemeiből szelidség, őszinteség sugárzott ki, de ez csak csalódás volt, mert ez az ember maga a bűn volt megtestesítve.

Nem volt mit vesztenie, így mindenre képes volt.

Nem egyszer zaklatta társait, hogy törjenek ki, vagy szökjenek meg, de azok nem voltak hajlandók.

Maga egyedül pedig, mintha nem mert volna.

Ekkor hozták oda Sylvestert.

Elbeszélte, hogy mit tett s aztán csóválta fejét.

Megölted a lányt, úgy jársz, mint én. Életfogytig fogod a börtön falait bámulni.

Sylvester nem tudta, hogy Victor nem halt meg.

Megborzadt a Bede szavaira.

Ekkor ismét előhozta Sylvesternek, és a társainak is a szökést.

- Nem lehet az! felelték azok.

- Dehogyan lehet, majd meglássátok, hogy lehet. Hátha én megmutatom, hogy lehet, jöttök?

Nem felelt senki, de ellent sem mondott senki.

December 8-án a séta udvaron Bede egy vékony, lapos kis követ vett fel és tett zsebre.

Este pedig, midőn a „vizitet” várta az ajtó sarkához illeszté a kis követ, akként, hogy ha az ajtó nyilni fog, a kő lecsuszik.

Ez ugyan nagyon régi módszer az ajtó nyitva tartásához, de nem adhatom másként elő a szabadulást, mert történetet és nem mesét írok; ez a szabadulás pedig így, és nem másként történt az iratok szerint.

És Bedének ez a terv sikerült.

A midőn a felügyelő és az őrök kimentek, s az ajtózárra lecsattant, Bede úgy szólt társaihoz.

- Na fiúk, ma mehetünk.

- Hogyan??

- Ide nézzetek - szólt, és a zárkaajtóhoz ment s azt megtolta. Az ajtó nyilt.

A kis kavics megakadályozta, hogy a zár az ütközőbe menjen.

- Na most már jertek.

Nem mozdult senki.

- Minek szöknénk el - szólt végre egy birgében bajoskodó - ugyis elfognának s a 6 hónap helyett lenne egy esztendő.

Bede haragba jött.

- Hát nincs senki aki jöjjön, te sem Sylvester?

Az nem felelt.

- Hát itt akarsz elrohadni, most vagy 23 éves, eddig még gyerek voltál, most élnél, s nem akarsz élni.

Sylvester mozgolódott.

- Szamár vagy Sylvester, én szerzek neked könyvet, a mivel a takács mesterséget folytathatod. Vagy jobb lesz itt?

- Nem a. Megyek veled.

És Sylvester felállt.

- Na testvér látom jön az eszed. Fogd ezt a pokróczot és kössük jól össze.

Összekötötték.

Akkor lerántott egy czimboráról egy másik pokróczot.

- Ezt is kössük hozzá.

- De azt nem kötöd - szólt felugorva a birgés - a magatokét viheted, ezért nem kell nekünk vallani, de a miénket ne vigyétek. Ugorjatok egy kicsit.

- Na jó - szólt Bede - így se baj. Jó mulatást - szólt az ajtóból, - kiment a két legény a folyosóra. Ott volt egy ablak, amely az udvarra szolgált. Azon nem volt vas, a többi mind keményen megvasalva.

Akkor valahonnan egy rudat kerített Bede, azt belenyomta valahogy az erős pokróczba, aztán kinyitotta az ablakot s kilökte a pokróczot.

- Mássz le - szólt Sylvesterhez.

Az lemászott. Egy kicsit ugrani is kellett, hogy az udvar kövezetére érjenek.

Azután lemászott Bede.

Körül nézett és halgatódzott.

Nem látott, és nem hallott semmit, a mitől félni lehetett volna.

Ezután körülnézett azért, hogy miként lehetne szabadulni. Sötétséghez szokott szemei mindjárt találtak valamit. Észrevett egy hatalmas mosó teknőt a falhoz fektetve: Oda ugrott felkapta, és a börtön udvarnak a vár felé néző falához támasztotta.

- Mássz fel, s ugorj le - szólt Némethez.

Az sietett, csakhamar a falon jelent meg, de onnan rögtön leugrott.

Bede ekkor ismét hallgatódzott.

Aztán megnyugodva ő is felmászott, s a falról leugrott.

Szabadok voltak.

Könnyült szívvel indultak el, a Zagyva hidon keresztül menve Szögszentiván felé.

- Most hová?

- Csak jer, én leszek a te vezetőd. Jó helyre vezetlek.

De milyen jó helyre? Ha tudta volna szegény Sylvester, hogy hova, és mibe vezeti őt be az ő testvére, bizonyosan vissza fordult volna, bemászott volna vissza börtönébe, s lefeküdt volna ágyára, hogy jobb ott neki.

De a sötét lelkü ember nem engedte gondolkozni sem, és így lett Sylvesterből az, a mi Bede már az előtt is volt, betyár. De ő csak olyan muszáj betyár volt.

Bede vitte magával.

Bujva, ázva, fázva haladtak, mikor egyszer egy tanyához érkeztek.

- Itthon van-e ifju Borsos Sándor?

- Itthon.

- Hivjátok ide.

És Borsos Sándor megjelent a hívásra, és együtt volt a három jó madár két napig és aztán elindultak munkára.

V. A SZÉP MUNKÁK.

Együvé került a három jómadár, akár Zöld Marcsi, Palatinsiki és Becskereki. A Bogár Imre története megtestesült, majd vagy egy év múlva az Alsern-kaszárnyában a Borsos Sándor történetét fogják olvasni, s még mutogatni fogják, hogy melyik volt az ő ágya.

Ugy indult meg a három legény Bede Bandi vezetése alatt.

Pélyig gyalog mentek, de ott december 11-én loptak 3 lovat, arra felültek, és lóháton mentek Hevesig, a hol az Oroszi Guszti vendégszerető házánál telepedtek meg, a hol pedig sohasem fordult meg becsületes ember, csak ha Gusztit kellett valakinek bekisérni. Mert Guszti igen sok megye börtönét bejárta már és egész biztosra lehetett venni, hogy eddigi járásaival még nincs megelégedve, mert daczára 40 évének, még csak 26 esztendőt töltött egyik-másik vendégszerető megye börtönében.

Tehát ide szálltak a jómadarak és Guszti által szivesen láttattak.

A három pélyi lovat még a falu alatt elcsapkodták, hadd menjenek, ahová tudnak.

Másnap Guszti és Bede elmentek Gyöngyösre kocsin revolvereket és töltéseket vásárolni.

Ez volt az előkészület.

Mire sötét estére előkerültek, akkorra Átányból Németh és Borsos loptak 2 lovat és kocsit.

Ezen aztán másnap elindult a 3 jómadár, utközben egy zsidótól 10 frtot rabolva eljutottak Kisérre a Borsos tanyájához. Itt a lovakat ismét megcsapkodták s azok elvitték a kocsit valamerre.

Ekkor erőgyűjtéshez két napig maradtak a tanyán s akkor aztán mondták, hogy de már most menjünk.

El is mentek Szajolba, a hol Hegedüs Ábel István uram istállójából kiloptak 4 lovat, azokat befogták a kocsijába és elhajtottak.

- Na most tegyünk egy sétát tul a Dunára - szólt Bede - vigan nézegetvén az igazán jó négy lovat.

- Nem addig, mig a szeretőmet meg nem látogatom - felelte Borsos - hátha egy hétig sem jöhetünk vissza.

- Dehogyan nem - felelt Bede - de jól van, megyünk oda.

Elmentek egyenesen Kisérre, a hová még éjjel megérkezvén, Borsos leszállt a Mártha háza előtt, a két czimbora pedig elment a Borsosék tanyájára.

- Holnap éjszaka jertek értem - kiáltott még Borsos utánuk.

Borsos ott mulatott egész éjjel, egész nap szeretőjénél, éjjel érte jött a két czimbora s elindultak Pest felé. Budapesten keresztül mentek egyenesen Duna-Földvára, a hol Bedének, mint mindenütt, volt ismerőse és ott beszálltak Gyulai János uramhoz. Ott mulattak vagy 3 napig s eladták a lovakat 300 forintért, amin szépen megosztottak.

Megjegyzem, hogy marhaleveleket Oroszi Gusztitól hoztak, akinek az efféle papir igen szép számmal volt, hitelesítve, aláírva, csak a lovat kellett beleírni.

Mielőtt a 3 jómadár Duna-Földvarról visszaindult volna, még azon éjjel loptak Duna-Földváron lovakat és kocsikat. Adonyban Vinter Józsefet és egy más névleg nem ismert egyént zsaroltak meg egy kicsikét, s úgy kerültek vissza Kisérre, mert azt Borsos el nem engedte volna, hogy egy hétig meg ne látogassa a szép Márhát.

Aztán mentek fel Hevesnek, benéztek Oroszi Gusztihoz, onnan tettek egyfolytában kirándulást Sülyre, a hol Holtság Antalt, Hatrongyosra, a hol Adler Szidonia, Szarvaskörre, a hol Molnár József, Szentmártonba, a hol Glatter József, Friedman Márton, Monosbélre, a hol Eckert Herman, Bene pusztára, a hol Juhász Ignác, Átonyba, a hol Orbán Sámuel, Sülyre, a hol Nemes István, Abonyba, a hol Hunyady Oszkár és több helyen, több ismeretlen nevű egyén kárára lövöldözések közt raboltak pénzt és élelmi szereket.

Mindezen rablások gyors egymásutánban, ugyszólván kutya-futtában lettek elkövetve, s mindegyiknél a vezér Bede Bandi volt.

A három kocsin járó rablónak e pár nap alatt veszett hire kelt és Heves- és Pest-Pilis-megyék, valamint a Jász-Kun kerületek folytonos levelezésben állottak egymással, egyik a másiknak írta le, hogy néztek ki a rablók és elvárta egymástól a legerélyesebb intézkedést.

A csendbiztosok valóságos dühre voltak ingerelve. Ma reggel Szentmártonban követtek el rablást és Bozóky csendbiztos hirnököt küldött Hevesre, hogy arra menekülnek a rablók, mire a hirnök megérkezett, a hevesi csendbiztos küldött stafétát a kunkerületi kapitánynak, hogy Átonyban raboltak s a rablók arra menekültek. A három kocsin járó rabló ismeretes volt már három-négy megyében. Mindenféle alakoskodásuk annyiból állott, hogy hol kifordították a bekecset, hol befordították. Különben a legjobban voltak ruházkodva, mint a hevesi csendbiztos jelentette, úgy néztek ki, mint jómódu jáász polgárok. A rendőri lapokban megjelent személy-leírásuk, lovaik, kocsijuk leírása. De mire az megjelent, más volt a kocsi, más volt a ló.

Egerben igen szerettek mulatni, a hol jó borokat ittak, de ott azért egy-egy éjszakánál nem töltöttek többet, valamint minden héten legalább egyszer voltak Jász-Kiséren és a Borsosék tanyáján.

A veszösi csárdában is végeztek egy vad tivornyát, a hol a jelen volt négy parasztot addig itatták, míg tengeri betegségbe nem estek.

- Nem iszom többet - szólt Borsos és Németh.

- Nem? azt szeretném látni - szólt Bede s felvéve két piszkos poharat, megtöltte, s odanyújtá az egyiket Némethnek.

- Én iszom, igyál.

- Nem iszom.

Bede kivette revolverét.

- Igyál.

S ki itták mindketten.

Azután Bede ismét két oly poharat vett fel, megtölté és odanyújtá Borsosnak az egyiket.

- Te is igyál.

Borsos látta, hogy nincs mit tenni, ivott s a falhoz verte a poharat.

A csárdás fia egy 18 éves suhancz kaczagva állt ott.

Bede ismét megtöltött két poharat és az egyiket oda vitte a csárdás fiuhoz.

- Te is igyál.

- Nem iszom.

Bede felvette revolverét és ismét nyújtotta a poharat.

A fiu elvette és aztán a falhoz csapta a poharat.

Bede ekkor rálőtt a fiura és a golyó czombjába furódott.

- Menjünk - kiáltott Bede - be van fogva!

S kimentek.

De a csárdás fiu dühbe jött, beszaladt a szobába, kétcsövű fegyvert hozott ki és az udvaron mindkét csőből rálőtt Bedére. A második lövés levitte Bede fejéről a kalapot és homloka vérzett.

S ekkor a vad betyár odalépett a ficzkóhoz és kezét nyújtá.

- Te is derék legény vagy, én is, ne haragudjunk egymásra.

És kezét fogtak, de a csárdás fiu azért hozzátette:

- De azért nem megyek ám veletek.

A szolnoki határban Molnár Nagy László tanyájára tértek be, a hol Bede, mert feje fájt a lövéstől, 3 napra visszamaradt, míg a két czimbora a rendes megálló helyre, Kisérre ment.

Bede a tanyán káposztalevéllal gyógyította sebeit.

Lám Kneip páter csak nem rég, mint új felfedezést hirdette a káposztalevélnak gyógyhatását a sebekre és ezen bünperből kitűnik, hogy Bede Bandi ezt a gyógymódot már 1874. év elején alkalmazta.

Negyednapra ott volt ő is Kiséren, a hol különösen Borsos már eléggé kimulathatta magát.

Mindezen rablások pedig, miket fentebb feljegyeztünk mindössze 5 hét alatt lettek elkövetve.

Ezután tettek a betyárok olyant, a mi betetőzte eddigi működésüket s eredményezte szétszórásukat.

VI. ÖZV. FÜLÖP JÓZSEFNÉ.

Jász-Kiséren özv. Fülöp Józsefné Lepsényi Paula gazdag asszony hirében állott s e mellett meglehetősen fukar is volt. Lehetett mintegy 50 éves s mintegy 2 év óta élt csak úgy balkézről Barna József ügyvéddel. Barna József azonban az ügyvédkedést nem folytatta, lévén arra kevés ideje, amennyiben nagy véletlenségnek kellett történni, amikor nem olyan színben látta

a világot amikor a munkát szükségesnek tartotta volna. Lepsényi Paula tartotta benne a lelket s volt kénytelen pénzzel is ellátni, a miért eleinte kapott ugyan elismerő szavakat, de később e körülményt Barna nagyon természetesnek találta sőt olykor-olykor bottal is bizonyította az öreg asszonynak, hogy a pénze nem csak az ő részére szolgál.

Még később pedig ez a botozás a mindennapi kenyérrel együtt járt Paula részére, a ki választott férjének minden késői hazajövetelét ilyen érzékeny módon volt kénytelen tudomásul venni.

Annyira, hogy Lepsényi Paula valahányszor Barna Jóska későre maradt, nehogy ütlegetek kapjon kénytelen volt az istállóba venni éjjeli szállást.

Igy történt ez 1874. január hó 25-én is.

Az istállóban a szalma tarlóban feküdt Lepsényi Paula, az ól egyik végében pedig Zsidó János kocsis és egy kis béres gyerek.

Éjjeli 10 órakor megzörgette valaki az istálló ajtaját, ami ilyenkor bezárva szokott lenni.

Lepsényi Paula ébredt fel.

- Ki az? kiáltotta.

- Én vagyok a kocsis Mezőtúrról, a ténsasszony fiától.

- Nyisd ki hamar az ajtót János - kiáltott Lepsényi Paula.

Zsidó János feltápáskodott és kinyitotta az ajtót. Amint kinyilt az ajtó, egy marczone, félig eltakart arcú legény lépett be, visszalökte a kocsist, hogy az elesett; utána egy másik nyulánkább egyén lépett be revolverrel. Kívül az ajtónál egy harmadik egyén alakja látszott. A legelsónél egy balta is volt.

A vékonyabb ember revolverrel oda állt a kocsis és a béres gyerek elé, az első pedig Fülöpnéhez ment.

- Ide a pénzed vén hunczut.

Fülöpné meg volt rémülve de azért elégnek tartotta, ha Barna Jóska fogyasztja a pénzét s daczosan felelt:

- Nincs egy krajczárom se.

A baltás ember ekkor egyet ütött fejére a baltával, mire az asszony vérbe borulva bukott a szénatartóba. A baltás ember akkor lábainál fogva kirántotta az asszonyt és ismét rárivalt.

- Hol a pénzed kutya?

- Nincs egy krajczárom se kutya - sikoltott az asszony és kezeivel a rabló felé kaparászott.

A rabló ekkor rátérdepelt mellére.

- Hol a pénzed?

- Nincs, nincs, nincs - sikoltotta a kinezott nő.

A rabló ekkor szakgatta, tépte a vénasszonyról a véres ruhákat s midőn mindent letépett róla, s meztelenül feküdt ott áldozata, kikutatta a ruhákat, de nem talált csak egy kulcsot.

És még nagyobb dühbe hozta a rablót.

- Hol a pénzed vén banya?

A nő bármennyire el volt kinezva, csak azt hörögte: nincs.

- Nesze kutya! - szólt a vad betyár és még egyet sujtott a baltával áldozata fejére, aki erre mozdulatlanul maradt s többé semmi kérdésre nem felelt.

- A szobában lesz valahol - mormogott a rabló és intett fiatalabb társának, aki kiment.

- Ti pedig meg ne mozduljatok, ha kedves életetek. Ezzel ő is kiment s kívülről az ólajtót bezárta.

A 3 rabló ekkor a lakáshoz ment s mivel az ajtó a kulccsal ki nem nyílt, baltával feszítették be az ajtót. Amint az ajtó felnyílt, ugyanakkor az utcáról beszélgetés hallatszott s a 3 ember a falhoz huzódott.

A beszélgetés mindig közelebb hallatszott, végre egy magas férfi fordult be az udvarra. A lábaival sehogy sem lehetett megelégedve, mert azok annyira össze-vissza jártak, mintha sehogysem akartak volna szolgálatára lenni a beszélgető alaknak.

Az ember magában beszélt, ami pedig Barna Józsefnek volt szokása berugott állapotban.

- Majd adok én neked! - mormogá Barna, de hogy kinek és mit ad nem mondta meg.

A rablók megunták várni, míg e részeg előbbre jön, mert az megállott az udvar elején, mintha a sötétben akarna helyszíni szemlét tartani.

A baltás oda ment elébe.

- Hát kend mit keres itt? - kérdi a résztől?

- Hogy én? - mit? - azt hiszem tán itt lakom én?

- Itt ám, de most eredj koma az istállóba.

- Hát hol van az?

- Ott ni, az udvar végén.

- Pajtás az messze van, légy szives hozd ide, ennyit megtehet egy jó czimbora.

- Az istállót hozzam ide? Na azt nem teszem, hanem téged oda viszlek.

Azzal megragadta nyakánál a ruhát s mihamar odahuzta az istállóhoz, ahol kinyitotta az ajtót s belökte Barnát úgy, hogy végig esett a földön, oda a megölt asszony mellé. Akkor ismét bezárta a rabló az ajtót és nyugodtan mentek be a szobába, ahol gyertyát gyújtottak.

Egy ódon vasas ládába beillett az asszonytól elvett kulcs s kinyitva, sok ruhába kötve megtaláltak vagy 1200 forintot.

A szobában lelökték az álczáikat s megismerhetjük bennük Bede Bandi, Borsos Sándor és Németh Sylvestert.

A pénzen testvériesen megosztottak s azután elmentek. Mint akik a dolgukat rendesen elvégezték.

Amint ennek a gyilkosságnak hire futamodott a betyárok kézrekerítése végett ismét a legszélesebb intézkedések tétettek, aminek azok nesztét vévén, egyelőre szétváltak egymástól.

De az újabb hajszásnak sem volt eredménye, aminek a rendőrség tervszerűtlen eljárása volt az oka, amint azt a jászberényi kir. törvényszék a hozott ítéletben is felhossa a következőkben: „- - más részt a pandurok általában terv és erélytelenül járván el az üldözés és kézrekerítésnél”

Megesett, hogy 5-6 tagból álló pandur csapatnak bejelentették, hogy Bede és társai itt és itt, ebben a csárdában mulatnak (pl. egyszer a levegői csárdában) és a pandurok nem mertek oda menni hanem szándékosan oly késedelmezzéssel és oly zajjal haladtak, hogy a lóval mindig ellátott betyárok, mire a kijelölt helyre értek már a szomszéd falu határában jártak. A leg-

rémesebb hír járt a 3 betyár nyomában. Az igaz is volt, hogy a töltnyeket nem kimélték és mindenütt egy-két lövést kibocsátottak.

És Borsos Sándor a Lepsényi Paula meggyilkoltatása után mindvégig Jászkiséren szeretőjénél és a jászkiséri határban tartózkodott. A község jegyzője maga többször látta és hiába tett bejelentéseket, a kiküldött üldözők erélytelensége mellett a betyár a legbiztosabban érezte magát.

VII. AZ ELSŐ ELFOGATÁS.

Németh Sylvester volt a leggyámoltalanabb köztük, nem hiába afféle „muszáj betyár” volt, de amikor szétváltak, nem tudta mit tegyen. Kunszentmártonban és környékén csatangolt, egyik-másik rokonához be-be tért, de nyugalmat nem talált.

Arra sem volt bátorsága, hogy magát feljelentse. Mig végre 1874. február hó 9-én bement Kunszentmártonba és ott egy kis korcsmában mulatott a Lepsényi Paulától jutott pénzből.

De berugott szegény fiu és ahogy este 9 óra tájban kóborolt egy utcán, egy kapuban két beszélgető embert talált.

- Hát kentek, mit beszélgetnek itt?

- Mi közöd hozzá?

- Ez ni. S akkor feléjük lőtt a revolverből. A golyó mellettök vágódott a kerítésbe.

A két atyafi beszaladt az udvarra s be a házba.

Németh Sylvesternek eszébe ötlött, hogy hátha ő tudna valamit.

Utánuk ment az udvarra és ott a ház ablakon bekopogtatott.

- Itt vagytok-e?

A férfiak egyike az ablakhoz ment.

- Hát mit akarsz?

- Száz forintot.

- Az nincs.

- Na ha nincs, rátok gyujtom ezt a házat.

- Várjál keresünk.

- Csak siessetek.

Hanem azok nagyon soká kerestek.

Németh Sylvi ekkor lőtt a levegőbe s bekopogtatott.

- Hát lesz-e már?

Kiszóltak hogy nincs.

- Akkor ég házatok.

Csakugyan gyufát gyujtott s az égő gyufát a nád eresz alá tartotta.

Kétszer elaludt, de harmadszorra meggyulladt.

Hanem ekkor az utca felől lárma hallatszott: ott van, ott van.

Valaki a rendőrségnél jelentette a lövöldözést.

A mikor a házbeliek hallották a keletkező lármát, kiugrottak és legelőbb is az égni kezdő tetőt oltották el.

Az alatt Sylvi bebujt egy disznó ólba.

A tömeg benyomult az udvarba, élén Bozóky András csendbiztossal.

Németh nagyon alkalmatlannak találván a disznó ólban a lakást, kirohant.

- Ott van! Ott van! - kiáltották.

Sylvi lövöldözött a nép felé s futott a kerteknek, de amint egy kerítésen kapaszkodott fel, egy gyors lábu pandur utólérte és lábánál fogva lerántotta s nyomban rátérdelt.

Az odaérkezők közül többen ráismertek.

- Ez Németh Sylvester, a Borsos bandájából.

Megkötözték s még az nap beszállították Jászberénybe.

Tudták a pandurok, hogy Borsos Sándor Kisér környékén tartózkodik. Nem is kellett ehhez valami erélyes nyomozás, mert Borsos Sándor nappal is végig ment az utcán. Nem ölelte, csókolta más Márhát, mint Sándor. A korcsmáros urak is igen meg voltak elégedve, a legerélyesebb üldözés alatt is, sok pénzt mulatott el náluk az üldözött betyár.

1874. év február hó 13-án az öreg Borsos tanyája körül lesbe állt Nyitrai Sándor, Szabó Pista, Király Péter és Szentpéteri Sándor hadnagy, hogy elfogják Borsost. Az egész napot hasztalan várakozásban töltötték el, a betyár nem mutatkozott.

Estefelé Kisér felől Nyitrai egy vadászt látott közeledni a tanya felé. A hely tilalmas volt.

A vadász, aki urasan volt öltözve, csendes léptekkel közeledett.

Amidőn Nyitraihoz mintegy 60 lépésre volt, Nyitrai előlépett rejtekéből.

- Álljon meg uram, egy szóra.

A vadász megállott, de Nyitrai is állott.

- Nincs nekem kenddel semmi szavam.

- De nekem volna.

- Ha volna, akkor meg menjen kend utjára.

- Nekem nem parancsol az ur.

- Majd parancsol ez. S fegyverére ütött a vadász.

- Kicsoda az ur?

- Azt se mondom meg.

És ezzel más irányba indult a vadász.

- Álljon meg.

A vadász ekkor lekapta fegyverét s mindkét csőből egymásután Nyitraitra lőtt.

A sörétek ott süvöltöttek el a Nyitrai füle mellett, egy-két sörét sapkáját is levitte fejeéről.

Mínta csak ez a lövés kellett volna, hogy Nyitrai visszanyerje hazulról hozott bátorságát. Előkapta karabélyát és ő is lőtt.

A vadász megfutamodott, Nyitrai és a lövésekre elősiető pandurok utánna.

A vadász egy legelésző lovat kapott utban, arra felugrott és a Kis István tanyája felé elvágta-tott.

A pandurok lövöldöztek utánna jó messziről, de gyalog nem követhették s azután meg-állapították egymás közt, hogy ez a vadász Borsos volt és hogy ez bizony elszaladt!

VIII. BEDE BANDI.

A Lepsényi Paula megöletése után mindhárom betyár érezte, hogy egyidőre szét kell válniok. Külön-külön könnyebb a menekülés, egyik nem esik útjában a másiknak.

Németh Sylvi volt a leggyámoltalanabb. A muszájbetyár a midőn a vezető kezeket nem érezte, nem tudta mit tegyen. Tájékozatlansága visszavitte az ismert vidékre, szülőföldjére, ahol el is fogatott.

Borsos daczosan nem mozdult a szeretője közeléből. Soha más lánynyal nem is tréfált, soha más lányt meg nem ölelt, a régi szeretőjéhez hű volt. A szép Márhára pedig kinnal kezdtek nehezülni a napok, alig mult el éj, vagy nap, hogy pandurok ne jelentek volna meg lakásán. Akkorára már Borsos veszélyen tul volt ugyan, de félt, remegett a lány.

De nem mert nem szeretni.

A harmadik, Bede, az jól tudta, hogy e vidéken már minden bokor pandurt rejthet. Nem is látta őt senki.

Neki vette magát az erdőknek. Az erdőben talált ételt, pihenőt, szeretőt. De nem maradt egy-két napnál tovább. Ha madár ijedt sikoltással repült fel előle és menekült, megrezzenve állott meg. A madár fél a veszélytől, ő is fél, a madár akar és tud menekülni, ő is akar és tud. És menekült tovább. Fel Budapestnek, le onnan a Duna mentén. Utközben egy kis szerény zsarolás is esett, de csak ugy csendesen zaj nélkül, nehogy megtudják menekülése irányát.

Egy dologra el volt határozva. Hogy semmi körülmények között nem engedi magát vissza-hurczoltatni a börtönbe, szilaj vére ott megpetyhüdne, az örületbe vinné.

Kifeszíté izmos karjait. Mosolygott. Mintha gondolná, hogy egy-két legény még nem elég arra, hogy Bede Andrást elfogja. És Bede András nem engedi magát. Nem csak erős, de óvatos is. A Duna és Tisza választja el attól a vidéktől, a hol őt minden csárdában, minden bokorban keresik. Ő pedig ezen a harcmentes vidéken kóborol nyugodtan. Majd ha aztán ott is csendes lesz minden, visszatér a két czimborához.

Arról, hogy megbánást érezne, hogy küzdve feledje el gonosz tetteit szó sem volt. Egy pillanatra sem fordult ez meg agyában. Csak pihenni akart.

Pedig ez alatt egy vézna legényke az ő elfogásáról gondolkodik. Valami ösztönszerű gondolat viszi azt arra, hogy Bedét neki kell elfogni.

Ő van erre kiszemelve, Bedének ő fogja fülébe kiáltani, megvagy, meghalsz, vár az akasztófa.

Szabó István hadnagy azzal a kérelemmel fordult Kolosy vizsgálóbíróhoz, hogy ismertessék meg vele az elfogott Németh Sylvi vallomása és bizassék meg Bede elfogatásával.

A kérelemnek a vizsgálóbíró eleget tett. Szabó a vallomásból arra határozta magát, hogy Bedét, kinek ezen a vidéken semmi nyoma, Dunaföldvár felé fogja keresni. A vallomás szerint Bede egész bizonyosra ment Dunaföldvárra, lehet, hogy most is arra vette útját. Szabó

elutazott Szajolba, felkereste Hegedüs Ábel Istvánt s megkérdezte, hogy felismerné-e lovait, szekerét.

Hegedüs azt felelte, hogy még a szerszámok darabjait is felismerné, s kész volt elmenni Szabóval Dunaföldvárra.

Mire Jászberénybe visszatértek, kész volt a nyílt megkeresés az utba eső hatóságokhoz s a kivonat a Németh Sylvi vallomásából.

Ez a kivonat, melyre Szabó sokat adott, következő volt:

- - „Amint a töltött uton Buda felől menve Dunaföldvárt elértük, az utról jobbra kanyarodtunk, s a város szélén menve egy darabig a kocsival, Bede a kocsiról leszállott, hogy tudakozódjék valami ismerőse után, de ez éppen akkor befogva volt, hanem ennek neje vezetett Bedének egy másik ismerősehez; e nő után menve elértük a városba bekanyarodva ezen embernek házát, mely igen jeles helyen van t. i. egy temetőnek s abban levő kápolnának zöldre festett kapujával éppen szemközt van e ház a város szélén. A ház maga ablakával a temetőre néz, a ház előtt falábakon álló tornácz vonul végig, ócska deszkakerítés mellett van mindjárt a kut, az udvar végénél nagy térség van, mely a templom felé nyulik. A házzal egy végtében van egy közönséges istálló, az istálló előtt azzal összeragasztva van a szénatartó, mely fából van, az istálló végében van a félszer.”

Ezután Németh részletesen leírja, hogy a gazda, a gazdasszony és a gyerekek hogy néztek ki.

A nyomozó Szabó egyenesen Dunaföldvárra ment, a hol Németh leírása után megállapította a házat, a hova Bede és társai a Hegedüs Ábel lovaival betértek.

Szabó 1874. márczius hó 2-án jelentkezett Földváron a járásbiróságnál, a hol nyílt megkeresésének előmutatása mellett, előadta jövetelének czélját s házkutatást kért.

A biróságnál helyesnek találták a Szabó megállapítását. Az ember, a ki 1873. év december végén Szegszárdon fogva volt, Berkes János nevű rovott előéletű egyénben állapított meg, s ennek neje vezette Bedééket a közelben levő Gyulai János házához, a ki Berkessel sógorságban van, és a ki szintén rovott előéletű. A járásbiróság mindkét helyre elrendelte a házkutatást és ezzel Oszoly aljegyzőt bizta meg.

A házkutatás kellő eredménnyel járt.

Hegedüs felismerte lovait, szekerét, szerszámait.

A midőn a lefoglalt tárgyakat a járásbirósághoz vitték, Szabó kérte a biróságot, hogy a megyei hatóság megkeresésével a két porta és lakói felügyelet alá helyeztessenek, mert neki az a hiedelme, hogy a betyárok egyike ezen a vidéken tartózkodik, és hogy az előbb-utóbb be fog térni a Gyulai János házához.

Ez a kérelem is teljesített.

Mindkét helyen kívül és belől egy-egy megyei pandur rendeltetett ki két-két órai órallásra.

A Gyulai János házában csak Gyulai István a János apja volt otthon, a Gyulai János felesége és két gyermeke bent voltak Szegszárdon, a hol Gyulai János valami posta rablás gyanúja miatt letartóztatva volt.

A márczius 2-ikának éjjele minden baj nélkül mult el.

Szabó István kora reggel felment a városházára, a hol a lefoglalt tárgyak ugyanazonosságának megállapítása folyt.

Reggeli 6 órakor a Gyulai János házában az órallás Bartos András megyei foglárára került.

Bartos András egyideig az udvaron nézegetett, majd segített az öreg Gyulai Istvánnak a marhákat megitatni, aztán mindketten betértek a fűtött szobába beszélgetni. A foglár oldalán revolvere volt, fokosát pedig letámasztotta.

Ez alatt a már élni kezdő utcán többen egy urasan öltözött zömök gyalogos embert láttak közeledni. Az ember lovaglós nadrágot viselt és rajta egy egri diák szűr volt. A kezében volt pálczával jobbra-balra suhintott, s mint a kit mi sem érdekel, egyenesen a Gyulai János házához közeledett. A mikor a kapuhoz ért a fiatal ember, szétnézett és aztán benyitott s a ház ajtóra került.

Pálczájával kopogtatott.

- Szabad! - kiáltott belőlről két hang is.

Az utcán levők még néztek az ismeretlen után, s pár perc múlva egy lövés zaja hangzott a Gyulaiék házából, majd még kettő is. Ugyanakkor kinyílt a ház ajtaja, egy ingben kiugrott az öreg Gyulai, gyorsan bezárta az ajtót s észrevéve az embereket az utcán elkiáltotta magát:

- Baj van atyafiak, a betyár odabenn van, már meglötte a frájkort! Jertek!

Pillanat alatt népes volt az utca. Valaki elszaladt a városházára is. Ott bent pedig az történt, hogy a midőn a betyár, a ki Bede Bandi volt, belépett, rögtön észrevette, hogy megyei foglár ott van.

De nem volt tisztában vele, hogy miért van ott.

- Itthon van János? - kérdi Bede.

- Az nincs, de kicsoda maga - felelt Bartos.

- Kend a János, kend a János? - hebegett a betyár s az ajtó felé ment.

- Nem vagyok - felállva Bartos - de kicsoda maga.

- Én Jánost kerestem.

Az öreg Gyulai észrevette, de a foglár nem, hogy Bede ruhája alatt keres valamit.

Bartos ekkor már gyanakodott, s közelebb lépett Bedéhez, de abban pillanatban az már kicsatolta revolverét s kirántotta. Hozzá ugrott Bartos, hogy megragadja, de eldőrdült a lövés, a mely Bartost mellbe találta.

Felkiáltott Bartos, de megragadta a betyárt, és dulakodott vele. Bede meg volt lepette, de izmos karjaival elbirta taszítani a sebet nem érző foglárt, s még kétszer lőtt rá, a mire az arccsal lebukott a földre.

Ekkora az öreg Gyulai kiszaladt.

Amint Bede látta, hogy a foglár nem mozdul, menekülésre gondolt. Az ajtóhoz lépve kiakarta nyitni, de észrevette, hogy kívülről van bezárva.

Megfogta két kezével a kilincset, egyet rántott rajta, és az ajtó kinyílt.

Amint kilépett az udvarra, látta, hogy nagy tömeg van az utcán, hallotta a kiabálást, itt van, fogjátok meg, üssétek agyon.

A betyár elővette revolverét, megfenyegette a népet, aztán lassu léptekkel kezdett hátrálni a kertek felé.

Az emberek egymást biztatták, de senki sem mert közeledni a fegyveres betyárhoz. Hanem azért az egész tömeg utánna nyomult az udvarra. A hátul állók ugyan biztatták is az elől állókat, hogy talán nem félnek egy embertől.

Bede lőtt a tömeg felé.

A midőn azok látták, hogy a lövésre senki el nem esik, ismét előbbre nyomultak.

- Atyafiak - kiáltott Bede - én nem bántom kendteket, kendtek se bántsanak engem.

De azok csak nyomultak utána.

A betyár lassan hátrált.

Hirtelen újabb mozgás látszott a tömegen, majd szét nyílt az, s kilépett Szabó István.

- Ez Bede! kiáltott.

- Az vagyok, de te meg halál fia vagy.

- Ne busulj koma, majd csak beviszlek előbb.

S közeledett Bede felé. Háta megett volt vagy négy megyei foglár.

- Add meg magad.

Bede lassan hátrált a kerítés felé.

- Hiába Bede komám, oda is küldtem én embereket. Ma van az ítélet napja. Bede sötéten nézett a közeledő Szabó Pistára, majd hirtelen felugrott a kerítésre, de azonnal visszahullott.

Látta, hogy ott is vannak emberek. Pedig azoktól bátran mehetett volna, mert a mint észrevették, hogy a betyár alakja megjelenik a kerítésen mind futásra gondolt, de hogy észrevették visszaesését, egyidőre még a hasznos futást elodázták.

- Add meg magad Bede.

És ismét közelebb lépett.

Bede ekkor revolverét Szabóra fogta és lőtt.

A lövés Szabó mellett az ólba furódott, de Szabó még közelebb lépett.

- Mi kell neked Szabó - morgott a betyár - a 200 frt, vagy a fejem.

- Mind a kettő, és még közelebb lépett.

Ekkor Bede belenézett revolverébe.

Majd kicsapta karját és Szabóra célzott.

- Egy kis ólom pogácsa nem kell?

És lőtt.

Ekkor érezte Szabó, hogy a golyó találta.

- Add meg magad - szólt Szabó és ekkor még közelebb lépett.

Bede előtt elsötétült a világ, látta mint fetrengett fekhelyéhez lánczolva, majd szétnyíltak előtte a börtöne falai, s látta az akasztófát, a végcélt.

- Azért sem - hörgött s gyorsan álla alá tartotta a revolvert és lőtt.

A másik pillanatban végig zuhant a földön.

Szabó hozzá ugrott, kikapta a revolvert a betyár kezéből.

De már akkor vonaglott a betyár s pár pillanat múlva meghalt.

Szabó sehogysem tudta megérteni a betyár multjából, hogy miért nem lőtt még egyszer rá Bede, holott ha lő, akkor nem csak kis horzsolást kap, hanem valószínűleg nem lenne szük-

sége a 200 frtra. De mikor kikutatta a zsebeit, s megnézve a revolvert nem talált töltényt, megtudta fejteni a dolgot. Az utolsó golyót a betyár magának tartogatta, hogy kikerülje az akasztófát.

Még aznap táviratozott Szabó Jászberénybe az eredményről. A legveszedelmesebb, a vezér halott már.

IX. SZEGÉNY SZABÓ PISTA.

Szabó Pista boldog volt. Nem csak, hogy megkapta a 200 frtot, a mi a Bede fejére volt tűzve, hanem ismert egyén lett 3 megyében. Ez aztán derék fiu, ez még elfogja majd a harmadikat is.

- De el ám! mondogatta Szabó Pista.

Azt nem is kellett ugy keresni, mint Bedét. Mert az meg nem mozdult Kisér környékéről.

De azért mégis bajos elcsipni. Nem árulja senki el. Mind fél tőle.

Egyszer mégis meghallotta Szabó, hogy Borsos már egy hét óta a Hegedüs Zsigmond tanyáján tartózkodik. Nem árulta el senki Borsost, csakugy a gyerekek beszéltek egymásközt és megtudta Szabó is.

Nosza Jertek. Itt a másik 200 frt. Ezen osztozhatunk.

Május 14-én kimentek Szabó vezérlete alatt Szentpéteri, Réz Antal, Baki Mihály és Pesti hadnagyok.

Lóháton mentek, hamarosan, délelőtt 9 órára kiértek a tanyára.

Kérdezik a béreseket, hogy hol van Borsos.

- Itt volt - feleltek azok válvonitva.

- De hol van.

- Nem ment el.

Végre látták a hadnagyok, hogy ezek nem merik megmondani, hogy hol van Borsos. Hozzá fognak tehát keresni.

Nem találták se szobában, se padláson se ólakban.

Hanem egy szoba ajtaja be volt csukva.

- Hát ennek hol a kulcsa?

- Ha mi azt tudnánk.

Megkisérelték kinyitni az ajtót de nem sikerült hallgatóztak, de semmi nesz nem jött.

- Már pedig ezt a szobát nem hagyjuk el - kiáltott Szabó.

Szabó ekkor az ablaknak került és kezdte azt feszegetni.

Ekkor a szobából egy lövés dördült el és az ablak üvegeken keresztül törve a hadnagyok közt sivitott el.

- Meg van!

Meg van ám, de hogy fogják meg. Tudták hogy annak van elég töltése, az láthatta őket a szobából, de ők nem láttak be a poros ablakon keresztül.

Szabó ekkor egy rudat vett elő, és az ablak alá huzódva, a ruddal egymásután beverte az ablakokat mialatt a hadnagyok a szobába be, a bent szorult Borsos pedig kifelé lövöldözött.

De be volt verve az ablak s most már beláttak a szobába, ott csak a szegleteknél lehetett Borsosnak meghuzódni.

- Add meg magad - kiáltott Szabó.

Borsos lövéssel felelt.

Szabó unta már a dolgot. Elővett egy pisztolyt s puskaport tett be, s azt leverte. Majd elővett egy papírt, abból paprikát szórt jó bőven a csőbe, azt is lefojtotta.

Node ezt a veszedelmes szert csak közvetlenül az ablaknál lehet a szobába lőni. Ki fogja ezt megtenni.

- Ki jön az amugy is - mondák a hadnagyok.

- No majd belövöm én, csak addig vigyázzatok, és lőjjetek, ha kidugja fejét.

Szabó lassan az ablak alá huzódott s amint az ablak alatt volt, kissé felemelkedett, kinyújtotta karját s gyorsan az ablakhoz felrántva a szobába lőtt.

De ugyanazon pillanatban, a hogy Szabó felemelkedett s lőtt, az ablakból egy kar nyult ki s ugyanakkor lőtt is, úgy hogy a két lövés egy hangot adott.

Szabó ezután tántorogva huzódott az árokpartra és ott leült. Kezét mellére szoritotta. Arcza elsápadt, szemei bánatosan fordultak Jászberény felé, ajka mozgott, mintha bucsuzna elhagyott családjától, felesége és négy árva gyermekétől.

A szellő talán elvitte sóhajtását ahhoz a szegény asszonyhoz, a ki férje miatt folytonos remegésben van, s a ki mihelyt szavakat tudnak kiejteni gyermekei imára tanítja azokat. Én istenem, őrizd meg apánkat, a ki nekünk a mindennapi kenyeret keresi, a ki minket a zord, rideg, idegen világban szeretettel szorit keblére. Én istenem, őrizd meg.

A szellő talán innen is elvitte az ima hangját a parton ülő sápadt férfihez, a ki már homályosodni kezdő szemekkel tekint erre.

Majd az ég felé emeli kezét: Én istenem! árváimat!...

Aztán lehanyatlik. A lélek elrepül a testből, és elindul a maga útjára, számot adni oda fent minden jóról, minden rosszról.

Oly gyorsan nem érhet fel, mert még vissza kell tekintenie a földre, nem hogy mi történik gyilkosával, hanem, hogy visszatekintsen abba a kis házikóba. Oda lát, látja mindet, az ő szeretteit, utba éri az érte küldött ima. Na azt majd ő maga fogja rendeltetése helyére juttatni, s majd vissza fordítja azokra oda lent.

A hadnagyoknak nem volt idejük ápolni Szabót, mert a mint a paprika betölté a szobát, felszakítá az ajtót Borsos és kilépett.

A hadnagyok hátráltak egy kicsit, de lőttek is egy kicsit, de hogy hová, azt abban a pillanatban nem tudták.

Azt azonban észrevették, hogy Borsos már nem áll előttük.

Az látta, hogy a hadnagyok megvannak rémülve, s felhasználta a zavar e pillanatát. A mezőnek iramodott.

Rohant, hogy alig érte lába a földet.

Amikor a hadnagyok magukhoz tértek, hogy hiszen Borsos is fél, már fut is, az jó messze volt.

A mezőn több ló legelészett, mindannyi béklyóba kötve.

Piri Nagy Sámuel uram őrizte mindet.

Az üldözött betyár megállott egy hóka előtt, elővette bicskáját s lábán a béklyót elvágta és felugrott rá és sarkantyuzta a lovat.

Piri Nagy Sámuel rohant felé.

- Megállj, az az én lovam, legalább a másét vidd.

- Majd visszakapod - kiáltott vissza az üldözött és elvágatott.

Piri Nagy Sámuel is, meg a hadnagyok is rohantak utána.

De a ló jobban ment ám.

A hadnagyok végre belátták, hogy tulajdonképpen ők nem tudnak egy lóval versenyt futni s elmaradtak.

De nem ám Piri Nagy Sámuel.

Ő nem hagyta lovát.

És aztán gondolta magában, hogy ha a hadnagyok elmaradtak, annál kevesebb oka lesz Borsosnak lovon futni előlük. Ennek az erős logikának csaknem fog ellentállhatni Borsos.

Piri Nagy Sámuel az Akolhátig kísérte Borsost, a hol Mocsy Bálint tanyáján utól is érte, a mikor lóhátról egy itcze édes tejet parancsolt Borsos.

Piri Nagy Sámuel oda lépett hozzá.

- Betyár ur, adja vissza a lovamat, úgy sem üldözi senki.

Borsos nyugodtan megitta a tejet, aztán kivette revolverét s oda tartotta a Piri szeme elé.

- Te, ha még egy szót szólsz, mindjárt lelőlek. Mondtam, hogy majd visszakapod.

- Hiszi a fenye - mormogott Piri, de eloldalgott.

Borsos egymagában veszedelmesebb kezdett lenni, mint a mikor hárman voltak.

Lóháton, hol egyik, hol másik tanyára ment, élelmi szert és pénzt zsarolt. Legtöbbször megvendégeltette magát. A gazdának asztalához kellett híni, a hol evett, ivott s az asszonyoknak a maga módja szerinti kedvességeket mondott. Nem mertek sehol ellene szegülni.

A hatrongyosi pusztán Singer Péter bérlőnél háromszor megjelent, mindannyiszor pénzt követelve, egy izben az asszonyt egyedül találta otthon, a ki a kiállott félelmek miatt beteg lett.

Egy izben a veres majorba Grünvald nevü tiszthez ment, a kivel befogatott és elhajtattott a Grega Károly tiszt kezelése alatt levő tanyára, a hol Gregát meghivatta Grünvaldhoz vacsorára.

Grünvaldtól egyedül elment, visszahagyva a két tisztet. Nem sok idő múlva a Gregától ellopott szép lovon tért vissza s az ablakon bekopogtatva elbucsuzott.

Egyidőre aztán eltűnt a jászhatárról.

Tartózkodott pedig Kecskemét és vidékén, a mit igazol az alábbi jelentés:

3357/1874. sz. Kecskemét város rendőrkapitányi hivatalától. - - Szóbeli felhívására - - csatolni a látletet, a mely Buzsik Gábor és Imre panaszáról f. évi május 18-án felvétel, - a korcsmáros és háznépe a náluk garázdálkodó fiatal embert nem ismerték, a bemondott személyleírása után azonban a f. évi márczius 26-ról kelt 8. sz. belügyminiszteri rendőri körözüvényben leirt ifj. Borsos Sándorral ugyan azonosnak találtam s üldözése iránt a szükséges intézkedéseket ugy magam részéről, mint a szomszédos 23 alvidéki városok és községek ily értelembeeni megkeresésével megtettem. - - A talyigákat f. évi május 17-én virradóra a törteli postalegény Kardos Páltól lopta. - - A jászberényi kir. törvényszéket Borsosnak ezen vidéken viselt dolgairól, különösen pedig arról, hogy a pusztabiró tudtával a jászbenei pusztán Gulyás János nevü gulyásnál tartózkodott és hogy május 17-én a tatár-szent-györgyi papon erőszakos zsarolást vittek véghez - - Hajagos Illés rendőrkapitány.

Végül a jász-kun kerületekre nézve az 1874. évi július 13-án 29031. szám alatt Borsos Sándor miatt a belügyminiszter által a rögtönbirósági eljárás engedélyeztetett.

Maga Borsos is érezte már, hogy a hurok körülte mindig összebb-összebb szorul.

X. AZ ELFOGATÁS.

Benedek János csendbiztos értesült arról, hogy Borsos Sándor ismét visszakerült a Jászságba.

Július 28-án 10 csendlegénnyel megjelent Jász-Kiséren, s ott a rendőri közegeket magához vette s feltette magában, hogy a község minden házát kikutatja a futóbetyár után, s aztán majd megy tovább.

A kutatás megkezdődött eredmény nélkül, mig végre a Tóth Mártha házánál állt meg a csendbiztos.

Tóth Mártha és az anyja kint mostak a ház előtt.

- Itt van-e Sándor? - kérdé Benedek.

- Dehogyan van csendbiztos ur, régen nem láttuk. Ugy halljuk, hogy Kecskemét vidékén van. Dehogyan van itt. Nem lehetne akkor mosni.

- Te Mártha mintha csak most kezdetetek volna ti ehez a mosáshoz.

- Dehogyan, dehogyan, még sötét volt akkor.

A pad ajtóhoz egy létra volt támasztva.

- Minek ott az a létra, Mártha?

- Majd felhordjuk a ruhát, csendbiztos ur.

- Na mindegy - szólt Benedek - kutassatok Baki.

- Csendbiztos ur, én legelőbb ezt a padot szeretném megnézni - szólt Baki.

- Hát nézd.

- Jer Mártha - szólt Baki megfogva a szép asszony kezét - jer menjünk a padra.

Mártha huzakodott.

- Dehogyan megyek én magával, maga hamis legény.

- Hamisabb vagy te Mártha. De csak jer.

Mártha még mindig huzakodott.

Hanem ekkor Baki a kurta végét fogta a szónak.

- Előre Mártha.

És Mártha nagy sopánkodva megindult a létrán, utánna a pandur.

Mártha már felért a padra.

Nyomban utánna emelkedett fel a pandur feje.

Vizsga szemeivel szétfutotta padot s egy szegletben észrevette a gatyá szát, és csizmát, a többit hozzá képzelte a gatyá és csizmához.

- Csendbiztos ur! kiáltott.

Abban a pillanatban egy lövés dördült el a padon, és a pandur sipkája messzire repült a fejről. Mártha pedig nagyot sikoltva ráesett a pandurra, s mindketten leestek a létráról. No, de nem volt valami magas, nem ütötték meg magukat.

Amint ezek leestek megjelent a Borsos Sándor alakja a padajtónál s nagy csendesen leszállt a padról. Mindkét kezében revolver volt.

Bizony nem mert senki közelébe menni, vették észre, hogy ezen fickónak könnyen áll a lövés.

Az pedig Mártát és anyját beküldte a szobába, maga is utánuk ment s belőlről bezárta az ajtót.

Ki tudja mit akart, de így tett.

Amint eltűnt Borsos, megjött a pandurok bátorsága, és felszólitották Borsost, hogy adja meg magát.

Borsos megjelent az ablaknál.

- A ki közeledni mer, úgy jár, mint Szabó Pista.

A pandurok is lőttek, Borsos is lőtt, de e lövöldözésből nagyobb baj nem lett.

Négyóra hosszáig tartották megszállva a házat a pandurok, körükbe gyűlt az egész község, s nem tudták kivárni onnan a házból a betyárt.

Végre Benedek legvégsőre határozta magát.

- Fiuk! - kiáltott nagy hangon, felgyűjtjátok a házat, aztán rohamra megyünk. Egyszer úgy is meg kell halni.

Nyomban megkezdték a tervszerű rohamot.

A midőn megcsóválták a levegőben a szalmacsóvát, hogy lángra lobbanva lökessék a házra, hirtelen megnyílt az ajtó.

Kilépett a rettegett betyár.

Kezében két revolver volt, amint kilépett azokat messze dobta magától.

- Megadom magam.

Azzal odalépett a csendbiztoshoz s kezét fogott vele. Aztán a pandurokkal. Azok aztán nem is eresztették el, hanem lánczot tettek rá.

Benedek diadallal hurczolta be Berénybe.

Szétzüllött az egész banda.

A jászberényi kir. törvényszék 1875. évi január 25-29. napjain tartott végtárgyalás után 281. 1875. számú ítéletével ifj. Borsos Sándort életfogytiglani, Németh Sylvestert 15 évi rabságra ítélte.

És ezzel azt hisszük be van fejezve tévesztett uton haladt fiatal emberek története? A Német Sylvesteré igen, de Borsosé még nem.

XI. A KITÖRÉS.

A jászberényi fogháznál is elkövették azt a hibát, hogy Borsost együvé zárták a nála egy kicsivel sem jobb két emberrel, Gombos Lőrincz és Ocskai Sándorral.

Mindhárman életfogytiglan voltak elítélve. Nem volt mit szemére vetni egymásnak.

Hanem annál inkább érdekükben állott az egymás segítése.

És mi lehetett volna az életfogytiglan elítélt emberek beszéd tárgya, hogy és mint lehetne az arany szabadságot visszanyerni.

Megállapodtak, hogy kitörnek. A kőfalon tulig együtt és egymásért élnek, ott aztán elválnak.

Mind a hárman osztották a Bede elvét, hogy egyik a másiknak csak terhére lenne.

A menekülés jobb, biztosabb egyedül.

Augusztus hó 12-én este 8 óra tájban a börtönmester, két fogházőrrel együtt belépett a kemény elítéltek 1. számú czellájába.

A három rab egymás mellett állott, szeliden nézve a börtönmester vizsgálódását, kezükön, lábukon csörgött a láncz.

Amint a vizsgálók a czella hátulját nézegették, a három rab lelökte magáról az előre lereszelt lánczokat, és kiugrottak a börtön előszobájába. Egyik bezárta a czella ajtaját, a másik kettő pedig villámgyorsan rohanta meg az előszobában hagyott őrt, azt földre verték s aztán az előszoba ajtaját is bezárták.

A folyosón álló őr figyelmes lett a zajra, de nem volt készen a történetekre. Mielőtt fegyverét elsűthette volna, a három ember rárohant, száját betömtek, fegyvere a Borsos kezében maradt.

Aztán lementek az udvarra.

Az udvaron a lámpakaróhoz oda volt támasztva a létra, a melyről a lámpát meggyújtják.

E létrát elvették s a kőfalhoz támasztották és egymás után a kőfalról az utcára ugráltak. Ott szétváltak.

Amint Borsos szaladt az utcán szembe jött rá egy csendlegény és egy pár asszony. Nehogy ezeknek feltűnjön, hogy hajadon fővel és fegyverrel szaladt, már messziről elkezdett kiabálni, hogy nem láttak-e erre szaladni 3 sertést. Azok jámborul felelték, hogy nem bizony.

- Pedig erre jöttek - szólt Borsos - és futott tovább.

És megmenekült - - - -

Ezután folytatta ott, a hol elfogatása előtt elhagyta, azon különbséggel, hogy a jászkiséri határban nem mert többé tartózkodni, hanem rávette Tóth Márthát, hogy menjen vele. És a leány ment. Több rablásnál, mint néző jelen volt ugyan, de legtöbbször Hevesen, Oroszi Gusztinál tartózkodott.

Az egész per során beigazolást nyert az, hogy Borsosnak minden csikós, gulyás, csósz pártfogója volt, nemcsak, hanem olykor-olykor, hogy az a hire legyen, miként neki bandája van, egyiket-másikat magával vitte rablásaihoz.

Az országuton nappal megállították Lőlbach Miklós gazdatisztet, s elvették lovát, kocsiját, pénzét, fényes nappal látogattak be a tanyákra, és e veszedelmes kalandozás így ment egész 1875. évi november hó 23-áig.

Ezeknél a rablásoknál az volt a szerencse, hogy Tóth Mártha mindég közelében volt Borsosnak, s mindig arra kérte, hogy ne lövöldözzön, ne öljön. És a vad betyár hallgatott rá.

XII. VÉGRE.

Végre 1875. évi november hó 23-án megjelent Sággy Miklós hevesi csendbiztos Tóth Mór egri kir. ügyész előtt és jelentette, hogy a hajnalban Borsos Sándor futó betyárt, szeretője Tóth Márhával együtt elfogta, egyben kérte, hogy a Borsos fejére kitűzött 300 forint jutalom kiutalványozását szorgalmazza.

Ez az elfogás pedig akként történt.

Oroszi Ágoston, a kinél ez időben Borsos és szeretője ugyszólván állandóan tartózkodtak, öregesebb ember lévén, megunta a folytonos csatározást, és érintkezésbe lépett Sággy csendbiztossal s 50 forint jutalom fejében megígérte, hogy Borsost kezére keríti. Többféle kísérletek után végre 1875. november 22-én este jelentette Ságghynak, hogy Borsos az éjjel minden bizonnyal ott fog hálni az ő házában.

Sággy még azon éjjel 12 fegyveres pandurral körülvette az Oroszi házát.

Amint a körülállás megtörtént, Sággy a ház ablakához lépett és erősen megzörgette az ablakot.

- Ki az? - riadt fel Borsos, a ki szeretője Tóth Mártha közelében aludt.

- Én vagyok a csendbiztos, be akarok menni nyissátok ki az ajtót.

Mindenki felébredt a szobában.

Oroszi Guszti villámgyorsan az ajtóhoz szaladt, felnyitotta és kilépett a holdvilágította udvarra.

Borsos figyelve ült ágyában.

Kivülről semmi zaj nem hallatszott.

Tisztában volt vele, hogy Gusztinak pénzre volt szüksége, Sággy ígért neki, s őt elárulta.

- Sebaj, szólt s felállva az ablakhoz lépett.

- Csendbiztos ur!

- Mit akarsz Sándor, jere ki.

- Azt akarom mondani, hogy az ajtó nyitva van, én be nem csukom, hát a kinek kedve van jöjjön be.

Azzal bezárta az ablakot, odament a szeretőjéhez átölelte a remegő leányt s majd megfolytatta öleléssel, csókkal.

- Ne busulj Mártha, nem háborgat minket senki reggelig.

Amint vallomásában előadta, biztos volt benne, hogy reggelig, de talán még akkor sem fog senki a szobába lépni.

Sajnálom, hogy az üldözőkről jobb képet nem nyujthattam, de az iratok ezt igazolják.

Tényleg reggelig tartották a csendlegények körül fogva a házat, mintha épen a házban levő szerelmes pár álma felett örködnének.

Reggel felé bekopogtatott a csendbiztos újból.

- Add meg magad Sándor.

Borsos nem felelt, de már akkor szeretője rábeszélte, hogy adja meg magát, hiszen iszonyu ez a folytonos üldöztetés, hátha még jóra fordulhat minden.

Látod az életfogytiglani rabságot is leengedték husz évre, hátha még azt is leengedik.

Addig-addig, mig végre ráállt Borsos.

Reggel ismét oda állt az ablakhoz.

- Csendbiztos ur.

- Jere ki Sándor.

- Mindjárt, csak ezt vegye el.

S kidugta mindkét kezét egy-egy hatalmas revolverrel.

De, hogy ugrott mindenki széjjel.

- Hát nem kell?

- Ne bolondozz Sándor, add meg magad.

- Hiszen azt akarom.

- Lökdel hát azokat az izéket.

- Azt is megteszem.

S lelökte a földre.

- Van-e még több?

- Nincs.

- Akkor jere ki.

- Megyek.

S kiment.

Gyönyörű egy legény volt. Ekkor volt 26 éves, a fiatalság pirjával arcán, hatalmas termete, kaczkias kis szürbe volt bujtatva.

Odament a csendbiztoshoz és a csendlegényekhez és sorba kezét fogott velük, mint a mult alkalommal.

Azután odaláncolták szeretője mellé, úgy vitték be Egerbe.

Az egri kir. törvényszék 1877. márczius 12-én tartott végtárgyalás alapján Borsost a 20 éven felül még 10 évi rabságra ítélte, többi társait kisebb-nagyobb időre.

Becsukódott a börtön ajtaja, ezuttal jól s mindörökre.

Borsos Sándor nem látta szeretőjét a tárgyalásig, akkor is utóljára látta, s nem is kívánczolt látni többé.

A tárgyalásnál felhivta az elnök Tóth Mártha vádlottat, s midőn elmondta a rablások történetét, utánna tette, hogy ő most egri lakos és hites felesége Kardos fogházörnek.

Borsos Sándor felugrott.

Az elnök figyelmeztette, hogy rendesen viselje magát.

A végtárgyaló aljegyző (Lenk Gyula mostani budapesti törvényszéki bíró) kezében megállt az írón, amint a haragtól kipirult betyár arcát látta.

- Kérem nagyságos elnök ur, nem hallottam, mit beszél e nő.

- Azt mondja, hogy most egri lakos és hites neje Kardos fogházörnek. - Miért csodálkozik ezen?

- Hát igaz ez, nagyságos ur?

- Ugy van, igaz.

- Pedig ez a nő nekem szeretőm volt, nem volt soha más, csak ő. De hát igaza van, - folytatá - miért szeretne holt embert.

- Mondja meg Borsos, részt vett-e Tóth Mártha rablásoknál, volt-e neki valami szerepe?

Borsos felugrott, arcza hol kipirult, hol elsápadt.

Ránézett az asszonyra, mély gyűlölettel és szólni kezdett...

Háromszor nyitotta ki száját, míg végre szólt:

- Nem, nem volt szerepe, én kényszerítettem, hogy jöjjön, azt akartam, hogy ha valahol lelőnek, legyen a ki befogja szememet. Ő ártatlan. -----

Ezen tárgyalás után 7 napra, 1877. évi március hó 19-én az örök jelentették, hogy Borsos meg van halva. Nem volt rajta semmi külerőszak, de azért úgy meg volt halva, hogy jobban nem lehetett.

Ő volt az Alföld utolsó betyárja.

Beteg sem volt, nem panaszkodott, de azért bizonyosan érett gyümölcs volt, le kellett hullnia. Magától lehullott, de azért kár volt, hogy félérett korában, ha már javítani nem lehetett, nem volt, a ki lerázza.

AZ ÁRULÓ PIPA.

Bűnügy.

Ha a „Népiratkákba” írnék, hozzátehetném még a címhez: „vagy a tyuk is kikaparja, vagy a bűn nem marad büntetés nélkül”, de mert történeti dolgot írok le, a címbe belefektetendő tanulság önmagától fog előtérbe lépni.

Az emberi indulatok leküzdésének szükséges volta feletti elmélkedés helyett tehát egyenesen hozzá fogok azon történet elbeszéléséhez, a melynek megtörténtéről a szolnoki kir. törvényszék levéltárában 60./1870. jegy alatt feltalálható iratok tanuskodnak.

Szolnokon az 1870. évi ápril hó 16-án husvét szombatján estve a paládicsi és abonyi ország-ut keresztezésénél a Tóth Mátyás uram tanyája közelében, nevezett gazda Hajnal Mihály nevű szolgája egy vérében fetregő, mintegy 36 éves férfit talált, aki még ekkor hörgött, de már semmiféle feleletet adni nem tudott.

A férfi arca annyira össze volt vagdalva, hogy azon emberi forma nem maradt s mint Hajnal Misa megjegyezte, tulajdon hites társa sem lett volna képes ráismerni. A férfi gégeje keresztül volt vágva, s ezen kívül még a megyei főorvos jelentése szerint nem kevesebb, mint négy feltétlenül halálos sértés volt rajta, a feltételesen halálos sértéseket, valamint a nagyobb elbírálás alá eső folytonosság hiányokat nem is számítva.

A borzasztóan elégtelenített hullát április 17-én hajnalban szállították be a városba, s a köz-kórházban tétetett közszemlére, kihirdetvén a városban, hogy egy ismeretlen ember hullája van kitéve a köz-kórházba, aki tehát az illetőt az ismeretlenség homályából kiakarja rántani, jelenjen meg a megjelölt helyen s adjon nevet az illetőnek, s indokolja meg a választandó nevet.

Felesleges mondanom, hogy e tetemrehíváshoz a jó és nem jó módu polgártársak feleségei lehető nagy számmal jelentek meg, de mielőtt a kórházi jelenetre térnénk rá, előbb nemes Makróczy rendőr biztos ur előnyomozatával kell foglalkoznom.

A vizsgálóbírói teendőket Heves- és Külső-Szolnok t. e. vármegyék Szolnokon székelő törvényszékének vizsgálóbírája tekintetes Szalai Pál központi szolgabíró teljesítette. Ezen időben még nem volt előírva, hogy a vádlottat tegezni nem szabad, s a kikérdezés módjai sem voltak az illem szabályoknak annyira alávetve, s nem lehet tagadni bizony azt sem, hogy a kérdések sokaságát s a feleletek minőségét nagyon gyakran a deliquens hátáról, mint nyitott könyvből lehetett leolvasni, de viszont bizonyos az is hogy gyorsabban tudtak végezni, mint ma, amikor egy lopást legalább 20 féleképen lehet elkeresztelni.

Nem mondom én, hogy tek. Szalai Pál szolgabíró urnak hasonló kérdezés modora volt (de világért sem mondom az ellenkezőt sem), hanem neki az esetleges kérdezési módszere mellett meg volt az a szokása, hogy előbb „tapogatót” küldött ki.

Ez a tapogató pedig sem Veres Károly, sem Eördögh Elek közp. esküdt urak nem voltak, hanem volt a szolgabírói irnok ur nemes Makróczy ur. Ugy került pedig ez elég magas tisztségre Makróczy ur, hogy mielőtt tek. Szalai Pál szolgabíró ur pipáit töltögette s e közben a magáéről is meg nem feledkezett volna, a fővárosi rendőrségnél díjnok volt s a nyomozás terén, mint állította, nagy előhaladást sajátított el. Én ugyan ezt nem hittem volna el, de tek. Szalay szolgabíró ur már azért is elhitte, hogyha valamely nyomozás nem sikerül, lehessen kit összeszidni, már pedig egy olyan vérmes embernek felér egy érvágással, ha tisztességesen összeszidhat valakit a nélkül hogy a fellázadás veszélyének kitéve volna.

Tehát Makróczy ur volt a tapogató. A tapogató hivatala pedig abban állott, hogy előre kiment a helyszínére s ott előnyomozatot végzett és gyanut kerített. Makróczy ur azért volt jó ezen hivatásra, mert egy ily kiküldetésnél nagyszerűen tudott gyanakodni, elve lévén, hogy még az apjának se higgyen az ember, a komáknak pedig csakis kötve.

Megelőzve tehát a vizsgálóbíró, Makróczy Sándor (mert hát elvégre sem tagadhatom el, hogy Sándornak hivta volna az aki a keresztnevéen szólította volna), tehát Makróczy Sándor megjelent a tett helyen, Tóth Mátyás uram tanyája közelében, a paládicsi és abonyi országut keresztezésénél.

A véres gyilkosság előtte való este történt s így a dulakodás helye a sáros talajon még világosan látszott, valamint ott volt a kiömlött vér is azon helyen ahol a szerencsétlen ismeretlent megtalálták.

Makróczy ur Bulyáki József városi főbíróval ment ki a helyszínére, a hová megérkezve, rögtön elkezdte tapasztalatait beszélni a főbírónak.

- Lássá főbíró ur, egy pillanat alatt képet alkothat az ember magának a történetekről. Ime, látható a földön mutatkozó sűrű lábnyomásokból hogy itt dulakodás volt és pedig erős dulakodás. A meggyilkolt ember nem könnyen hagyta magát; aztán meg nézze bíró ur, a sáros talajon mily határozottan meglátszanak a patkós csizma nyomok és pedig háromféle nyom és így világos hogy a támadók ketten voltak, ketten voltak egy ellen. Ez ismét azt mutatja, hogy a támadók egyenkint nem merték volna az elhaltat megtámadni s ebből kétségbevonhatlanul következik az is, hogy a meggyilkolt az erős emberek közé tartozott. Aztán nézze főbíró ur, itt a földekről jönnek a lábnyomok s itt a Tóth Mátyás földjéről a másik lábnyomok s ezen a határon túl, már a harmadik lábnyom nem látható, tehát világos, hogy az elhaltak az illetők elibe kerültek.

- De hát kérem, tapogató ur, mit használ az urnak, ha én ezt mind el hiszem is, aztán meg, hogy kerül ebből elő a tettes.

- Hja, kedves főbíró ur, csak lassan a testtel, lépésről lépésre kell haladnunk. Ez nagyon gyanus eset; amint mondják, az elhalt nem lett kirabolva, tehát csakis bosszúról lehet szó. Mind a két embernek haragudnia kellett az elhaltra, mert csak így lehet biztos egyik a másikról, vagy pedig közeli rokonoknak kellett lenni.

- Hát lássa főbíró ur, ennél az esetnél én csak is egy emberről vagyok biztos, hogy nem lehetett a gyilkos.

S feltolta homlokára nagy pápaszemét s úgy nézett savószínű szemeivel az elbámuló főbíróra.

- És azután, ki az a szerencsés halandó? - kérdé a főbíró.

Makróczy nem szóval, de jellel felelt, kinyújtá hatalmas mutató ujját és kezét begörbitve odabökött a saját mellére.

A főbíró megértette, hogy Makróczy az a szerencsés halandó, aki a gyilkossággal nem gyanusítható.

- És azután mit hozhat fel védelmére? - kérdé a főbíró, a kihallgatásoknál annyiszor hallott kérdést téve fel a tapogatónak.

- Mit? Saját önvallomásomat, vagyis hogy eskü alatt vagyok kész bizonyítani, hogy az ismeretlennek ismeretlen gyilkosa kívülem eső személyekben keresendő.

- Hm! - felelt Bulyáki - tudja mit tapogató ur, Szolnoknak van vagy 22000 lakosa, hogy minél kevesebb dolga legyen önnek, vagyis hogy minél kevesebb egyénre gyanakodhasson,

számítson engem is a nem gyanusíthatók közé. Épen annyi bizonyítékot tudok felhozni magam mellett, mint ön.

- Legyen, nem bánom. Különben is ez csak egy nagy mondás volt tőlem, mert hisz jól tudja, hogy a nemes város hivatalnokai közül egy sem merne esti 8. óra után a városba sem kóborolni, annál kevésbé a városon kívül. Én csak azt akartam mondani, hogy itt tágtere van a gyanúsításnak. De hahó, mi van ott nézze?...

A bíró sehol sem látott semmit, csak a Tóth Mátyás kutyái ugatták őket, mióta itt állanak.

Makróczy azonban meglóbálta hosszú lábait, s aztán átugrott az árkon. Ott lehajolt s a sárból egy tajték pipát vett fel.

- Pipa.

- A biz-a - állapítja még a főbíró is.

- Bünjel!

- Lehet a.

Makróczy papírt vett ki oldalzsebéből s a talált pipát gyöngéden, ahogy volt sárosan bepakolta és zsebre tette.

- Hátha mennék tapogató ur.

- Mindjárt csak még körül nézem a tájéket.

- Hát csak nézze, én megyek előre a Gólyánál megvárom.

- Jó, megyek én is a Gólyához.

A tetemre hívásnál is Makróczy örködött.

A városi kórház egy termében volt kiterítve a szerencsétlen, meztelenre vetköztetve, míg mellette heverték ruhái.

Makróczy furfangos ember volt. A talált pipát megmosva, kitisztítva oda helyezte a halott lábaihoz, úgy, hogy azt is mindenkinek észre kellett venni. Ő maga meg félre huzódott, hogy mindent és mindenkit láthasson. Jöttek a fiatal és vénasszonyok, közbe-közbe elszórtan egy-két férfi, azonban senki nem tudott az elhaltra ismerni.

Bejött Kapatos Jánosné is, egy csinos 40 év körüli menyecske, aki arról volt híres, hogy az urakat lehető barátságosan fogadja. Ez is megnézegette a jámbor embert.

- Ez nem Nyalka Mihály! - szólt.

- Ez már mégis több a semminél - gondolá Makróczy; előlépett s kellő komolysággal szólt a menyecskéhez.

- Hát miért nem Nyalka Mihály ez, Kapatosné asszonyom?

- Nini, a tapogató ur eszem a lelkét hogy eltudott bujni, hogy eddig meg nem láttam pedig a szeme is világít.

- Hagyja el Kapatosné, én hivatalosan kérdem magát, miért nem Nyalka ez az ember?

- A tepertős pogácsáját magának, de nagyon hivataloskodik; hátha én nem akarok magának felelni, nem a szolgabíró maga.

- De az küldött ide. És ha maga nem felel, felkisértetem a városházára.

- Engem la? Azt szeretném látni. Nem félek én magától kedves lelkem. De azért már mégis megmondom, nehogy jobban lesoványodjék galambom. Hát azért nem Nyalka Mihály ez, mert más valaki.

- Ne bolondozzék Kapatosné. Más indokot hozzon fel.

- Van másik is. Azért nem Nyalka ez, mert Nyalkának nagyobb volt valamije aminek én még a járását is ismertem.

- Mije volt nagyobb?

Az asszony népség mind körülállta már a két beszélgetőt s onnan is hangzott kérdés hogy mije volt hát nagyobb a két hónap óta eltűnt Nyalka Mihálynak.

- Maga soh' sem találná ki tapogató uram. Pedig magának is akkora van, ha nem nagyobb.

- De hát mi?

- Hát tudja tapogató ur, egész biztosat tudok ebbe a tekintetbe mondani, mert hát jó emberem volt a Nyalka Miska, majdnem mindennap láttam és egész biztosan tudom, hogy nagyobb és más alaku volt neki a - füle.

Ezzel aztán el is szaladt onnan, mert Makróczy ur kiakarta vezetetni.

- Megállj vénbanya - dörmögött Makróczy - tudom, hogy azért mersz így nyelveskedni mert az esküdt ur is legyeskedik körülöttem de megállj, majd lesz az másként is.

Szólt és visszahúzódott előbbi helyére. Egyszer bejött egy 12-14 éves fiú, az is megnézegette a hullát s megakadt a szeme a pipán is.

Felvette és nézte.

- Nini! - kiáltott fel - ez meg a Gulyás János pipája.

Nosza ismét előugrott Makróczy.

- Honnan tudod - kérde megragadva a gyereket.

- Na, ne bántson az ur. Hát onnét tudom hogy Gulyás János bácsi a szomszédunk, sokszor láttam nála ezt a pipát, aztán itt van a sarkába bekarcolva a G. és J. betű.

Hát csakugyan ott volt.

Nosza félre huzta a gyereket tapogató ur, és oda sugott két hajdunak; vezessék elő Gulyás Jánost. A káplár közbeszólt: az nem tehetett ilyet uram.

De Makróczy megmaradt parancsa mellett.

- Na uram - szólt a káplár - majd meg fogom mutatni az urnak hogy kikeresem a valódi gyilkost.

- Jól van, csak hozza elő Gulyást. Kiürítette a szobát, amidőn látta hogy hozzák a hajduk a jó módu Gulyás Jánost.

Amint bevezették, meg volt lepetve. El sem képzelte mit akarnak.

- Mondja meg kend - szólt hozzá Makróczy - ki itt az a holt ember?

- Nem tudván - felelt Gulyás.

- Pedig tudni kell, maga és nem más tudhatja hogy ki ez.

- Már aztán miér kellene azt nekem tudni?

- Majd mindjárt. Látja ezt a pipát. Igaz, hogy ez a magáé volt?

- Már hogy ez a pipa? Igaz biz az, itt van a két bötüm is.
- Na látja, van erre tanu is, itt van a Guba Jancsi.
- Nem kell nekem arra tanu, hisz igaz, hogy az enyém volt.
- No látja, most már aztán mondja meg azt is, hogy ki ez az ember?
- De már azt én nem tudom.
- Na majd meg fogja mondani, vezessék a megye börtönébe.
- De engem nem uram - szólt Gulyás és szét lökte a pandurokat - olyan már nincs.
- Majd hivunk több pandurt, ha ennyi nem elég.
- Ne okoskodjék kend Gulyás gazda - szólt közbe a káplár, aki Bazsó Gábor névre hallgatott, jöjjön velem, majd én átkisérem. Ne féljen holnap kijön. Ha pedig ellenszegül le kell fogni.
- No hát jó, veled elmegyek öcsém, de csak itt mellettem jere.

Bekisérték.

Ezután jött a megrázó jelenet. A midőn Kuczora Imréné nevű nő, három gyermekével a kiváncsiságtól hajtva szintén eljöttek a kórházba. Véleményük szerint a családapa most kint van a tanyán, délutánra várták vissza. Amint bejönnek körülállják az alacsonyan fekvő halottat, nézik-nézik, miközben arcaikon visszatükröződik a félelem, fájdalom s a remény, hátha csalódtak majd hirtelen mindannyian lerogynak a néma halottra s velőtrázó zokogással csókolgatják a hideg tagokat, férjem, apám, apám!

Nem volt már kétség, ki volt derítve hogy ki volt a halott.

Kuczora Imre, egy jómódu szolnoki gazda.

Nincs kétség e felől, mert elég jól beszélnek azok a könnyek, a melyeket a váratlanul özvegygé tett nő s váratlanul árvákká tett gyermekek hullatnak.

Imádságuk közben azonban kitör a keserv szava is az átkozott gyilkos ellen.

S Makróczy azt hitte, hogy már megvan a gyilkos is.

A káplár nem tudott megnyugodni a Makróczy által elért eredményen. Ő gyermekkorától ismerte Gulyás Jánost, a ki bár elég nyers ember volt, de becsületességében kételkedni nem lehetett. S hozzá gyilkossággal vádolva.

A derék ember egészen áthatva volt embertársa szerencsétlensége miatt, és a midőn igazságtalannak tartotta egy ily embertársát vádolni gyilkossággal, csak is homályosan derengett előtte, hogy tulajdonképpen mégis kell valamelyik polgártársát a gyilkossággal vádolni, mert hogy gyilkosság forog fent, azt már Makróczynak is kénytelen volt elhinni.

S a mint mutatkozott a részvét azon embertársa iránt, a kit ő ártatlannak tartott, ép oly foku elkeseredés fogta el azok iránt, a kik miatt emennek becsülete támadtatik.

- Nem, hát, nem lehet - mormogta a káplár - majd kutatok én.

S indult ki a városba, onnan akart alapot szerezni az ezer fejü, ezer szemü, ezer fülü, közvéleménytől. Nincs olyan eset, a midőn a nép biztos adatot nem tudna szolgáltatni, de annyi féle becsületkeresők vannak a mai világban, hogy nem mernek most már beszélni, különösen ha valami hatósági személyt éreznek közel.

De akkor még nem volt meg a büntető törvény, s valamivel bátrabban beszélt a piac, és a mi káplárunk is csakhamar hallott véleményt.

De különféle volt. Egyik rész nem hitt a kövér Gulyás ártatlanságában, a másik rész pedig azt hajtotta, hogy nem lehet más a gyilkos, mint a Szabó.

Persze a másik rész lepipálta Szabó Török pártot a Gulyás pipájával.

Erre egy darabig elcsendesedett a Szabó Törököt vádoló rész, de később mégis csak azt mondták, hogy a pipa daczára is inkább Török a gyilkos, mint a Gulyás.

A káplár ur a Szabó Törököt vádolók részén volt, miért is rögtön elment Szalay szolgabíró urhoz s bejelenté, hogy itt neki terve van.

- Na hát mi az?

- Én azt hiszem tekintetes uram, hogy nem Gulyás hanem Szabó Török a gyilkos.

- Hja barátom, nem sokat érünk a hívéssel, itt a pipa.

- Tessék felhívni Gulyást, hátha tud valamit mondani a pipára.

- Épen azt akartam. Maradj bent.

Felvezették Gulyást, a kinek az arcán most is látszott, hogy mennyire csodálkozik ő ezen az egész dolgon.

Majd hanyat esett, midőn a szolgabírótól is hallotta, hogy őt a Kuczora Imre meggyilkolásával vádolják.

- De már azt nem tettem tekintetes uram, hisz a legjobb barátom volt.

- Legjobb barátokból válnak néha legnagyobb ellenségek, tudja kend azt. Hanem mondja kend, hogy került ez a pipa oda?

- Azt én nem tudom.

- De a kendé ez?

- Nem, csak volt. Ezelőtt egy hónappal eladtam.

- Kinek?

- Szabó Török Pálnak.

A káplár meg nem állhatta, hogy közbe ne szóljon, ugy-e mondtam tekintetes ur!

- Jól van vezessék vissza.

Azután a szolgabíró nem átallotta a káplárjával összebujni és tervet főzni ki.

Megállapodtak, hogy ma este a Szabó Török házát megszállják, s ha lehet meglesik. A gyilkos ruhájának véresnek kell lenni, azt tegnap még ki nem moshatták, ma kell tehát mosni, hátha ebben megcsiphetik.

Igy is volt. Szabó Török Pál jó módu gazda volt, a paládicsi uton volt egy jó nagy szeglet portája, két szobás házzal. A családja állt felesége, János fia és Rozál leányából.

Sötét estve volt április 17. Az égen egymást kergették a sötét felhők, olykor-olykor egy kevés eső is permetezett le belőlük. A Szabó Török Pál házában a kerítésen egymás után 3 alak mászik be az udvarra. A szolgabíró, a káplár és Makróczy ur. Mind hárman fel vannak fegyverkezve.

Az udvari szoba ablakán halvány világosság hatott ki. Vékony kelmével van eltakarva az ablak, de mégsem látni rajta keresztül. Mindössze annyi látszik, hogy az egész család a szobába mozog. Olykor olykor két nőnek keserves zokogása hallatszik.

- Mit tettetek velünk, mit tettetek.

Ebből is megértette a szolgabíró.

A feleség, és a leány gyermek zokognak az apa és fiu testvér nagy bűnén.

Egy kis nyílást vettek észre az ablakon vékony pálcikával benyult a szolgabíró s félre huzta a függönyt.

Látta, hogy a feleség és a lány mossák a véres ruhákat, mi közben könyeik csurognak, Szabó Török Pál és fia János pedig elbutultan, tompa levertségben, némán, alig mozduló szemekkel bámulnak maguk elé.

Csak azt látják, hogy könnyeket okoztak, fájdalmat szereztek s a kielégített bosszu után egy jól eső érzést nem fedeztek fel sem magukban sem maguk körül.

- Mi lesz velünk! zokogott az asszony.

Hirtelen az ablakra pillantott, szembe volt vele az, s ott meglátta a jól ismert szolgabíró fejét.

- Jaj, Istenem - kiáltott, azzal odarogyott a teknő mellé.

- Nyisd ki az ajtót Rozi.

Hanem Rozinak is elvette az ijedtség a mozgékonyosságát.

- Majd nyitom én szolgabíró ur - szólt az öreg Török és felállott.

- Jobb így. Ha tettük, meg kell érte bünhődni. Ti rátok pedig majd gondot visel az Isten, ti nem vétettetek, bizonyosan jobb védő lesz, mint mi voltunk Jánossal.

Azzal kinyitotta az ajtót.

- Hát ti voltatok Pali?

- Mi, tekintetes uram a fiammal.

- Hát tied ez a pipa?

- Az enyém. Tudom, hogy ez árult el, de magam is jelentkeztem volna. Nem lehet úgy megélni, büntetés nélkül nem tudtam volna aludni míg úgy hátha fogok tudni.

- Hát hogy tehattetek ilyet?

- Hát a rossz vér, meg aztán négy év óta vagyunk ellenségek, mindig ő volt a hatalmasabb, úgy vitt, hajtott valami, hogy mi is legyünk egyszer erősebbek.

- Jertek a városházára.

Ott aztán elmondtak mindent.

Régen haragudott már Szabó Török Pál Kuczora Imrére. Ha Kuczorának veszett el valamije Szabó Törökre fogta, és viszont ha Szabó Töröknek veszett tehene, lova nem késett Kuczorát jól beáztatni. De azért mégis Kuczora volt hatalmasabb, mert ha találta valahol Szabó Török Pált, gunyos szavakkal illetve sőt fellökdöste. Nőtt az öreg Pál mellett fia János is, és az öreg gyűlölete termékeny talajra talált Jánosban is. Épen úgy gyűlölte Kuczorát, mint az apja. De volt magának is rá oka, mert Kuczora neki sem hagyott békét, sőt még leány testvére Rozál után is kiabált, aki sirva panaszkodott apja és testvérjének. Azok nem szóltak, hanem belsejökben tartogatott rovásra jegyezték gondolatukban ezt is.

Április hó 16-án Szabó Török Pál és fia elmentek a Gólya korcsmába, azon szándékkal, hogy ott isznak egy pár pohár bort, és a holnapi husvéti ünnepre visznek haza egy kis pálinkát.

Esti 9 óra tájban indultak el a korcsmából s a korcsmától mintegy 40 lépésnyire, utólértek egy fűtőrészve haladó polgártársat. A két Török az előttük haladóban megismerte Kuczora Imrét míg az ügyet sem vetve haladt tovább az abonyi ut felé.

A két Török betért egy gyalogútra, a melyen közelebb érték házukat. Amint a sötét uton voltak nem szólt egyik sem a másikhoz, de mindketten tudják, hogy a másik miről gondolkozik.

Egyszer megszólalt a János:

- Menjünk utánna apám és öljük meg. Az öreg Török csak ezt várta, és akkor futva haladtak előre, úgy hogy az abonyi utnál Kuczora elé kerültek.

Ekkor már Kuczora is észrevette őket s megállt.

- Na kutya itt a számadás napja - kiáltott az öreg Török s Kuczorára rohant csakugy pusztá kézzel.

Szóttalanul dulakodtak, Kuczora is érezte, hogy ez élet-halál harcz lesz, a két Török egy kis püfölésért nem került volna elébe.

Kuczora csakhamar tért nyert az öreg Török felett, s azt bevágta az árokba, de maga is utána esett. Ott Török Pál magára huzta Kuczorát, nem törődve a gyomrozással, majd megragadta hosszú haját s oldalt rántotta. Akkor oda kiáltott fiának.

- Most János a gégejét.

S a derék gyerek oda is ugrott s hatalmas vágást tett a Kuczora nyakán, a mire az elszédülve lebukott Törökről.

- Ha elkezdted, folytasd - hörgé az öreg Török és a fiatal folytatta, úgy hogy alig maradt emberi ábrázat Kuczorán.

A két bűnös a börtönben egészen meg volt törve, s Bécsi János megyei főorvos szerint mindkettő arczáról leritt, hogy álmaik „rémekkel vannak tele, s hogy tettük feletti utálat, és bűnbánás sápadt arcaikról a szónál világosabban beszél.”

1870. évi május hó 21-én vétetett fel a megyei törvényszéknél a két Török bűnpere, a mely alkalommal Zabolay István megyei ügyész „hazánk élő törvényei, Mátyás VI. rendeletének 51. cikke, Ulászló I. rendeletének 82. cikke, és az 1563. évi 63. t.-c. értelmében kötél általi halált kért, mindkét bűnösre.”

A törvényszék mindkettőt halálra ítélte s kötelezte a Kuczora örökösök részére 40 frt vérdíj, s az őket védő Elek György részére 25 frt tiszteletdíj megfizetésére.

A felsőbb bíróságok Szabó Török Pál büntetését 15 esztendőben, a Török János büntetését 10 esztendőben állapították meg.

De mi volt a test szenvedése a lélek szenvedéséhez.

A fegyházi adatok szerint mind a két Török éveken keresztül volt különös felügyelet alatt, majd pedig később, midőn nyugodtabbak lettek a legengedelmesebb rabjai voltak a „Megtorlás nagyépületének”.

A CSILLAG FIA.

Hadrián felépítteté Jeruzsálem lerombolt házait, azonban a zsidóknak nem engedte meg az új városba bemenetelt - csak pénzért. S azok fizettek és bementek az új városba, hogy a szentélyek romjain siránkozhassanak. Isten elfordulni látszott választott népétől; százezrek hullanak el, jogaik megszűnnek, legféltebb kincsük, templomuk elégett, rommá lett, majdnem egyidőben állván lángban a pogány vallás székhelyével a Capitoliummal.

A lealázott, megtizedelt zsidókból Hadrián mintegy 4000-et elszállásolt az új városban, ahol felügyelet alatt fegyverek készítésével bizattak meg.

Négy óriási földalatti terem volt, ahol sötét alakok mozogtak, izzó, veres tüzfénynél, kalapácsolás, siró reszelés, mozgó, zugó moraj között. A zsidók készítik a rómaiaknak a fegyvert.

A termekben római katonák vannak elhelyezve, akik hivatva vannak a hanyag munkást kellő gyorsaságra serkenteni, s a netaláni lázadást vérbe folytani.

Kisebb gondjuk is nagyobb ezeknek az elsoványodott, elkényszeredett alakoknak a lázadásnál.

A legnagyobbik teremben olykor-olykor a zúgó morajban, egy csengő fiatal hang idéz fel kellemes változást, mintha e hang valami mesészerű elbeszélést folytatna.

A körülállóknak gyakran megáll kezükben a kalapács s a hang tulajdonosa felé néznek.

Az ép az égő kemence világában áll.

Magas karcsu termet, a könnyebb mozgásért csipőre csatolt kaftánnal, sötét égő szemekkel, halavány leányos arczczal, fekete szakál és hajzattal; de a szakáll s bajusz sehogy sem illik ahhoz a halavány arczhoz.

E fiatal ember szorgalmasan dolgozik, de kiválasztva a kissé beállott csendet, mindig folytat valami megkezdett beszédet.

- Hogy hallgatják azt a vékony zsidót - szólt egyik katona.

- Ne bánd, mesél nekik talán a múlt dicsőségéről vagy a Machabeusok harczeitől.

Pedig a vékony zsidó nem a múltól beszélt.

Azon a csendes, mesélő hangon lázított a fiatal zsidó. Napok óta igyekszik a rabszolgává aljasított zsidók büszkeségét, szabadságvágyát feléleszteni. A zsidók szó nélkül, de áhitattal hallgatták.

- Akik Cyrénében, Macheronnál, Tarichacban és sok más helyütt meghaltak, bizonyára jobban szerették a halált, mint a szolgaságot; pedig oly rabszolgák nem voltak, mint mi, azok nem voltak kényszerítve ellenségeiknek fegyvert készíteni - maguk ellen.

A zsidók e szavakra dühöttebben verték a vasakat, s aztán ismét elcsendesedtek.

- A római látványoknál ezer meg ezer zsidó áldoztatik fel csak azért, hogy a császár a bakónép kaczeit hallgassa; Hadrián leánya kivágatja a fenyőt, melyet a zsidó atya leánya születésénél ültetett,¹ hogy abból készüljön a nyoszolya, melyet férjéhez visz; kivágja, hogy tüzre rakja, vagy kocsijában használja fel. Van-e vallásunk, van-e szertartásunk, melyet végezhetnénk, ha csak nem a rabszolgaság már vallásunk, szertartásunk!...

¹ Régi szokás volt a zsidóknál leány születésénél fenyőt, fiu születésénél cédrust ültetni el.

- Nem! - hangzott zúgólag minden oldalról.

- De az! - kiáltott a fiatal zsidó oly éles hangon, hogy az egész teremben meghallották. Letették a kalapácsokat s úgy halgatták; maguk a római katonák csak bámulva nézték.

- De az! - ismétlé a fiatal zsidó - mert ha nem úgy lenne, akkor elég erősek karjaink ahhoz, hogy leverjék a kevés katonát s a Garisim hegyen a diadal után összegyűlve szabadságunk kivívását megkezdjük.

- Ki vagy te? hangzott minden oldalról.

- Én vagyok, aki nem hiszek a ti gyávaságtokban, az vagyok a ki vezetlek benneteket, vagy a dicső halálba, vagy a diadalra; jöttök-e utánam?

- Megyünk - zugott a teremben - de ki vagy?

- Tehát előre, én vagyok - Bar-cocheba! A csillag fia.

A másik perczen vértől párolgott a terem, a katonák leölve voltak, s Jeruzsálem rabszolgái felszabadíták a várost, s kirohanva abból, a közel vidék lakóit magukhoz híva, a Garisim hegyén már 100000-en voltak. A hegyen a nép vénei fogták körül a fiatal zsidót: Jákob csillagának, Izrael kormánybotjának s arra választottnak nevezték őt, hogy igazolja Bálám jövendölését, széttörje Moab szavait s kipszittsa Szeth fiait.

Bar-cocheba azt követelte a 100,000 embertől hogy bátorságuk bebizonyítására balkezük egy ujját vágják le. S ő volt az első aki megtette. A 100,000 követte.

Ismét zugott a levegő, fegyverzörejtől és jajkiáltástól.

Míntha egy rabszolga lett volna, ki lánczát törí szét, kelt fel a zsidóság, lángba borult az ország.

A fővezér Bar-cochéba a Garisim hegyén tartotta hadiszállását 200,000 olyan emberrel, a kiknek mindegyike ki tudja a földből rántani Libanon czédrusát.

Sok vérengzést követtek már el, midőn végre Hadrián legiói nagy lomhán megmozdultak.

A Garisim hegyén zsinagógák voltak felállítva, városok rögtönözve, hol a zsidók Ab hónap 9-én ünnepelték meg templomuk pusztulásának évfordulóját, átkot szórva Edon fiaira.

Nyolczszázezer ember vette körül a Garisim hegyét s a 800,000 felére apadt már, midőn még Garisim hegy a zsidók birtokában, s fentartva volt a külvédőkkel az összeköttetés.

A csillag fia, a leányképü zsidó, ismeretlen emberből nagy hadvezér lett. - - -

Folyt a harc, ömlött a vér, a római fegyver csorbát szenvedett, a zsidók mindannyiszor vissza szoritották a római legiót.

- Előre, üzzék el őket! Kiáltott Bar-cochéba s előre rohant.

Egy nyil süvöltött ekkor át a levegőn. Olyan ijesztő volt a süvöltése, hogy a körülállók mind oda a fényes nyilra figyeltek.

Pendülve állt az meg éppen a csillag fia mellében.

A csillag fia megállott. Arcza még sápadtabb lett a másik perczen összerogyott.

Hivei odasiettek s ruháját felhasiták.

De ekkor aztán rémület-kiáltás hangzott az elbukott körül levők ajkairól.

- Egy nő vezetett bennünket!!

Az elbukott vezér arczáról leesett az álszakál, bajusz, kiszabadult hajfürtjei övezték csak keleties szép arczát, halvány ajkai szeliden mosolyogtak.

A felszakított ruhák alatt pedig, legszebb női mell volt, s a hófehér ing ránczai között előbukkant a nőieség két dombja, míg lassan befesté a testet, az inget is a megindult vér.

- Ne csüggedjete! Suttogá a vezér - menjete előre, legyen férfi ezután a vezér, de legalább olyan mint én.

De nem hallották már.

Zsibbadás állt a tagokba, félelem a lelkekbe s midőn a hős leány utolsót sóhajtott, már futottak a zsidók s a reménynek is végét vetették a római fegyverek. - - -

576,000 zsidó veszett el, és Jeruzsálem ezután Aelia Capitolina nevet nyert, úgy hogy sok időre Jeruzsálemnek nevét is elfeledték.

A FOGADÁS EREDMÉNYE.

Nem mintha epekedném a Sobri Jóska kora után, s nem mintha azt hinném, hogy a mai olvasó közönség izlése annyira romlott volna, hogy a rabló históriák iránt érdeklődnék, hanem csakis mert mint igaz történetet hallottam elbeszélni, irom le az alábbiakat. Inkább csak az, hogy megörökítve legyen az a minek megtörténni nem szabad lett volna.

Nagy Szabolcsvármegyének olyan kevés a regényessége hogy bizony kár volna elvesztegetni azt a mi csakugyan meg volt.

Sobri Jóskának a valódi nevét megmondták nekem, mutatták azt a szerény tanyai lakást a hol kalandjai után, mint becsületes ember meghuzódva is élt, s hajlott korában az erkölcs híres predikátora lett, de hát annak a történetnek elmondására a kegyelet nem enged, s maradjon Sobri Jóska története abban a misztikus félhomályban, a mibe az eddigi írói öltöztették, s mondjunk el egy másikat, a minek a hősei szintén álnevek alatt szerepelnek.

A kálói „Elyseum” porondján nem volt elismertebb két fiatal ember, mint Bogdáni Károly és Ajaki Viktor. Az elsőségért látszólag nem versenyzett egyik sem, de bántotta azért mind a kettőt, hogy az egész vármegye (nő közönsége) nem tud választást tenni a kettő között. Első volt bármelyik, ahol egymás nélkül voltak, de kétes maradt mindig, a hol mind a kettő ott volt. Egyforma vagyonnal birt mind a kettő, de Ajaki többet költött, többet mutatott, mint Bogdáni, míg ellenben Bogdáni férfias tulajdonságai mellett nagyobb hatást tett. Komoly, hazafias jellemű volt Bogdáni, míg Ajaki többet áldozott pénzben, de a komoly munkák elől betyáros virtussággal, látszólagos elfoglaltsággal bujt ki.

Ajaki olyan volt, mint egy könyv, melynek czime után tartalmára is lehetett következtetni, de Bogdáni nyitott könyv volt, a melynek minden sorát mindenki ismerhette, s még egy felkiáltó jelben sem engedett kétséget.

A Bogdáni egyenes, őszinte modora soknak visszatetszett, míg az Ajaki mindenikhez simuló, folyton vidor kedve lefoglalt, szórakoztatott férfit és nőt egyaránt.

S e két kedvelt férfi a nélkül, hogy előbb szándékosan akarták volna, s később a nélkül, hogy mutatták volna, folyton egymás ellen dolgozott. Jótékonycél, hazafiság, vallásosság, mulatóság és szórakoztatásban folyton egymást akarták felülmulni, s folyton úgy voltak, mintha egy mérlegen állottak volna, s hol egyik, hol másik bicczenette kevéssé a mérleg ágát, de aztán ismét egyensúlyba jött az.

Kezdetben barátok voltak, s az lett a vége, hogy gyűlölték egymást halálosan a nélkül, hogy tudták volna miért, vagy hogy egymást megsértették volna.

De ez az önkénytelen, sikertelen küzdelem meggyűlöltette őket.

Később ugyan Bogdáni azt mondta, hogy még midőn mint „barátok” szerepeltek, talált az Ajaki jellemében valami olyat, amely tartózkodóvá tette. A következmény igazolta a Bogdáni állítását.

Végre a régi kaszinóban lett kimondva kettőjük közt a „kard ki, fegyverre fel.”

Ki a legény a csárdában!?

De akkor egy megyéről volt szó. - -

Folyt a bor, már mint abba a jó világban szokás volt, huzta a cigány, a legvidorabb társaság itta a jó hegy levét. (De nem a nyiri vinkót.) Tetőpontra hágott a fiuk kedve és természetesen a felköszöntő el nem maradhatott. Egy berugott atyafi, lehet hogy épen az alispán volt, felállott

s olyan formán kezdte a beszédet hogy Szabolcsvármegye reménydus fiatalságát együttesen, de különösen egyet akar felköszönteni. Nem tudja azonban, hogy kinek adja az elsőséget mert az egész megye szintén ebben a kétségben van, vagyis, hogy Bogdánit, vagy Ajakit éltesse-e első sorban. Mivel pedig, ha egy megye nem tud a kettő közül választani, s ha ő tudna is, de nagyobb gondolkodás után tehetné, ugyanazért, nehogy megerőltesse magát, s nehogy megyéjével ellenkezőleg voksoljon, élteti a két barát ellenfél Bogdáni Károlyt és Ajaki Viktort!

Felhangzott az éljen, csak a két ellenfél állott szótlanul. Összekoccantak a poharak, csak a két ellenfél tartotta mereven a poharát.

Végre Bogdáni Károly odacsapta az asztalhoz a poharat, hogy izre porrá tört, s aztán megszólalt dörgő hangján.

- Már pedig mi, sem az alispánnak, sem a megyének nem adunk fel talányokat. Nem mintha a megye fiatalsága közt első akarnék lenni, hanem csak azért, mert türehetlen az, hogy folyton Ajakival összehasonlítva nem tudnak ítéletet mondani. Ezennel tehát próbát ajánlanék fel. Nem a hazafiság, mert hát ez kötelesség, hanem bátorságból...

Az Ajaki szemei megvillantak, hisz ez ő eleme.

- Ugy látom Ajakinak is tetszik ez; tehát a bátorságban mutassuk meg ki a legény a csárdában. Jó lovas, jó lövő mind a kettőnk. Nem félünk a magunk árnyékától. Nos tehát, négy hónapja, hogy rettegésben tartja a madai járást Pusztá Fercse bandája. Rabolnak az egész járásban, ki van küldve az egész megye pandurja, s az álarczos rablónak csak nyomát találják, midőn a kiraboltak feljelentik. Állítólag 12 tagból áll e banda, de maga a vezér Pusztá Fercse álarczban jár, tehát fél, hogy felismerhetik. Uri embernek kell tehát lenni, a ki nem csak tettel, de ésszel is vezeti a veszélyes bandát. Legyen tehát az első nem a megyében de kettőnk közül az aki elfogja, vagy megöli Pusztá Fercsét.

Felzugott ismét az éljen. Nem vette észre senki csak Bogdáni, hogy az ajánlatra elsápadt Ajaki. Csak azt látták, hogy az ajánlat végén guny mosoly vonult el az Ajaki szép arczán, s aztán szólt:

- Nekem nem vétett ez a jámbor rabló semmit, aki mint tetteiből látszik csak pénzre és nem vérre vágyik és szerettem volna más próbát, de ha Bogdáni épen a rabló világba vágyik behatolni, ám legyen.

- Pusztá Fercse nekem sem vétett - felelt Bogdáni - de vétett a társadalmi rend ellen, s fogadásunk segít kimenteni megyénket abból a kudarcból, mit ezzel a galád rablóval szemben szenved, hogy négy hónapja elpusztítani nem bírja.

- Meglátjuk, nekünk hány hónap vagy esztendő kell.

- Én - fogadom - felelt lángba borult arcczal Bogdáni - hogy egy hó alatt vagy én vagy Pusztá Fercse nem lesz ez árnyékvilágon.

Legkönnyebb volt a többieknek inni erre a fogadásra!

Minden falunak meg volt a mocsara még akkor Szabolcsvármegyében. A falu alatt terült el a rengeteg rét, a hova télben a szegények nádat vágni, nyárban az urak kacsázni jártak. Megtermettek benne télben a farkasok is, a mik a nádatvágó parasztokat megriasztották, vagy megtermett nyárban benne a szegény legény, a kik a kacsázó urakat riasztották meg. Nem volt azért semmi baj; a parasztok is hozzászórtak a farkashoz, az urak is hozzászórtak a szegény legényekhez.

A taksát mindannyian lefizették, az urak és parasztok is.

Voltak erdőségei Szabolcsvármegyének, termettek benne vadak is, a mire jártak az urak is, meg a parasztok is.

De már ezekben ritkábban termettek szegény legények, mert hát ezek az erdőségek messzebb estek a községektől, a szegény legények meg úgy látszik jobban szerették, ha közelebb lehettek a lakóházakhoz. Olyan hazavágyó szegény legények voltak azok.

Történetünk idejében aztán jutott szegény legény a nádasba is, a madai járásban. Nemcsak a kacsázó urakat zálogolták meg, nemcsak az erdei utakon utazókat sarcolták meg, hanem betörték az uri házakba is, a mit találtak, s a mit nem is akartak adni, elvitték.

A feje pedig volt ennek a jól szervezett bandának Puszta Fercse. A ki pedig nem lehetett valami közönséges legény, mert féltette a meglátástól az ábrázatját és mindig álarczban jelent meg. De mindig megjelent, s mindig kivette bőségesen a maga részét.

Sikeresen üzték a mesterségüket.

Három hét mult már el a Bogdáni és Ajaki fogadása után, de sem Bogdáni, sem Ajaki nem tudták felmutatni a Puszta Fercse fejét. Sőt mintha tudomást szerzett volna a rabló e két urfi fogadásáról, annál vesztetebben üzte rablásait, sőt midőn egy este hazatért, Bogdáni leégve találta összes épületeit. Sőt ezen tűz alkalmával ember-áldozat is volt. A Bogdáni juhászának szép 16 éves leánya fent volt a kastélyban, s midőn a rablók zajára a kerti ablakon menekülni akart, lezuhant oly szerencsétlenül, hogy szörnyet halt.

A leégett falra korommal fel volt karcolva: itt járt Puszta Fercse!

Láthatta ország, világ: látta is Bogdáninak az összes cselédsége a felírást.

Na megállj Puszta Fercse!

Bogdáni szép temetést rendezett a juhász leánynak, kikísérte az egész falu a közkedvelt leányt.

Ott a sírnál ismét esküvést tett Bogdáni, hogy Puszta Fercsét eltörli a világ színéről.

A leánynak a szeretője, egy mocsári halász, ott zokogott a behantolt siron, s mintha hallotta volna Bogdáni fogadását, ő is utána mondta: Megállj Puszta Fercse!

Bogdáni kémei sok gyanus egyént neveztek meg, sok szál került a Bogdáni kezébe, a melyek mind elvezettek Mada községébe, de ott aztán vége volt mindennek.

Elbusulva ballagott ki a rétre a negyedik hét egy napján Bogdáni. Vállán fegyvere, de a nélkül, hogy lesre gondolt volna. Gondolkodás nélkül vágott a rétnak. Ismerte annak minden útját. Ugy el tudott igazodni a veszélyes helyeken, mintha egész életében a mocsár titkait tanulmányozta volna.

Bizton haladt a zsombékok között, pedig egy félrelépés alárántaná a zöld szőnyegsír alá. Susogva hajolnak félre a megnőtt nádak, néha kalapján koppan a nádvirág, lépten-nyomon felreppennek útjában a vízi szárnyasok. Bogdáni nem törődik velük, csak halad előre, mintha el akarná magát veszteni a rengetegben. Hisz ez csakugyan legalkalmasabb módja a nyomtalan eltűnésnek. Soha, soha nem találja meg senki.

Vijjogva száll felette a halászmadar, mintha inteni akarná. Merészen repül a gázoló vadásznak, s fülsiketítően sikoltozva megáll felette. Csillogó fehér hasa olyan jó czél lenne, de a vándor vadász fel sem tekint, csak halad tovább, maga sem tudja meddig, maga sem tudja hova.

Úzi, hajtja valami előre. Maga sem tudja mi, a szerencse talán, vagy a balsors.

Egyszerre beszédet hallott. A réten végig huzódó kanálison csónak közeledett. Bogdáni megállt, mert nem akarta magát észrevéttetni. A csónak Bogdáni közelében megállott.

- Estére ott légy! - szólt a csónakosok közül egy. Nemsokára hallatszott, hogy valaki kiszáll a csónakból, a bent ülők pedig tovahajtják azt. A kitett egyén épen arra ment, a hol Bogdáni állott mozdulatlanul. Hajlottak a nádak és csakhamar ott állt Bogdáni előtt az elhalt juhászleány szeretője, a halász, Csikász Jancsi.

A mint Bogdáni elé lépett a halász, annyira megrettent, hogy majdnem hanyat esett, aztán megszólalt:

- Épen a tekintetes urhoz indultam.
- Legalább nem kell tovább menned - felelt hidegen Bogdáni.
- De mégis a tekintetes ur menni fog.
- Az lehet, mert utnak indultam.
- De vissza, arra, a merre én mondom.
- Bajosan lesz abból valami.
- De igen. Én Puszta Fercsét akarom a tekintetes ur kezébe adni.
- Te, ha az igaz, neked adom a karászi tanyámat.

- Köszönöm tekintetes ur, de nem vagyok rá érdemes, mert én a Puszta Fercse bandájába szegődtem ma egy hete. De meg is bántam tegnapelőtt, mert bár nem akarva, megölték az én szeretőmet, a juhászleányt. Ezért halált esküdtem a Puszta Fercsére. Nekem csak az ő halála kell. Ma este támadás lesz Ettenberger Sámuel bérlőnél, a ki 100,000 frtot hozott haza buzáért. A társakat elriasztom én, a tekintetes ur bánjon el Puszta Fercsével, mert ő szokott az ilyen helyre a szobába bemenni, a többiek csak kívül maradnak. Megbir talán vele a tekintetes ur?

- Egy emberrel? Jerünk!

S a mint hatalmas termetét kiegyenesítette, bátran lehetett mondani, hogy ha vasgyuró is az a Puszta Fercse, de nem jó lesz ezen kezek közé kerülnie.

Nem irom le a támadás esélyeit, hogyan kerítették be a kastélyt a rablók, miként tettek fegyvertelenné minden cselédet, s miként törtek be a szobába, a hol a gazdag bérlő lakott, mert hát nem szeretem az izgató történeteket.

A híres bérlő nem hiába volt zsidó, de meg volt a maga privat szerencséje is, mert a kérdéses este szobájában volt Bogdáni Károly is, a ki híres volt erejéről.

A rablók is érkeztek a rendes időben.

A bérlő szobája bezárva volt, azt szépen betörték. Álarczos rabló lépett be egy lámpával kezében.

- Maradjatok kint! - szólt az álarczos, s a lámpát letette az asztalra.

Ettenberger minden fedezete mellett is halálra volt rémülve, s mintegy ájult feküdt az ágyon.

Midőn feléje lépett az álarczos, az ágy mellől felemelkedett a Bogdáni hatalmas alakja, s mielőtt a rabló magához térhetett volna, lerántá álarczát.

- Nézzünk szembe egymással - dörgé.

A mint hallatszott a Bogdáni dörgő hangja, kívül elordította magát a halász: zsandárok, zsandárok!

S elrohant az egész sereg, csak maga a vezér maradt ott.

Annak pedig eltűnt minden bátorsága.

Bogdáni nem vesztette el akkor sem hideg vérét.

- Most tehát ketten vagyunk. Összejöttünk Ajaki Viktor uram. Ki a legény a csárdában?

Mert az üldözött rabló nem volt más, mint a közkedvelt gazdag gavallér: Ajaki Viktor.

Félre dobta pisztolyait, s alig mozgó szájjal rebegé: kegyelem!

Bogdáni ekkor a zsidóra nézett. Látta, hogy az eszméletlenül van. Odalépett Ajakihoz.

- El nem bocsájthatlak, mert egy ember tudja, hogy szemben leszünk egymással, és az ember, ki téged elárult, tudja azt is, hogy boszut esküdtem ellened.

De mert szüleid a megye tiszteletreméltó egyénei, négy perczig a szomszéd szobában egyedül hagylak fegyvereiddel.

S megfogva átvezette a másik szobába, utána lökte fegyvereit, s maga az ajtó elibe állt.

Nem telt el egy percz sem, midőn a szobából két lövés hangozott, s midőn a Bogdáni szavára elősiető szomszédok odagyültek, az ajtó előtt egy holt férfit találtak, kinek arcza ismeretlenül össze volt roncsolva.

Mellette volt az álarcz, és arról tudták, hogy Pusztai Fercse többé nem ijesztgeti a környéket.

A kállói casinóban történt fogadás pedig eldöntetlen maradt, mert Ajaki Viktor nyomtalanul eltűnt. Bogdáni ezt a történetet akkor beszélte el, midőn az Ajaki családból mag sem maradt többé.

EMBERZSIR.

(Büneset 1873-ból.)

Első leány volt Madarason az 1840-es években Jámbor Sabina. Már nem gazdagságra, hanem szépségre volt első. Belehetett járni hat várost, meg falut, míg egy oly szemre való leányzóra akadt az ember. Darázs a termete, harmat az arcza, kedves a szava, legédesebb a csókja. Nem is járt a híres nagy faluban egy lány sem oly csinosan, olyan drága ruhákban, mint a Sabina, nem is járt annyi legény senki után, mint a Sabina után, de nem is volt olyan csalfa lány hetedhét megyében sem, mint ő kelme.

Mert hát csalfa volt, kaczer volt eltagadhatlan. És aztán minek is tagadni, a mit tagadni nem lehet!

Végül nem is mulatott egy lány sem annyit, sem az előtt, sem azután; vagyis jobban mondva Sabinka soha se dolgozott, hanem mindig mulatott.

Már pedig, mert tudva volt, hogy az apja, mindaddig, a míg lánya oly híres szépséggé nem vált, földhöz ragadt szegény ember volt, azóta pedig itókára is jut elég, nyilvánvalónak tűnik fel, hogy Szabinka csakugyan az elmondott jó tulajdonságon felül még ezermester is lehetett, hogy épen dologtalansága mellett tudott az apjának jó módot, magának szép ruhákat szerezni.

Mind olyan különös volt az is, hogy Jámbor György uram szegényes viskóját oly sok uri ember kereste fel, a kinek mind oly sokáig van dolguk Jámbor György urammal, és pedig olyankor, a mikor nem Jámbor György, hanem a Sabinka van odahaza.

Azután mind nyilvános dologgá lett, hogy hát Szabinka csak a paraszt legényekkel szemben olyan hetyke, keményszivü, míg az uri látogatókkal szemben kedvesebb és jószivü.

Hanem azért akadtak ám a nemes legénység közt is egyesek, a kik megkóstolgatták, hogy milyen mézédés a Sabina ajaka, félig rabolt, félig önkényt adott csókja.

Bomlottak utána, minden rossz hire mellett is, mert csak vele lehetett igazán jól mulatni.

Hej! de sok anya mondta deli fiának, ne járj azután a lány után, elbolondit, tönkre tesz, megcsal!

De ha a deli legény szeretett elbolondulni, tönkre menni, megcsalatni.

Ha a deli legény többre becsülte a Sabin egy csókját a szülő édes anya minden kesergésénél.

Egyszer aztán hirtelen lejjebb szállt a Sabina ragyogó napja. Az uri látogatók megritkultak, bizonyosan valahol egy fényesebb, világítóbb alak tűnt fel, a legények közül pedig az egyik, bizonyosan a jó anya tanácsára, bolondfővel megnősült, s egészen jól találta magát a Sabina kaczagása nélkül is.

Ez a bolond példa pedig ragadós kezdett lenni, a legények a Sabintóli szabadulásra még az ilyen keserü orvosságvételre is készeknek mutatkoztak.

Miután Sabinka annak előtte határozottan kijelentette, hogy ő nem kötné le magát egy férfinak.

Amiből azt következtették, hogy többnek igen.

Csakhogy a török szokásoknak ezen megforditottsága, sehogy sem fért a legények fejébe, és megmaradtak a madarasi szokások mellett.

Nyilvánvaló dolog, hogy ez a különös jelenség visszavezethető volt arra, hogy a Sabina arczainak rózsái halványodni kezdtek, a hangja a sok különös éjszakázástól fátyolozott kezdett lenni, s tudja ördög miatt, de nem találtak benne annyi vonzót, csábítót, mint csak 2-3 évvel is ezelőtt.

A megmaradt s még mindig elég nagy legénytábor iránt aztán annál kedvesebb volt Sabina, s mind többen nézegettek azokba a csalfa szemekbe, kóstolgatták az ajkak édességét.

Szóval, haladt, haladt a még mindig szép leány a legbiztosabban az - árokpárt felé, süllyedt a legalább részleges közkedveltségéből, az általános elfeledés felé. Rohant gyászos végzete felé gyorsabban, mint akármelyik őt meg sem közelítő lány társa.

S ekkor egész váratlanul, olyan pillanatban amidőn az elkényeztetett leány is biztosan látta a felé integető árokpártot, megjelenik egy mentő.

Egy ácsmester a többi legények közül, aki iránt leghidegebb volt mindig, s felajánlja nemcsak szivét, hanem kezét is. Valódi hitese feleségévé akarja tenni.

A bukott leány pedig e mentőhöz görcsösen ragaszkodik, valami hála félet érez az Isten iránt szívében, s a legtisztességesebb akarattal nejevé lesz Kézér Jánosnak. S e leány megtérése valódi, igaz, soha ellensége sem tudott rosszat ezután Sabinára. Hűséges felesége lett az ácsmesternek, s midőn a második évben gyermeke is született, valódi áhitattal borult térdre hálát adni a Megbocsátónak s a legjobb anyja lett.

Igen ám, de kezdettől fogva került az előtt a munkát, amiben lánytársai férjük nélkül eltudtak banni, ő neki mindig a szomszéd asszonytól kellett tanácsot kérni. Nem értett semmit a háztartáshoz, s meglehetősen lassan és drága tandíjért tanulgatott.

Ez még az első hónapokban nem volt baj, a szerelmes férj elnéző volt, e szerelem első hónapjai sok mindenért kárpótolták, de hova tovább minden legcsekélyebbet észrevett és neheztelt.

Majd a neheztelő szavak czivódássá váltak; a nő rózsái hulltak lefelé, a házi gond, a gyermeknevelés fáradozalmi rohamosabban kezdtek kivánni a szép arc elváltozását, s a midőn Sabina elvesztette az előbbi szépség legtöbb nyomait, a férj kezdett goromba lenni, ittás állapotában előbb kézzel, majd kezeügyébe esett bármi tárggyal is magyarázgatni a takarékoskodás legszükségesebb elveit.

Az asszony türe sorsát sokáig, hanem a napontai czivakodás ő belőle is házsártos asszonyt nevelt s nem egyszer lármázták fel az utcát megbotránkoztató czivakodásokkal. A legkegyesebben esett az asszonynak, ha férje a multjára illő szóval illette. Fellázadt vére, ha férje a multak eltagadhatlan igazságát vágta arczához, ha tévedt életét emlegette.

De az asszony nem hagyta el a férfit, aki őt felemelte. Szerette, de e szeretet mind jobban-jobban gyengült, míg végre ő is észrevette, hogy ott áll, ahol a férj. Majdnem gyűlölik egymást.

Nem egyszer panaszkodott az asszony, hogy az ácsmester nyaktól-talpig végig verte.

És mutogatta a kék helyeket. Hanem azért egy-egy pohár bor, vagy pálinkára betért ő is a szomszédban lakó Brüll Mór korcsmájába.

Igy élt keresztül a szép Sabina a gyönyörteljes pár év után 25 kinteljes esztendő.

Napról-napra érett benne az elhatározás, hogy a sok kék foltot megbosszulja s e tekintetben nem egy embernek tett kijelentést, de akik arra csak azt mondták „asszony beszéd pipafüst”. Mi is lehetne egyéb; aki 26 esztendőn keresztül türe sorsát, türheti tovább is, és végre a férfi

is öregszik, és hovatovább gyengébbek lesznek az ütések, jobban, gyorsabban és biztosabban megárt az ital s nem lesz ideje verekedni.

Az üdv 1873-ik évének legelején vagyunk.

Január hó 7-ikén, egy erős téli napon a madarasi község háznál a tanácsterembe egy jól bepólyált asszony vágódik be, folytonos jajgatás mellett.

- Jaj, jaj, jaj, jaj, Pápai Sámuel uram, jaj főbíró uram, jaj, stbi jaj.

A nagy kendő valahogy lecsuszván, megismeri Pápai bíró uram, hogy a jajgató asszony tulajdonképpen Kézér Jánosné, a hajdani szép s a jelenlegi eléggé csuf Sabina volna.

- Hát mi a baj?

- Jaj, stbi jaj.

- Hát kedves asszony néném, ha épen jajgatni jött ide, akkor menjen ki.

- Dehogyan jajgatni, jaj, jaj, az uram.

- Tán megint megverte.

- Bár verne, bár érezném a keze ütését.

- Tán csak nincs valami baja?

- Nekem nincs, jaj.

- De Jánosnak?

- Ha én azt tudnám, jaj.

- De az Isten áldja, vagy mondja mit akar, vagy menjen innen.

- Hiszen mondtam már, hogy az uram, jaj.

- Na mondja.

- Január 3-ika óta nem jött haza, azóta nem látta senki.

- Majd előkerül.

- Dehogyan is, jaj, hisz azóta tudnám, hol van.

- Na hiszen, majd kurrentáltatjuk, majd megtalálják.

- Bár megtalálnák; csak kurrentálja bíró uram.

- Meglesz, Isten áldja.

A megvigasztalt asszony kiment. Elindult egyenesen házakhoz kérdezősködni az ura után, de mindenütt azt a lesújtó hírt hallotta, hogy nem látták, nem tudják, hol lehet.

Megakart szabadulni Sabina férjétől és most megszabadult váratlanul.

A szegény Sabina megtörtén járt utcáról-utcára, kérdezősködni az eltűnt után, de sehol semmi nyom.

Ugy látszik, elhagyta a férj a nejét. Menyiszer megtörténik ez?!

* * *

Annyi volt bizonyos, hogy Kézér János január hó 3-án éjfél előtt még ott volt a Brüll Mór korcsmájában s onnan kissé ittas állapotban ment el, de hogy hova, azt nem tudhatták.

Körözték a jámbor ács mestert, de nem jött hír sehonnán felőle.

Ugyan jól elmenekült a felesége elől, volt az első hiedelem!

Elmenekült!

Hát bizony a szomszédok mindnyájan igazolhatták, hogy nem valami csendes élete volt a Kézér házaspárnak, bizony mind a kettőnek jobb egymás nélkül.

* * *

Téli időben jobban összeszorulnak az emberek, az egyik házból átmennek a másik házhoz tanyázni, s foly a pletyka, meg az emberszólás.

Közbe-közbe egy házaitás is kisül valahogy.

Nagykun-Madaras minden nagysága mellett sem olyan nagy, hogy egy embernek eltünése egy néhány napra a kandalló melletti tárgysorozatra ki ne volna tűzve.

Az ilyen kandalló melletti pletykázásnál, valaki csak úgy véletlenül kitalálta fejezni azt a gyanut, hátha Sabina tette el lábálól Kézér uramat.

Hál bizony az meglehet, volt az általános vélekedés.

Másnap már két háznál, majd négynél, míg végre minden háznál erről beszéltek az emberek.

A minden házba pedig beleesvén Pápai Sámuel főbíró uram háza is, természetes, hogy ott is beszéltek erről az esetről s ha már beszéltek, lehetetlen volt, hogy főbíró uram meg ne hallotta volna.

De meghallotta, s mert kemény ember volt, megbeszélte a dolgot Farkas főjegyző urral, és mindjárt másnap a hirhallás után el is mentek Kézér uram házához hadnagy urammal.

Eléjük szaladt az asszony.

- Talán hir van az uramról? - kérdezte.

- Van - felelt Pápay uram.

- Micsoda? micsoda? jön-e haza nem jön-e?

- Azt mondják, hogy itthon is van.

- Ah! főbíró uram, miért bolondit, hisz akkor nem kérdezném, hisz akkor látnák.

- Dehogy úgy van itthon, hogy nem láthatni.

- Nem értem.

- Hát azt mondják, hogy megölték Jánost.

- Jaj, Istenem!

- Azt is mondják, hogy te ölted meg.

- Én Istenem, aztán, hogy mondhatnak ilyet.

- Ugy, hogy magad is mondtad többeknek, hogy meg fogod ölni.

- Oh Istenem, de ilyet, hát mit nem mond az ember haragjában.

- Igaz, igaz, de mi azért kutatunk.

És főbíró uram igazi erélylyel kutatott szobákban, padláson, pinczében, kutba, verembe, szemétdomb alatt, de nem talált semmit.

Dühbe jött.

- Hát hova tetted Sabina?

- Mit főbiró uram?

- A férjedet, Jánost.

- Hát biró uram, nézze itt van ez a két nagy kutya, az a három disznó, ott vannak a csuprok, miért nem keresi azokban is, oda dugtam az uram - felelt nagy mérgesen Sabina, hátat fordítva a birónak.

Aztán utánna tette: bizony jobban tenné biró uram, ha csakugyan kurrentálná szegény Jánosomat, minthogy engem becstelenit...

Pápai uram egészen leforrázva ment ki.

A haragos menyecske a kapu ajtón is kiment s utánna kiáltotta: csak kurrentálja biró uram!

A vakmerő asszony a hatóság emberét a kutya és disznóhoz utasítja keresés végett s azt mondja, hogy csuporba dugta az urát! - -

Jól mondják, hogy a szülés előtt álló nő legközelebb van az Istenhez.

Amidőn hivatva van arra, hogy egy, az Isten képére teremtett lénynek életet adjon, nagyon közel áll ahhoz, hogy a saját számadásait teljesen befejezze.

Nem csoda tehát, hogy érzelemmel felruházott nő ilyenkor a legtöredelmesebb szívvvel fordul a Teremtő felé, s úgy maga, mint szívéből szakadt magzatjára irgalmat könyörög.

A jelzett év márczius hó 17-én egy sápadt nő jelent meg a madarasi községi háznál, akinek termete elárulta, hogy közel áll, a minden asszonynál közös sorshoz, hogy életet adjon egy lénynek.

Zokogva adta elő, hogy ő Kézér Eszter Szeghalmi Sándorné s egy vallomást akar tenni.

Érzi, hogy közel áll azon időhöz, hogy esetleg Isten ítélőszéke előtt megjelenjen, három hete hordoz magában egy nagy titkot, amely elrabolta nyugalmát s amelynek tovább titkolását bűnnek tartja, de kimondását is természet ellenesnek. De nem bír tovább lelke háborgatásával s úgy érzi magában, hogy el kell árulnia a bűnt, amelyet tud, mert eltitkolása nagyobb, mint kimondása.

Előtte anyja, Kézér Jánosné elismerte azt, hogy atyját Kézér Jánost január hó 3-án éjjel egy baltával megölte, testét eldarabolta.

Isten legyen irgalmas, kegyelmes szegény bűnös lelkének.

Megdermedten hallgatták a birák a szörnyü vallomást.

Pedig Sabina Pápai uramat Nagy Lajos karczagi ügyvéd által becstelenítési perbe is akarta fogatni, amiért kutatott nála, sőt ott, amidőn a Nagy Lajos szakácsnéja megkérte, hogy egy pulykának nyakát vágná el, azt mondta nagy jámborul, hogyan tehetné ő azt, mikor még egy veréb fiókot sincs lelke megölni.

És mégis!

Pápai uram ezuttal minden kérdezősködés nélkül elfogatta Sabinát és jelentést tett Vay Ferencz vizsgálóbírónak az esetről.

Kézér János 1873. január hó 3-án csakugyan ott ivott Brüll Mór korcsmájában majdnem éjfélig. Akkor aztán haza ment.

Hanem a Sárkány, a mint a hajdani Sabinát már rég idő óta nevezte, valóban sárkányosan fogadta.

- Hol voltál ennyi sokáig gazember - szólt az asszony - jobb lett volna, ha kimentél volna a juhhoz, mert kidobolták, hogy nem szabad többé a juhot a gyepre eresztetni.

- Mindjárt megmondom, hogy hol voltam - válaszolt Kézér - s elővéve egy botot, ütni kezdte Sabinát.

- Na, hát tudod már, hol voltam?

- A korcsmában disznó - sikoltozott az asszony.

- Adok én neked - szólt Kézér, s mert az egyik bot már eltört, másikat vett elő.

Hanem a sikoltásra felébredt a kis Szeghalmi gyerek, mindkettőjük unokája és sirni kezdett.

Kézér a gyereksírásra megjuhászodott és egy pár fenyegető szót hallatva, ledőlt a nyoszolyára s ott nyomban elaludt.

Sabina kirohant a pitvarba, onnan az udvarra, s ott belebámult a holdvilágba, miközben magában mormogta, megállj! csak aludj el! nem ébredsz fel többé!

Az pedig aludt nyugodtan.

Egy kevés idő múlva óvatosan bement Sabina, s mikor látta, hogy férje alszik, kiment a pitvarba, ott egy fejszét elővett s azzal ismét bement a szobába.

A telehold bevilágította a szobát.

Az egyik ágyon aludt a kis unoka, a másikon a férj, ittas horkolással.

A szoba közepén állott az oly sokat átélt asszony, villogó szemeivel, rémes nézéssel, elszánt arczczal, kezében magasra tartva a gyilkoló fejsze.

S a nő a másod izben elbukott nő nem azért állott meg, mintha elkövetendő tettet halasztgatná, vagy habozna azt végrehajtani, hanem azért, hogy ismételve meggyőződjön, hogy alszik-e a férj.

Régi modorban szólva „a legvadabb elhatározás ült vonásain.”

A midőn látta hogy férje a fal felé fordulva mélyen alszik odalépett az ágyhoz s a felemelt fejszét teljes erővel vágta férje fejébe, úgy, hogy az megált a fejében.

Akkor egy rémitőt sikoltva kirohant. Várt, várt kint egy ideig akkor ismét bement.

Odahajolt az emberhez, s látta, hogy az meg van halva.

Végre volt hajtva amit tenni akart. Nem, nem volt végrehajtva, ő még vájkálni akart a meggyülölt emberben, de még az önfenttartási ösztön is működni kezdett benne.

A holttestet lehuzta az ágyról, kihuzta a pitvarba.

Akkor visszament a szobába, lehuzta az ágyról a véres lepedőt, véres ruhákat s kivitte azokat is a pitvarba.

Ott begyújtott a katlan alá s belökte a ruhákat a vízbe.

E ténykedése közben többször kellett a megölt emberen keresztül lépnie.

Az asszony ezt minden borzalom nélkül tette meg, de sőt, férjéről levagdalta a fehér ruhákat, azokat belökte a kemencébe, a melybe szintén begyújtott.

- Most verj már - mormogta néha a megvadult nő.

Aztán elővett egy disznóölő kést, a férj gyomrát felnyitotta s a beleket ponyvába téve kivitte, s a kutyáknak dobta. Ezután pedig amint vallomásában mondja „az egész testét mint a disznót felbontottam és összedaraboltam.”

A katlanba erősen forrt a víz, a ruhákat kivitte, s a test egy harmadrészét beletette s főzte. Ahogy főtt a test, a felszínre jövő zsírt összekanalazta és egy csuporba gyűjtötte, hogy majdan azzal a megvert helyeket kenegesse be.

A midőn a hus megfőtt, kiszedte és kivitte azokat a kutyáknak és disznóknak. Azok reggelre mind megették. Kora reggel Sabina a csontdarabokat összeszedte és bevitte a pitvarba.

Ez így ment három éjjel. Utoljára csak a csontok maradtak. Azokat behányta a kemencébe a hol azok teljesen kiszáradtak, úgy, hogy könnyedén összetörhette azokat, a porát szétszórta, a nagyobb darabokat pedig elvitte az ötödik szomszéd kertje alatt levő árokba, a mely mindig tele volt vízzel, s oda bedobta.

A három éjjelen keresztül gyűjtött emberzsirt egy csuporba rakta s elrejtette.

A koponyát felvitte a padlásra, ahol szalma alá rakva, naponta megnézte és szidalmakkal illette; majd midőn ellene is fordult a gyanu azt is összetörte darabokra és egy csuporba rakta el.

Harmadnapra a házban is rendben volt minden a szörnyű tettek nyoma sem maradt.

És e közben nappal a rendes foglalkozást végezte, mintha misem történt volna.

Negyednapra ment aztán fel a hatóság segélyét venni igénybe férje hollétének kipuhatólása végett.

S tudott szinlelni, könyezni, rimánkodni, szenteskedni s tiltakozni a borzasztó gyanu ellen. Hogy ölte volna ő meg, ő, aki egy veréb fiókot sem tudna megölni.

De jött a lánya Eszter, az éppen akkor talált belépni, a midőn anyja kezében apja kalapja volt.

- Anyám! sikoltott a lány - ez az apám kalapja, anyám hova tetted apámat.

A gyilkost végzetten vitte arra, hogy a meggyilkolt kalapját néha-néha megnézzék, s ép ilyen pillanatában lépett be leánya.

- Anyám, anyám, sikongott a leány, a faluban miket beszélnek, anyám monddj valamit.

- Mit mondjak örült gyermek? Mit tudom hol van apád, mit tudom, mit beszélnek a faluban.

- Azt hogy te ölted meg, te tetted el láb alól.

- Ne higyj.

- Hát ez a kalap.

- Volt neki több kalapja is.

- Nem tudok csak egyet.

- Mit tudsz te - mormogott a bűnös és nem mert leányára nézni.

- Oh! anyám, szülő anyám, mondd meg csak azt várjam-e még apámat, vagy sirassam.

Sabina lerogyott egy székre.

- Sirasd.

És sirt, zokogott Eszter, át látott anyja lelkébe, látta, hogy e nőnek sötét, irtózatoss bűn terheli lelkét, e nő gyilkolta meg az ő apját; és e nő, a kinek bűnét ő kitalálta, e nő az ő szülő anyja. Lerogyott a lány, úgy zokogott.

- Ugy sirasd, hisz téged nem bántott, én öltem meg, én daraboltam szét, e sokat megvert kezekkel, én álltam irtózatossá 25 esztendei kinszenvedésért.

- Miért nem jöttél hozzám, - szólt a leány.

- Miért-miért? mert ez volt a végzetem, ez volt a végzete.

S aztán megfogta lánya kezét.

- De aztán erről senkinek, ha nem akarsz a vérapadra juttatni.

- Nem akarlak anyám, nem szólok anyám.

És nem is szóllott 3 hétig, és nem is szóllott volna, ha nem áll gyermekszülés előtt.

Hordozta a titkot 3 hétig, nem volt se éjjele, se nappala, míg végre utja a törvényház felé vitte, ahol bemondta terhelő vallomását.

Az elfogott asszony töredelmesen bevallott mindent a borzasztó részletekig.

Mintha ő is megkönyebbült volna.

Megborzad az emberi kebel - így kezdte jeles védbeszédét a védő - azon iszonyu büntény hallatára, melynek részletei a tárgyalás folyamán a t. t. színe előtt legombolyított. Én, kinek magasztos védői tisztetem azt hozza magával, hogy a vádlottat védjem, kételkedve s megdöbbenve állok itt, ha merészeljem-e felemelni védő szavamat oly egyén mellett, kit mint nemének szörnyetegét tekint a társadalom, és hangos morajjal kíván halálra a zugó közvélemény. S mint a tenger fenekére leereszkedő buvár tapogatózva keresi a gyöngyöket, úgy keresem én az emberi indulatok tengerének feneketlen mélységében azon indulatokat, melyek tétovázó lelkeknek támpontul szolgáljanak.

Sikerülten festette ezután a vádlott nő 25 éves kinszenvedését, s végül a feljelentő leány helyzetét, a kit megkímélni akart attól, hogy meggyilkolt atyja után megölt anyját is siratnia kelljen, a kit ő vinne a vérapadra.

Mind három bíróság az 1723. évi XI. t. cikk 1. §-a alapján halálra ítélte a gyilkos nőt, azonban a királyi kegyelem életfogytig tartó fegyházra változtatta.

Igy lett tagja Sabina a mária-nostrai fegyháznak.

Élt élt a nő, hurcolta megtört testét, átélte rémekkel telt életét.

A vezeklés iszonyu volt. A csendes nők körében módja és alkalmá volt bünbánatra, s a nő bünbánó volt.

A nővérnek csupán éjjeleiről panaszkodott. A sötétben, ébren és álmaiban üldözte a megölt férj, bár merre fordult előtte volt élettelenül szét darabolva, mind a mellett elrugott feje mindig felé fordult és szemrehányóan nézett rá.

- Imádkozzál. - Szólt a nővér.

- Oh! imádkoznám, nem jön eszembe az ima szava; és így van egész éjjel. De éjjel ismétlődik az előbbi éj rémes jelenete, s nem tudok imádkozni ismét - csak a napsugárnál.

Végül 1887. márczius hó 6-án jelentették, hogy Jámbor Sabina meghalt.

Kezei akkor is védőleg voltak előre nyujtva, mintha réme ellen küzdene.

Így van ez megírva a szolnoki kir. törvényszék levéltárában V. 5./1873. jegy alatt feltalálható iratokban.

BODOR PISTA IGAZSÁGA.

Nagy volt Bodor Pista baja. Három vármegye csendőrsége állt már talpra, hogy az üldözött embert elfoghassa. Azt mégcsak megbocsájtották volna, hogy Nehéz Laczit a „Nefejejs” csárdában annyira „helybenhagyta”, hogy soha életében el nem felejtí s nem lesz kedve máskor a más szeretőjét rágalmazni; de azt, hogy a köztiszteletben álló Veres Lajos urat s kocsisát majdnem fényes nappal a madai uton leütötte s kirabolta, ezt már nem bocsájthatták meg neki s ezért az örökösök is 1000 frtot tüztek ki a fejére.

Sirt a szép Kulcsár Mari, a magyarok istenét hívta bizonyágul, és saját esküjét ajánlotta fel arra, hogy Bodor Pista nem lehet gyilkos, nem lehet rabló.

De hát a magyarok istenét nem lehet kihallgatni, a Veres ur inasa pedig, Makra Pista, a ki a hideg miatt a futó-szekér hátuljába a széna között volt elbujva, megismerte a szürkületben Bodor Pistát, aki a kocsist lelötte, urát pedig fokossal főbe ütötte. A leírás ráillett Bodor Pistára még ha nem ismerte is volna Makra. És aztán épen a Nehéz Laczi megveretését követő reggel történt a gyilkosság, a mikor Bodor a faluból már megugrott. Bizonyosan a bujdosáshoz kellett neki pénz.

Tudták, hogy a madai erdőn tartózkodik, de bár napról-napra felhajszolták az erdőt, nem tudtak ráakadni.

Beszélték, hogy egy korán reggel látták a falu felől menni Bodort; bizonyosan a szeretőjénél volt. Kérdőre fogták Marit, s az meg is vallotta, hogy nála volt Pista, de hogy hol tartózkodik, a világ minden csendőrije sem veszi ki belőle. Hanem ezen látogatás után nem sirt már, nem bizonyítgatta, hogy szeretője ártatlan, nem hivatkozott sem esküjére, sem a magyarok istenére. Gondolták, hogy ezek már bizonyosan összebeszéltek, mint fognak megszökni s a rablott pénzből megélni.

Könnyű volt szemmel tartani a leányt, mert háza közvetlen a csendőrségi laktanya mellett volt.

- Kiderül még a Pista igazsága, - szokta mondogatni a lány.

S a leány nyugodt maradt, csak ha zaj keletkezett kint, esett térdeire, tette össze kezeit s imádkozott.

Sok embernek fáj a foga az 1000 frtra, de Bodor Pista is vigyázott arra az egy fejére.

Karácsony szombatja volt. Czudar, fürgeteges idő lett. A szél torony magasságra kavarta fel a havat. Felszedte az egyik helyről, hogy a pusztá föld látszott, lerakta a másik helyre, hogy a bokrokat is elfedte. Csikorogtak a fák, zörögtek az ablakok. Pusztá, kietlen volt az utcza, mindenki házába huzódott, várva az idő enyhülését.

A madai erdő felől egy férfi alak közeledik a falu felé. Összehuzza gubáját és egyenesen a csendőr-laktanyára megy.

A csendőr hadnagy, kit az üldözés idejére Madára küldtek, szobájában van és olvasgatja a jelentéseket. Néha-néha kitekint s majdnem sajnálja azt a 10 embert a kiket ilyen időben is kénytelen volt kiküldeni. Isten tudja, melyik vármegyében van már az a Bodor.

Kopogás hallatszik az ajtón.

- Lehet, kiált a hadnagy s előre is neheztel arra, a ki most háborgatja.

Az ajtón egy magas paraszt legény lép be.

Haja, bajusza, szakálla zuzmarával fedve, nemkülömben a guba is, melyről a meleg szobában cseppenként hull le az olvadt hó.

- Mit akar?

- Jelentem hadnagy urnak, én Bodor vagyok!

A hadnagy ijedten ugrott fel és revolvere után kapott.

- Hagyja hadnagy uram, szólt a legény, nézze, ennél a fokosnál soha egyéb fegyver nem volt a kezemben.

- Hát a kocsist mivel lőtted föbe?

- Bizony ezzel a fokossal nem lehetett volna...

- Pedig te voltál.

- Ezt az egyet tagadom, hadnagy uram!

De azért a hadnagy csak a keze ügyébe tette a revolvert s megnyugodott, mikor észrevette, hogy az ablak előtt két csendőr áll.

- Miért bujkáltál hát?

- Azt akarom elbeszélni. Mikor Nehéz Laczit leütöttem: - - no hát ezt máskor is megtenném, mert az én szeretőmet ne bántsa senki! - azt hittem, hogy meghalt az istenadta, mert egészen úgy nézett ki. Ezért szöktem meg. Másnap estig voltam az erdőn és este pedig a kertek alatt eljöttem Marcsámhoz, megkérdezni, meghalt-e a Laczi? Ha meghalt volna, biz' isten nem lát engem többé senki ezen a vidéken. De mikor azt az örömhirt mondta a galambom, hogy Laczi meg is marad, azt is megmondta, hogy milyen iszonyu bűnnel vádolnak. Sok sok szó kellett, míg meg vigasztalhattam szegényt. Akkor aztán azt is megmondtam, hogy Karácsonyig kiderül az én igazságom.

- No pedig ma már karácsony este van.

- Tudom, hadnagy uram.

- A többit is tudod?

- Mindent. Hiszen ha Makra Pista igazat mondott, hogy a gyilkos olyanforma volt, mint én, lehetett az azért más is, minthogy én tudtam is hogy más. Van másnak is olyan termete, mint nekem, van másnak is fekete bajusza, meg oldalszakálla, ha máshelyt nem nő ki, aztán meg fokosa is sok más embernek van. Aztán én mindjárt rájöttem arra, is, hogy ezt a dolgot egy ember nem tehetné, mert hát Veres urnak nem olyan lovai voltak, hogy ha lövést hallanak, meg a kocsis elejti a gyeplőt, csak úgy megálljanak addig, míg a gazdát leütik és csak azután száguldjanak tova.

A hadnagy figyelni kezdett.

- Hogy a gyerek nem látta, az nem bizonyít semmit, mert holtra volt rémülve és aztán a másíknak a ló előtt volt muszáj állni, a hova ő nem is láthatott. Kezdtém tehát gondolkozni, ki olyforma mint én, hogy aztán fokosa is legyen. A bőröm forgott koczán, tehát ugyancsak gondolkoztam, pedig Isten látja lelkem, nem szoktam hozzá a nagy gondolkodáshoz. Legtöbbször itt gondolkoztam a hadnagy ur feje felett a padláson, itt igazán nem keresett senki, aztán tudtam is, hogy mi történik, meg úgy messziről a szeretőmet is láthattam.

- Ah! hát azért volt olyan nyugodt Marcsa.

- A kikre én egyszerre ráfogtam magamban, azoknak nagyon könnyű volt elkövetni a dolgot. Mindennap bejártak a faluba Veres urhoz, minthogy gazdájuk volt, előtte való nap is benn voltak és hallották is, hogy pénzt visz a városba. Az egyik öreg, fegyház viselt ember, a másik fiatal, de jó tanoncz, olyan formájú mint én, fokosa is van. Csodálom, hogy gyanuba nem fogták, pedig a városba arra vezet el az ut, merre az ő tanyájuk van. De ez nekem nem volt elég, kijártam az erdőbe, lestem őket s észre is vettem, hogy az öreg bekecsének ujjából egy veres tárczát, vett elő. Más ember otthon tartja, meg aztán az a tárcza is olyan, mint a minőből Veres ur fizette a napszamosait. Számítottam a karácsonyra. Tudtam, hogy családjuk van s szeretik őket. Sajnáltam is őket, de Marcsámat, becsületesemet és magamat mégis csak jobban szeretem. El is ment az öreg ma korán reggel a vásárra, onnan ajándékokat hoz haza, melyeknek értéke egész évi lénungjával felér. Honnan vette volna? Meg aztán ott a bekecs.

A hadnagy látta, hogy el van fáradva a legény. Megkinálta üléssel.

De a legény állva maradt.

- Mindjárt, mindjárt, hadnagy ur.

Kint csengő hangja hallatszott.

A legény kinézett.

- Hadnagy ur, ismeri azt az embert, a ki ott a szánon ül?

- Láttam. Bojtos András, a juhász. Sok adatot szolgáltatott ellened.

- Ejnye. Éppen ő. Reggel egy lóval ment, most kettővel jön. A szánon láda is van, az talán meg is van pakolva.

- Talán ő?

- Meg a fia Sándor.

A hadnagy felugrott. Két csendőrrel ott hagyta B o d o r P i s t á t , a többivel a juhász házához ment. Nem sok idő telt el, jöttek vissza, közrefogva a két juhászt. A vén embernek a bekecsét már egy csendőr szorongatta.

Mint villámcsapás jött az elfogatás és az öreg nem is tagadott. De hát minek is, itt volt a tárcza meg a pénz.

Nem maradt Bodor Pista terhén, csak a verekedés. Az pedig nem gátolta, hogy vigan menjen a szomszédba, a hol Marcsa már várt reá.

- Ugy-e mondtam Marcsám, hogy ki kell jönni az én igazságomnak!

Kijött ám, de még az ezer forint is az örökösöktől. A mi pedig már nemcsak igazság, de szerencse is.

A Bojtosok pedig sok évekre áttették lakásukat az illavai fegyházba.

ABRAKOSZTÓNÉ.

(Boszorkányper az 1736-ik évből)

Amióta hire ment Kis-Dobronyban a Szabó Anna esetének, azóta a Tóth Borbála hire vetekedett a környék leghiresebb boszorkányaiéval, pedig abban az időben volt ott elég a megyei iratok szerint.

Szabó Anna egy este a tengeri hántásnál összeveszett Tóth Borcsával.

Mindjárt a rá következő éjjel arra ébredt fel Anna, hogy fojtogatja, kinozza valami s mikor felnyitotta szemeit, mellén látott egy nagy halálfejű lepkét, a mely mintha mázsányi sulylyal birna, annyira nyomta, hogy alig tudott lélegzeni. A lepke olykor-olykor a Borbála arcát tükrözte vissza, a mint kegyetlen mosolylyal nézte áldozatát. (Ezt ugyan én nem értem, hogyan lehetett, mert a leírások szerint Borbála olyan szép fiatal özvegy volt, hogy a félholtat is felelevenítette, nemhogy halálfejhez lett volna hasonló! De hát Szabó Anna így vallotta.)

Anna el akarta magáról üzni a lepkét, de nem bírta karját mozdítani, kiáltani akart, de nem jött ki hang ajkain. A lepke a hó fehér mellre hajtotta fejét és szivta a leány vérének, látta csápjain Anna a vércseppeket is. Hörgött már a leány s azt hitte, vége van.

Hirtelen megzörrent az ajtó s a felkelő nap fényénél megismerte a leány a belépőben szeretőjét, Mucsi Istvánt.

A lepke akkor mérgesen sziszegve a nyitott ajtó felé repült.

A hogy a lepke elszállt, megjött a leány hangja és tagjainak mozgékonyága is.

- Zárd be, zárd be! sikoltá.

Felugrott az ágyból, szétbomlott haja leomlott fehér vállaira, láztól piros arczára és rohant az ajtót bezárni.

Hol járt már akkor a lepke?!

- Láttad, láttad - Borcsát? kérde a remegő leány kedvese keblére simulva.

- Nem láttam. Képzeltél. Rosz álmod volt.

Nem, nem, ő volt. Rajtam ült.²

A legény alig tudta megvigasztalni, lecsitítani édes csókkal, hizelgő szókkal, sok igérettel.

Ezután azonban már meg lett a Tóth Borbála hire alapítva és csakhamar Abrakosztóné lett a neve, a boszorkány neve.

Egy zivataros éjjel, midőn a boszorkányok seprőjükre kapaszkodva anélkül repülhetnek keresztül falvak és erdőségeken, hogy halandó lény láthatná rongyokba bujt sovány alakjokat, hosszan lecsüngő seprű hajukat s megijedhetne tulvilági fényben izzó szemeiktől s legfeljebb egy-egy pásztor hallja gunyhójából a szélsivítés közé vegyülő sziszegő repülésöket, tompa, idegbántó kacajukat; egy ily zivataros éjen a meg-megujuló villámfénynél egy női alak bandukol Kis-Dobrony utcáján, oda-oda huzódva a kerítéshez. A falu legszélső házának ablakából a sötét függönyön keresztül világosság tör elő s megvilágítja az ut egy részét.

² A vallomási jegyzőkönyvekből.

Abban a házban lakik Abrakosztóné, a boszorkány. De ne gondoljunk ám valami összetöprödött vén asszonyra.

Amint ott ül a kifogástalan csinnal berendezett szobácskájában, szorgalmasan eresztgetve guzsalyáról a szálakat, senki sem hinné, hogy ez a kisdobronyi híres boszorkány. A természet szabad ege alatt találni csak ilyen arczot. Üde, piros; maga az élet, az egészség ez az asszony. A nap nem tudta megbarnítani a fehér arczot, csak rózsát festett mind a két oldalára. Barna haja csigákba kötve omlik le vállaira, elől az arczról elsimitva minden szál.

Igazi falusi szépség.

Csak a mély tűzü szemekből villan elő valami, a mi szabad röptü lelket, zabolátlan szenvedélyeket sejtet.

Kivül pedig az a leány épen az utczára vetődő fénykörbe lépett. Gyöngéd ingó alak, az ázott ruha szorosán testéhez tapadva.

Az ablakhoz lépett és benézett.

Ugy tünt fel neki, mintha Abrakosztóné fején, a hajfonatok helyett kigyók tekergőznének alá, melyek ide-oda mozognak sőt hallani vélte sziszegésöket is. A fonál, mit ujjai közt eresztget, mintha vértől piroslanék. Ugy remegett.

Aztán elhatározta magát, a pitvarajtóhoz lépett és benyitott.

A boszorkány nem fél senkitől, ajtaja mindig nyitva áll.

A pitvarban sötét volt, de a szoba kulcslyukán előtört a világosság.

A leány az ajtó kilincsére tette kezét és megnyomta.

Az első nyomásra kinyílt az ajtó. Ekkor behunyta szemeit.

Hallotta beszélni, hogy a boszorkányok varjokkal, baglyokkal és ebekkel vannak körülvéve. Várta, hogy mikor szállanak a madarak vállára, fejére s fognak ijesztő hangon sikoltozni fülébe, várta, hogy rá rohannak az ebek, megtépi ruháját és husát. A boszorkány vermének őrei.

Pillanatig állt ott mozdulatlanul.

Gyöngé gyermek leány volt, alig 16-17 éves. Fehér halvány arczáról, munkától fel nem tört kezeiről látszott, hogy jobb módu szülők gyermeke.

De a leány bizony hiába várta a denevérek rohamát, nem történt vele semmi.

Abrakosztóné fel sem tekintve pergette tovább az orsót mintha mi se történt volna.

A leány kinyitva szemeit, bámulva áll meg. Hát ilyen egy boszorkány-tanya?

- Lányom, Szabó Anna - szólt meg sem fordulva Abrakosztóné - átáztál, fáztál nagyon, a kandallóban tűz van még melegit, ülj le oda.

- De ez már mégis szörnyűség - gondolta Anna - ha nem boszorkány, miként tudná, hogy ki jött be.

- Ne csodálkozz Anna, kétszer is láttalak ma erre elmenni, nagyon nézegetté, tudtam, hogy eljössz.

A megázott leány lelökte arczát eltakaró kendőt s odalépett a boszorkányhoz.

- Bori néni, én kérek valamit.

Bori néni? A boszorkány?

De ez a kifejezés annak is jól esett, ránézett a leányra.

- Ha megtudom, megteszem. Beszélj.

- Hogyne tudná, hiszen maga...

- Boszorkány, ugy-e? Ezt akarod mondani.

- Nem... nem - hebegett a leány - de mindent tud. Nekem olyan nagy kérésem van,

- Mondd el, mert én ki nem találok.

- Azt akarom mondani, Bori néni, hogy én szeretek egy legényt. Apám-anyámnál többet van eszemben, pedig azokat is nagyon szeretem. A papot, ha beszél, nem értem meg, de ha ő szótlánul rám néz, olyan sokat mond el s én megértem. Oh! Bori néni! ha égbeli, ha pokoli tudománya van, adjon tanácsot mit tegyek, hogy ez a legény, míg a világ világ lesz, engem szeressen, hű legyen hozzám élve és halva s ha én meghalnék, még akkor is szeressen... mint én...

A boszorkány szeme föllángolt.

Szerelem, szeretni, szeretve lenni! Ez volt az ő vágya is.

A boszorkány felemelte a könyező leányt és megsimogatta homlokát.

Látszott rajta, hogy ezen a lányon szívesen segítene, ha tudna.

- Mondd tehát, ki az, akit ily örülten szeretsz.

- Mucsi István.

- Mucsi István! - kiáltá Abrakosztóné s ekkor felemelkedett daliás termete, jobb kezével vállán ragadta a leányt s fekete szemei villogva néztek a halvány arcra.

Szenvedély, düh, bosszu látszott arcán s oly félelmes volt e pillanatban, hogy ha a leány nem süti le vallomása után szemeit s megpillantja ezt az arcot, elfutott volna.

De nem félt a lány, mert nem tudta, hogy félni kell.

- Anna - szólt végre Abrakosztóné halk, csöndes hangon, mintha a bensejében forró szenvedélyt akarna elrejteni - te azt mondtad az imént, hogy adjak valami szert, amely a Mucsi István szerelmét megtartsa?

- Azt, azt.

- Azt is mondtad, hogy Mucsi István szeret téged?

- Mondtam, mondtam.

- Tudod-e azt, hogy Mucsi István ezt már másnak is mondta. Nem hallottad a Köves Klára hírét, akit ott hagyott?

- Én nem tudom, nem keresem, mert én hiszek neki. Azt mondta, hogy olyat még nem érzett soha, mint én irántam, hogy csak most érzi igazán a szívét.

- Ezt mondta - lihegett a boszorkány - hogy eddig még nem érezte a szívét, csak a szeme látott. Azt mondta, hogy eddig nem a szívével szeretett?

- Jaj, hogy szoritja kezemet. Talán haragszik?

- Dehogy haragszom. Haha! Hiszen látod, hogy jó kedvem van. Segitek én rajtad, rajtatok. Csak várj, mindjárt adok valamit.

Ezzel bement a másik szobába, erősen behuzva maga után az ajtót. Gyertyát gyújtott.

A gyöngye világnál egész kifordítottan látszott az arcza. A száj folyton mozgott, tekintete tétovázva forgott ide-oda. Majd felemelte kezét és a másik szoba felé fenyegetett.

- Te akarod elrabolni? - liheg - te úgy szereted, hogy életedet adnád érte? én meg úgy szeretem, hogy vagy velem akarok élni, vagy velem kinlódni a pokolban. Én úgy szeretem, hogy ha más mer szeretni, megölöm! Hát te nyápicz, szeretni mered azt, akit én szeretek, akiért már eddig is elkárhozom?

Azzal a ládába nyulva, izgatott keresés után egy csomó összefűzött dohányt vett ki.

- Ez jó lesz - mormogá.

Eloltotta a gyertyát s kilépett a másik szobába. Arczára nyugodtságot erőltetett.

- Itt van - szólt a leányhoz - ezt add neki, de kérd meg, hogy másnak ne adjon belőle, mert másnak ez mérge, neki orvosság. Minden bajtól megmenti ez s te leszel utolsó szerelme. Olyan igaz, mint ahogy te szereted.

A leány mohón kapta el a dohányt s boldogságában meg akarta csókolni a boszorkány kezét.

Az asszony nem engedte, eltaszította.

- Ti akartátok!

* * *

Beteg Mucsi István, a legjobb gazda-legény.

Ez a hír járta be Kis-Dobronyt, az elbeszélte jelenet után alig pár nap múlva. Elhozták hozzá a leghiresebb beregszászi orvost, de nem használt. Nem találták ki a baját.

A deli barna legény sorvadt napról-napra. Nem volt jártányi ereje, arcának színe fakó lett, szép érczes hangja eltompult, vig kedélye buskomorrá változott, míg végre meg sem ismerte a körülte állókat. Hanem a pipa alig maradt ki a szájából, a dohányt párnája alatt tartotta.

Mucsinak legjobb barátja: Munkácsy János folyton ott volt, az hallotta lázálmaiban elmondott panaszait.

Amíg eszméleténél volt, mindig Szabó Annát emlegette s ha a leány mellette volt, kezeit fogta és csókolgatta. A leány vele hervadt, szenvedése épen úgy fájt neki is, valami megmagyarázhatatlan félelem, bánat szoritotta szívéét és sokszor a szomszéd szobában lerogyva, keservesen zokogva hallgatta a legény lázbeszédét.

- Üzzétek el, verjétek - ordítá a kinzott legény - ne engedjétek Tóth Borbálát ide, ő öl meg engem. Ebbe a pipába is ő tett dohányt.

Fogta a pipát és eldobta.

- Nem hagy aludnom, nem hagy ébren lennem. Ha ketté vágjátok is, újra összeforr. Tüzet rakjatok alá. Tartsátok fel szempillámat, hogy le ne hunyjam, mert akkor ismét kinez, ismét rajtam van. Óh, csak az imént jöttem elő a harmadik megyéből. Felfogott és repült velem kastélyokon, tornyokon keresztül s mikor legmagasabbra vitt, akkor ejtett le. Alig birtam magam felszedni a földről, összedagadt mindenem, nézzétek.³

Szegény Munkácsy János pedig csak azt látta, hogy nincs feldagadva semmi, mert a szegény fiúnak már csak a csontja meg a bőre van meg.

- Ne engedjétek, visz, visz, Anna, Annám. Ne hagyjátok.

³ Az eredeti jegyzőkönyvekből.

Mire a sikoltásra előszaladtak, a legény már meg volt halva.

Ahogy siránkozva kirohantak az udvarra, akkor ment el a ház előtt Abrakosztóné. El akart haladni, de Anna elibe rohant és a gyöngé leány megállásra kényszeríté az erős asszonyt.

- Te tetted ezt! sikoltá a leány. Te voltál az, aki általam öletted meg, akit jobban szerettem az életemnél.

A boszorkány arczát pir borítá el, szemei félelemmel tekintettek szét.

- Most értem szavaidat, átkozott boszorkány. Így felejtenek el minden bajt? Emberek, ez asszony nemcsak boszorkány, de gyilkos is, mert ő adta nekem azt a dohányt, amitől meghalt Mucsi István. Kiosztotta nekünk is az abrakot. Hahaha!

Felkaczagott a leány s oly rémitő volt e kaczaj, hogy bár Abrakosztónét elbocsájtá már, ez nem tudott elfutni.

A körulte összegyűlt emberek látták, mily rémülve mereszti szemeit az őrjöngő leányra.

A leány elfordult tőle, kezével fel sem vevőleg intett s lassu léptekkel indult el az utat nyitó emberek közt, miközben halkán dudolgatni kezdé a Mucsi István kedves nótáját:

Sír az út előttem, bánkódik az ösvény
Még az is azt mondja: verje meg az Isten!
Verje meg az Isten a szeretőm házát,
De ott sem mindenkit, csak az édes anyját.

S a hogy dudolgatva ment lassan lebontogatta haját; lecsusztak a fűtök majdnem sarkáig s ha megszólította valaki értelmetlenül ránevetett.

Abrakosztónéval együtt elfogták Annát is s elvitték Beregszászba. Anna az egész uton erre a nótára tanította Abrakosztónét:

Sír az út előttem, bánkódik az ösvény -

Abrakosztóné rimázkodott, hogy öljék még inkább, csak ne hagyják ezzel az örült lánynyal.

*

Abrakosztóné ellen sok bizonyítékot gyűjtött össze Gerzsenyi Zsigmond esküdt. A dohány-történetét ő maga is beismerte.

Az 1736. évnek febr. 27-én mondták ki az ítéletet, mely szerint Abrakosztóné tagjainak levágatása után égettessék meg.

Ez ítélet annak rendje és módja szerint végrehajtatott. Akkorára szegény Szabó Annát halva találták a Mucsi István sírján.

A KIGYÓTOJÁS.

- Beszély a druidák idejéből -

Lathyrus gall vezérnek a Loire torkolatához közel eső erdei lakásán sokan gyültek össze a Krisztus előtti 55-ik esztendejének egy napján. A hatalmas obeliskek, és nyitott csarnokokkal diszitett lakás gyönyörű helyen feküdt; oly fák vették körül a lakást, melyek a távolabbi erdőfáktól elütőek voltak, csermely folydogált a ház mellett csendesen csobogva, mintha mondaná, hogy én a harcias gallusok pihenéseit, vagy játék harcait látom csak.

Ezer madár csicsergett, füttyölt a fákon, vigan repkedve körül a Bittera dombjain szürt fehér bort töltögető pohárnokokat, bele-bele füttyölve az emberek társalgásába.

A szabadban, természet által alkotott lugasok alatt, melynek sűrűjén a napsugár át nem hatolhat, kerek asztalok vannak felállítva, mely körül férfiak ülnek, szigoruan megtartva az elhelyezkedésnél a tekintélyt, melylyel egyik-másik birt. Hátuk megett szintén körben ülnek az illetők fegyverhordói, egy sor a paizsokat, másik sor a lándzsákat tartva, s ezek épen ugy kiszolgáltanak, mint uraik.

Bár élénk, de még elég csendes volt a társalgás. Egy-egy uj hiren elrágódtak órák hosszáig.

- De Lathyrus! - kiáltott egy harcziar kinézésű gall, a háziur felé fordulva - mondd hol van Luern, az én harczi társam; mit teszek étkezés után a fegyverekkel, ha ő nem jön?

- Luern? Édes vendégem, Damnac, jelenleg meg van bolondulva; két hét óta csak elvétve kerül hozzám, akkor is oly zavart, ingerült, azt hiszem valami átkozott nő csavarta el fejét.

- A Tarann istenre mondom, ez baj; miként gyakorolhatja egy ilyen esze-veszett aztán a nő felett az élet-halál jogot. Ezen segíteni kell. Avarikum ritkán terem oly harcziost, mint Luern.

- Bolondság - szólt közbe Drappetes vezér - a dicsvágy és vagon visszaadja józan eszét; csak harczi legyen.

- De bizony, Luernius királyunk aranyesője mind e fiué lehetne most, de azt az egy nőt csillogóbbnak látná valamennyi kincs és hirnénél.

- Ah! akkor ezt el kell zárni. Ily örült Avaricumban még nem termett.

- De fel most, kis harcziara fel! - kiáltott Drappetes.

Mindnyájan felugráltak, megcsörrentek a pajzsok, fegyverzetek, ember ember elé állt, meg-rázták vállaikra lecsüngő hosszú hajaikat, az érczsisakot feltéve megcsillantak a levegőbe repült kardok.

Csak szegény Damnac nézte kedvtelenül a harcziot.

Beleszóltott egyik-másiknak vivásába midőn hirtelen oly hangosan kiáltott fel, hogy megálltak a harcziosok mind.

- Luern!!

Az erdőből egy magas, fiatal férfi közeledett, teljes hadi öltözetben; szeme tévedezve járt a földön, mintha azt akarná megnézni, milyen füvekre lép.

Barna haja széles vállait verdeste, a csikos sagum (felöltő), ábrákkal beszőve, arany és ezüst himzéssel dusan megrakva vállára vetve volt, aranycsattal kötve meg álla alatt, érczsisakján sasalaku dombormű pihent, melyről hosszan lógott le a tollisz.

A fiatal férfi a zajra ép úgy nem lett figyelmes, mint az ezt követő csendre, folyton földhöz szegezett szemekkel gépiesen közeledett a sokszor megjárt uton.

Lathyrus és vendégei csodálkozva nézték az ábrándozót. Damnac elébe ment s vállára tette kezét.

- Luern!

Luern felvetette szép kék szemeit.

- Épen róla gondolkoztam, miért háborgatsz?

- Fiam - Luern - szólt közbe lépve Lathyrus, te férfiatlan kezdesz lenni. Mi bajod?

- Jó bátyám, Lathyrus, férfiatlan nem vagyok. Azt legjobban megtudná mondani Damnac, vivótársam - szólt Luern, mosolyogva nézve Damnacra, ki igenlőleg bólingatott - de most, most valami különös történt velem. Megszerettem egy nőt, folyton előttem van, nélküle élni nem tudok, nő, nő kell nekem.

- Nőket elő - kiáltott Lathyrus.

A szolgálak már rohantak, midőn Luern felkiáltott: Ne, ne bátyám, ha egy parányit szeretsz, most ne. Minden nőt utálok, csak azt az egyet nem; a madár dala is ő róla szól, álmod is vele foglalkozik, életem pedig nincs nélküle.

Hirtelen körül nézett Luern. Hangosan felkaczagott.

- Fiuk, úgy néztek rám, mintha örült volnék. Oh nem! Engedjétek ez érzelmet meg nekem, mert bár fájdalmat okoz, de mégis oly boldog vagyok. Elmondom nektek hol láttam őt, mikor szerettem meg; jertek üljünk le.

Leültek.

- Nem régen volt - kezdé Luern - midőn vadászni indultam az erdőségben; túlhaladtam a Boszorkányok szikláján (Roche aux Féés) eljutottam a Loire egyik ágához. Leültem a vízpartra, midőn a tuloldalról zajt hallottam. Áttekintve láttam, hogy egy férfi istenitéletet tart neje erkölcsé felett. A férj ép akkor helyezte pajzsára az ujszülöttet s a nép rivalgása közt helyezte azon a folyóra. Az anya kezeit tördelte a parton: férje reá rivalgott s már szavaiból kitűnt a kétely s láttam, hogy a jelenvoltak neje erkölcsé mellett hiába beszélnek neki. Magam is aggódva néztem a pajzsra helyezett gyermeket. Csendesesen, hangtalanul, sirás nélkül feküdt a csecsemő a pajzson és a Loire, a mindig haragos Loire csendesesen vitte az ujszülöttet. Örömrivalgásban tört ki a nép, a férj pedig kedvtelenül ugrott a vízbe, kimenteni gyermekét. Majdnem magam is tapsoltam, midőn oldalról ijedt sikoltást hallottam. Egy magas, fehér alak bukott előttem le a vízbe, s ugyanakkor több férfi és nő jelent meg a parton; a nők között több talpig fehérbe öltözött papnőt ismertem fel, a „nannettek” közül a Nannett szigetéről. Láttam, hogy a vízbe ugró nő, hosszú szőke haja utána uszott. Habozás nélkül vettem magam a vízbe utána. Midőn megragadtam, észrevettem, hogy menekülni akar tőlem, tehát megakarta magát ölni. Én átkaroltam s igyekeztem fejét a víz felett tartani. Milyen egy fej volt az. Hófehér arcza a legszebb alakú egész Galliában, szemei barnák, szőke fürtei, mint glória fonták körül halántékát, ilyen nőre Bel isten még nem hinté sugarait. Átkaroltam s uszni kezdtem a partra. Ő megragadott, visszatartott. „Ne ments meg, mert megölsz velem!” - kiáltá, de én már csak menteni akartam. A küzdés közben a víz alá merültünk, én fél kezemmel magamhoz öleltem s a víz alatt adtam az első csókot ajakára; de oly hosszan tartott e csók, mintha lelkemet akartam volna lehelni belé. De az élet utáni vágy felülkerekedett. Mi feljöttünk a víz színére s én partra tettem az ájult leányt! Oh! de milyen volt így ájultan; sugár termete a zöld füven csapzó arany haja körülfolymta természetét, majdnem sarkáig nyulva le. Egy ősz férfi lépett elő. Egy druida.

- Ime - szólt a papnőhöz - itt a leány, ki a kilenczedik lesz köztetek. A kilenczedik nanett, s egy a ki az istennők között foglalhat helyet. Bibract a neve.

Oh! nekem már istennő volt eddig is.

A nannettek felkapták a leányt s vinni akarták. Elborzadtam; ez a leány menjen ezen ocsmány... csitt... hallhatjátok, druida nincs, nem jár Lathyrushoz... ez a leány a sátánok közt. Önkénytelen felkiáltottam: Nem!

Az ősz druida haragosan nézett rám. Mondott valami érthetetlen szavakat. Felém hintett valamit kezével, és én eszméletemet vesztettem s midőn felébredtem nem volt körültem senki. De hogy nem álom volt, láttam vizes ruhámról, s a letiport fürőt, ahol ő feküdt. Most őt keresem mindig; három ízben hajóztam éjjel a Nannett szigethez a papnék templomáig; de valahányszor közeledtem, fehér alakokat láttam mozogni a templom falain; legszebb idő volt addig s ekkor orkán és vihar zugott felettem, hajómat mindannyiszor visszahajtva és parthoz verve. Midőn a partra értem, ismét csendes idő volt. Ezek a boszorkányok!

Damnac közelebb huzódott Luernhez, mintha szerelmes lett volna a szép ifjuba.

- Luern, - szólt - adok én neked tanácsot, jer velem.

Luern felugrott s ment Damnaccal.

- Meg kell azt a leányt szöktetned, ide Lathyrushoz. De ahoz meg kell szerezned a kigyó-tojást. A druidák már keresik azt, aki a kigyók szájából kiragadja. Jelentkezzél. Ha a tojás nálad lesz, nem félhetsz a vihartól. Aztán megvárod azt a napot, az is közel van, midőn a nannetek uraikhoz mennek. A te leányod egyedül marad akkor ott, s elhozod. Veled leszek.

Luern megölelte a hű Damnacot.

A druidák, vagy a tölgyfa emberei pár nap kísérték figyelemmel, hogy az azon vidéken levő mindenféle kigyók az armorikai barlang felé tartanak. Éjjelenként tompa sziszegő s néha a békakuruttyoláshoz hasonló hang özönlött ki az óriási barlang nyílásán. A kigyók sziszegve, sietve csusznak el a kiküldött kémlelő druida mellett.

Végre a nyolcadik napon jelenté egy druida hogy a barlangban a kigyók összekeveredtek, összefonódtak hozzáfogtak a legnagyobb óvszer, a tojás készítéséhez.

A fődruida előkiáltotta azt az embert, a ki a tojás elrablására vállalkozott.

Gyönyörű lovon egy harciasan öltözött ifju robogott elő, sas tolla messze lengett utána. Megállt a fődruida előtt és tisztelgett.

A druidák kenetteljes szavakkal nézték a deli ifjut, kiben Luernre ismerünk.

- Fiam! - szólt hozzá a fődruida megáldunk téged. Az ország érdekében teszed, a mire vállalkoztál; légy szerencsés egész életedben s teljesüljenek be gondolataid is. Tudod-e mit kell tenned?

- Igen. Midőn a kigyók a tojással készen vannak s azt a levegőbe feltartják odaugratok, elkapom a tojást és Loire tulsó oldaláig meg sem állok!

- A folyót kell elérned fiam. Midőn az közted és a kigyók közt van, nincs mit félned. Eredj tehát fiam, mi a Loire tulsó oldalán várunk. Bell s minden istenei veled, fiam.

Luern megvárta míg a papok átkeltek csónakjaikkal a vizen, akkor szólott lovának s habozás nélkül a barlangnak tartott.

Már messziről hallotta a zürzavaros hangokat, de a nyílásnál mégis megborzadt. Zörgés, zugás hangzott a barlangból s nehéz kábitó szag özönlött ki.

Kevés ideig tartott azonban e habozás midőn óvatosan beléptetett a barlangba. Bent megállt, hogy szeme hozzá szokják a sötétséghez. Midőn már látta a barlang belsejét, beljebb ment.

Óriási terület nyílt meg előtte, melynek közepén ezernyi kigyó egymással összefonódva nyüzsgött. A testükből kiszivárgó hab s nyálaikkal képezik a bűvszert. Luern nézte alig két ölnyiről azt az ismeretlen munkát.

Alig pár perc múlva hirtelen pár legnagyobb kigyó, sziszegve kapja fel fejét s abban a pillanatban magasan feltartják nyelveiken az elkészült tojást.

Közép nagyságu alma alakjával birt melynek kemény, fehér anyaga vastokkal s a polyp csápjaihoz hasonló kinövésekkel ellátva van.

Luern azon pillanatban oda ugratott, elkapta a tojást s megfordítván lovát kiszáguldott a barlangból a Loire felé.

A kigyóknak sok időbe telt, míg egymásból kifonódtak s aztán egymást törve és zuzva rohantak Luern után.

Kétszáz ölnyire lehetett még a folyó, midőn Luern észrevette, hogy vagy hat kigyó sziszegve majdnem lova sarkában van.

Még egy pillanat s már a kigyók martalékai, midőn Luern a kezében volt kis galylyal suhintott lova fülénél, mire a nemes állat még jobban neki eredve előnyt nyert s a másik pillanatban lovagjával együtt a vízben, de mentve voltak.

Öröm rivalgás hangzott fel a vízbeugrató Luern láttára a druidák ajkain.

- Üdvözlégy fiam - fogadá a vízből kimászó ifjut a fődruida, istenünkhöz imádkozunk érted, hogy sártestedet elhagyó lelked, a hatalmas oroszlánba vándoroljon át s abban is csak két hold változását érve, eljuss azon világba, a hol az örök boldogság honol, s ott találd fel legjobb lovad, fegyvereid s a férfi és nő szolgálakat, kik kedvedet keressék ottan is.

A druidák átvéve a tojást körülnézegették, öröm csillogott szemeikben, elképzelve a hatalmat, mit annak segítségével elérni fognak.

De mielőtt ilyen hatalmat tulajdonitanánk a tojásnak, próbán kell annak átesni. Nehéz arany karikát feszítenek körül rajta, s aztán bedobják a vízbe, s ha sulya dacára sem merül el, akkor bir csak bűverővel.

A fődruida előhozott egy drága kövekkel kirakott szekrénykét; azt kinyitván, elővett egy arany karikát, azt a kigyó tojásra erősíté, aztán érthetetlen szavak között magasra emelte azt, s a vízbe dobta.

Lélekzetét visszafojtva nézték a tojás vízbe bukását. A tojás félig lemerült, a víz habja játszva dobálta, de nem merült fenékre.

Ekkor már Luern lelökte nehéz fegyverzetét.

- Most fiam! kiáltottak a druidák.

Luern a vízbe veté magát.

Biztos uszással közel közeledett a habok által ringatott tojás felé.

Hozzá érve megragadta azt, szájába fogta s megfordulva vissza kezdett uszni a druidák felé.

Azonban alig volt a parttól hat ölnyire, midőn hirtelen felsikoltott, kezeivel kapkodott a levegőbe, s perc alatt az ár ismét visszasodorta a folyó közepére. Egy darabig küzdött a habok ellen, míg hirtelen lemerült a víz alá.

A druidák rém ordításba törtek ki; közülök, a tölgyfa emberei közül uszni egy sem tudott. Szolgájuk több idő múlva hozta elő csónakjaikat, mibe beülve azon hely felé mentek, a hol a szerencsétlen Luern elmerült.

Hasztalan kutatták. - -

A míg a druidák fel és lejártak a folyón; egy paraszt közeledett a parthoz; ott a Luern által ledobott fegyverzetet felvette s ravasz mosolylyal ajkain Luern lovára felkapaszkodott s lassu poroszkáló léptekkel elindult.

Messze ment már a paraszt, erdőségek maradtak közte s azon hely között a hol a druidák még akkor is kutattak a vizbefult s a tojás után, midőn a folyam mellett egy tisztás helyen a napon elnyujtózkodva és sűtkérezve egy emberre bukkant.

A zajra a lovas felé fordítá a henyélő tekintetét s felkiáltott: Damnac!

- Ugy - válaszolt az - megszáradtál-e már Luern?

- Add ruháimat, Damnac, mert fegyverzetem nélkül nem érzem jó magam.

Damnac hangosan felkaczagott, mi közben ledobta Luern öltözetét.

- Ezt jól végeztük! - szolt - majd elnevettem magam, midőn e mindent tudó papok nem vették észre, hogy elsűlyedésetől 20 lépésnyire kidugod arcod egy kis levegőért. Azok meg sem gondolták, hogy a viz néha az elsűlyedőt a folyam folyásától ellenkező irányában is viszi, mint téged, jó Luern barátom!

- Én nem tudok nevetni Damnac; mert csak ezután jön a java.

Sötét éj volt mindannyiszor, a midőn a nannettek elhagyják szigetvárukat azért, hogy egy éjet férjeiknek is szenteljenek. Az azon a napon értesített férjeknek egy-egy gunyhót kell építeni a viz partján, abba csendesen behuzódni és várni addig, mig az istennek szolgálatában álló nannett, az ő nejük megérkezik s öleléseinek átengedi magát.

A parton 8 kis gunyhó volt felállitva; tehát a 9-ik nannetnek férje nincs.

A kunyhóktól nem nagy távolságra egy csónak libeg a vizen, melyben két férfi halkán beszélget.

Éjfél tájban valami fény lobbant fel a szigeten; és a levegőbe kezdtek mozogni fehér árnyak.

A csónakot a benne ülők egészen a parton levő nádasba tolták.

Kevés idő elteltével gyenge lobácsolás hallatszott a vizen; s mint árny egy piczi csónak, benne fehér lepelbe burkolt alakkal suhant el a leskelődők mellett s a kunyhók előtt megállt. A fehér lepelbe burkolt alak partra ugrott, megköté csónakát és sietve közeledett és surrant be egy kunyhóba.

Gyorsan egymásután 8 csónak suhant el; a melyekből a kiszálló papnők siettek elfoglalni jogos helyeiket kunyhóikban.

Midőn mind a 8 kunyhónak lakói együtt voltak a két férfi kitolta a nád közül csónakját és habozás nélkül a Nannett szigetnek tartottak. Most nem fogadta őket vihar és villámlás, csendes volt minden és kihalt.

A két férfi Luern és Damnac körüljárt a kis szigeten; sehol semmi, melyből gyanítani lehetett volna, hogy a várban élő lény is van.

Luern kezdett kétségbeesni.

A vár templom részénél megálltak. A szalma födeles tetőn éji madarak repkedtek, le-leszórva egy szálacsokát.

- Bibract! kiáltott Luern.

A templom emeleten valami zörej hangzott.

- Ki szólít? kérde egy kedves, csengő hang.

- Én, Luern, a ki megmentettelek a vízből.

- És ezen helyzetbe segített - vágott közbe a női hang minden szemrehányás nélkül - jót akartál, és én nem haragszom rád.

- Én pedig imádlak, Bibract, mint Hesust a harcosok, és megszabadítlak, hogy nőmmé légy.

- Jó Luern, nem tudod mit beszélsz; nőd én lennék, szeretnék is - s hallatszott hangján, hogy mosolyogva ejti ki a szavakat - de a másik, hogy megszabadíts, az nem lehet.

- Azért jöttem el.

- Be vagyok zárva jó Luern, míg a hozzám vezető ajtókat szét rombolnád, reggel van, s minden Nanett otthon.

- Ez baj! - vágott közbe Damnac - kigyó tojás bűvereje ki nem terjed ajtók és falak lerombolására; csak is a veled valók és magad megvédésére.

- Jó tehát! Hallgass meg! - én vagy megszabadítalak, vagy meghalok. Holnap, nappal jövök el és mind a 8 nanett körmei közül szabadítlak ki. De még mielőtt távoznám, nyugtass meg az iránt, hogy szeretsz-e mint én.

Felelet helyett egy tört dobott le s aztán szólt.

- Hogy nem használtam ezt, az az oka, mert vártalak!

Annyit jelentett, hogy leszurhatja, ha valaha megszűnik szeretni.

- Köszönöm Bibract!

A két férfi csónakba ült ismét eltávozott a szigettől. - -

- - - Másnap a csónak ismét a Nanett szigethez közeledett; a parthoz érve, Luern kiugrott s egyenesen a templomba tartott; Damnac a csónakban maradt.

Hanem az estéli ünnepélyre még nagyobb ünnepe következett a nanetteknek. A hajnal hasadtától a másnap hajnal hasadtáig lehordani s ismét felrakni kell templomuk tetőit. Zöld galyak és repkénynyel koszoruzva, minden nanett a templomban dolgozott már, midőn Luern megérkezett. A szétszedett gerendákat a templom közepére hordták, a szalma fedelet szétszórták. Ilyenkor, ha valamelyik közülök a szent anyagok közül egyet elejt annak vége van. Társai rárohannak, körmeikkel szétmarcangolják és véres testrészeit szórják.

Luern a templom ablakán benézve elbámult a romboló munkán. A nők valóban megvadulva sietnek a rombolással, hogy annál hamarabb foghassanak az építéshez.

Luern kereste szemével kedvesét.

Ez a templom háttéréből Tentates isten szobrát hozta épen a templom közepe felé. Arca lángpiros volt a megerőltetéstől. A mint közelebb ért, szeme véletlenül az ablak felé fordult s ott megismerte Luernt.

Halk sikoltás rebhent el ajkain, leejtette a szobrot s ennek egy keze le is tört.

Ebben a pillanatban a többi nanettek ajkain oly rémes fenyegető ordítás tört ki, hogy a csónakban maradt Damnacban megfagyott a vér.

Egy nanett, ki leghamarabb ért Bibracthoz, annak hosszan csüngő haját ragadva meg, földre rántá a lányt, míg a többiek böszülten elváltozott torz arcokkal, kifeszített kezekkel rohantak feléje.

Egy perc s Luern csak a holtat mentheti meg.

De Luern már akkor dühödten ugrott be az ablakon, szétlökte a nanetteket, s kardját jobb kezébe fogva, hadonászott a papnők felé, baljával pedig felvette az ájult szép leányt és huzódott a nyitott ajtóhoz.

A nanettek egyenesen villámot kértek a vakmerő férfiről, de sikertelenül s midőn észrevették a Luern nyakában csüngő kigyó tojást könnyörgésre fogták a dolgot, és nem is kértek egyebet Luertől minthogy adja át társnőjüket hogy vele szertartásosan elbánhassanak.

De Luern meg éppen csak ezt nem akarta, hanem a felé közeledőkhez ugyan dühös csapásokat mért.

Folyton hátrálva végre eljutott a hol Damnac várt reá.

Lefektette a leányt a csónakba, ölébe vette azt a szép fejet és a szemére, arczára, ajkára, hintett csókokkal igyekezett életre kelteni. Midőn az ébredő leány szeme, megmentője arcát pillantotta meg, mosolyra nyílt ajka; boldog volt.

Damnac pedig, mint a ki kötelességét teljesítette, jutalomra nem is várt, csendesen, nyugodtan hajtotta a csónakot el a Nannett szigetétől.

HALÁLIG.

(Egy bűnügy.)

(Testcsonkító ítélet Beregvármegyében a XIX század második negyedében)

Szólt a zene a „Halas” korcsmában; ki-kihallatszott egy csengő férfihang, amint a nótába szóllott.

A tiszaujlaki korcsmában régen voltak ilyen vigan; a szép Anicza csak mutatta, hogy sajnálja négy hónappal előbb elhalt urát a jámbor Mező Ferenczet. Régen nem voltak az ivószobában a muzsikások s Anicza azt hajtotta, hogy az 1820-ik esztendő gyászban huzza ki. Mégis, mégis! Még két hónap hiányzik az új esztendőig, s Anicza talán megunta a szomorúságot.

Mintegy 28-29 éves barna legény hajtja fejét a korcsma asztalára támasztott kezére, árvalány hajjal kalapja félre van vágva s most már lassan dudolja a cigány után nótáját.

A híres korcsmárosné, a szép Dobos Anicza töltögeti a pohárba a bort s fekete, égő szemével hódítja még jobban.

- Izlik a borod Anicza - fakadt ki a legény átölelve a mellette ülő csaplárnét - érzem, hogy bódulttá tesz; vagy talán szemed tüze égeti lelkemet s ajkad mosolya okozza, hogy elfelejtek multat, jövőt, bút, bánatot, minden örömet és csak annak örömét és fájdalmát érzem, hogy te vagy mellettem.

- Miért okoz az neked fájdalmat? - kérde Anicza közelebb simulva a legényhez s nem vette le róla égő szemeit, nem hagyta el háborító mosolyát; hadd bóduljon még jobban bora vagy szemeitől, hadd felejtessen el bút, bánatot, s mindent ő kivüle.

- Mert csak néznom kell piros ajkadat s nem csókolhatom azt. Aniczám egy csókot, csak egyet.

A legény szeme tüzben égett, keze lázasan fogá a hozzá simuló nőt, de az arcát a csók elől elfordítá.

- Csókolj meg - folytatá a legény - te pedig huzzad cigány! Csókolj meg Anicza, ha örültté tettél, hadd tudjam meg tehát, miért vesztettem el eszemet.

- Nem Mihály - válaszolt Anicza - ha megcsókolnálak szeretnem kellene téged.

S egy 24 éves özvegy kitanultságával komolyan nézett a legényre.

- Szeretlek én! - kiáltott a legény - a csókot nekem adod s én meg fogom őrizni, hogy soha ne nevezhesd pazarlásnak.

- Szép legény vagy Mihály, hiszek is szavaidnak, de mégis holnap elmehetsz s azt sem tudom; hogy hivnak, hova, merre mentél s hol kérjem majd vissza csókomat?

- Ingerelsz Anicza, arcod komoly, de szemed nevet; jól tudod, hogy nevem nemes Tatár Mihály és Csetfalván lakom.

- Még nekem nem mondtad ezt Mihály; talán a „Világító” Mariskájának mondtad. Igyál Mihály!

S töltött.

- Iszom - felelt a mámoros legény - minden cseppjében szerelem, láz van, mint a te neved, a te arcod mindenütt. Csókolj meg Anicza. Ha öllelek, ha rám hajtod szép fejedet, miért nem

engeded, hogy csókolhassam ajkaidat? Borodat már nem szomjazom de ha csókot nem adsz szomjan halok meg!

Anicza, a szép Anicza, csendesen, tagadólag ingadta meg fejét.

- Ugy hát eressz, széttépem a hálót, melyet nekem fontál, kitépem szivemből arczodat, ha elvérzik is. Mámorba ringattál, borral, szóval, szemeddel, hogy annál ridegebb legyen az ébredés. Maradj magadnak.

Ugy beszélt, mintha józan lenne, pedig tántorogva kelt fel, tárczáját az asztalra lökte, s azzal kifelé indult.

A cigányok megkapva a fizetést, már ki is mentek.

Az ajtónál pengett már a legény sarkantyuja.

Anicza az asztalra hajolva nézte a legényt. Valjon megáll-é az ajtónál, visszatekint-e még?

A legény erős marokkal ragadta meg az ajtó kilincsét s kicsapva az ajtót, anélkül hogy vissza nézne, a pitvarba lépett.

- Mihály! sikoltott a nő.

- Mit akarsz még? kérde a legény.

A nő pedig, lázban égő arccal, kitörő szenvedéllyel ugrott a legény után.

- Ne menj - suttogá átölelve a legény nyakát, szenvedélyesen csókolni kezdte. Nem számolta mennyit ad, nem számolta mennyit kap. Oda simult a legény széles mellére. Nem engedte hogy szomjan haljon meg.

Égjen inkább a szenvedély!

Nemes tatár Mihály uram gyakori látogató volt a szép Aniczánál, de még gyakrabban akart közelében lenni s Tisza-Ujlakra szándékozott költözni.

Épen egy vásárlás megbeszélése végett volt vagy négy héttel a fentiek után Ujlakon.

Ott volt Aniczánál.

Javában beszélgetnek, midőn egy ujlaki ember lépett be.

- Jónapot Anicza hugom, szép asszony!

- Adjon isten Faragó András bácsi; mi jót hoz?

- Egy pohár itóka kellene nékem, hugom.

Azt megkapta.

- Hej - kezdte András bácsi - csak jól megy az ilyen kis korcsmának is, ha szép asszony a csaplárné.

Anicza lángpiros lett.

- Miért? kérde Mihály.

- Lám tegnap is láttam, hogy a Buday János esküdt ur, még mindig nem felejtette el a szép Mező Ferencznét.

- Bolondozik kend András bácsi - szólt közbe zavartan a csaplárné.

- Isten bizony nem én. Hatvan éves vagyok, kivénültem a boldogságból; de nem csodálom, ha Buday ur oly szerelmes pillantásokat vet rád hugom. Az ilyen sót magam is megnyalnam.

Mihály ingerülten kelt fel és fókosát kezébe vette, utra készen.

- Hova Mihály? - kérdé ijedten Anicza.

- Haza - felelt mogorván a legény - Buday ur ma jön erre vissza, nem akarok vele találkozni.

Ezzel köszönés nélkül távozott.

A mint lépései elhangzottak, Anicza mint egy furia ugrott a vén András bácsinak.

- Vén bolond - kiáltá - miért nyitja ki a száját, ha nincs a beszédhez esze.

András bácsi csak bámult.

- Na most menjen, hozza vissza nekem - dühöngött a nő, székre vetve magát - ennél az egynél éreztem, hogy szivem van, éreztem, hogy szeretem s ez a vén bolond a multammal kergeti. Eredj, hozd vissza, hivd ide. Tegyéél akármit... de itt legyen!

András bácsi csak bámult.

Nem szokott így tenni a kacér Anicza, a ki úgy tudott válogatni.

- Hát az is? - hebegé András bácsi - mit tudtam én? Ne busulj hugom, hiszen vissza jön az magától is; csak féltékeny egy kicsit. Annál jobban fog utánnad vesződni.

Az Anicza szemében öröm csillogott fel.

- Igaz, igaz. Ugy volt mindig.

Ezzel vig nótára kezdve, takarításhoz fogott a szép Anicza.

Az üdv 1821-ik esztendejének első napja volt. A Halas korcsmában több ujlaki gazda kezdte egy kis borivással ezt az új esztendő.

Az utczára néző ablakoknál voltak, kinézegettek a szánkázókra.

Vig csörtetéssel közeledett Csetfalva felől egy szánka 4-5 emberrel benne.

- Nini - kiáltott egyik - a Tatár Mihály, feleségével.

- Hazudsz! - kiáltott hátulról az asztal mellett álló Anicza - az nem Mihály.

- Na, na, galambom Anicza, de én ismerem talán. Csetfalváról.

- De nem a feleségével. Annak nincs felesége.

- Azaz, hogy már egy hete van; ott is voltam a lakodalmán, Pál Erzsébetet vette el Csetfalváról. Mi lelt Anicza?!

- Nem igaz, nem igaz! - lihegett a nő, kikelt arczczal, indulatosan.

Majdnem rútnak lehetett mondani e pillanatban az előbb oly szép arczot.

- De nézd visszafordultak - szólt az előbbi férfi - megláthatod magad is, nézd, akit úgy átölelve tart, ez a felesége. Szép asszony.

Amint az ablak előtt repült a szán, s Anicza felismerte Mihályt, mellette egy nővel, akit átkarolva tartott s látta, hogy még tekintetét sem fordítja a korcsma felé, féktelen indulattal csapott öklével az ablakra, hogy az csörömpölve hullt ki, s megsebzett kezét fenyegetőleg tartva föl, sikoltá: Nyomorult megöllek!

S azzal visszahanyatlott ájultan, vérző kezétől véres lett az arcza.

Az előbb lángpiros arc, most halotthalvány lett.

A szánka pedig repült tova, a bent ülők nem is hallották vig beszédjük közben a sikoltást, a fenyegetést.

A boldog férj két kezébe fogva felesége kezét, szájához vitte s leheletével melengette. Milyen hálásan nézett rá az asszony, amint közelebb simult hozzá.

Alig telt el egy év. Mihály boldogan élt szerelemből elvett feleségével, s oly boldog volt ha munkából hazatérve egy kicsi lányka tépegette bajuszát, vagy ha elringathatta kicsiny bölcsőjében. Jó mód látszott bent a házban, s kívül a házon. Két ökör huzta a szekeret, sertések tehének, voltak az udvaron, s megtelve a tengeri kas.

Egy éjjel nagyon sokáig nem tudott elaludni Mihály. Kis gyermeke is sirt, ringatta. Neje csendesen aludt a nyoszolyán.

Mihály felállott a nő felé hajolt, s gyöngéden csókot lehelt homlokára; a nő álmában ölelésre emelte karjait, s magához huzta férje fejét. Boldogan mosolygott Mihály, amint visszaestek neje karjai. Amint ekkor felemelte fejét, tekintete az ablakra esett. Ugy rémlett előtte, mintha égő szempár nézett volna gyűlölettel teljesen reá, s mintha az arcz ismerősnek tünne fel. Hideg borzongás futott át tagjain, s megsimitá izzadó homlokát, mintha valami emléket akarna elűzni agyából.

A másik pillanatban ahogy feltekintett, az ablaknál nem volt semmi, senki.

Izgatottan feküdt ágyára, eloltá a mécsest s fetrengve gondolkozott.

Sokáig nem tudott elaludni s álmatlanul hallgatta neje s lánykája csendes lélegzését.

Oly hosszú időnek tetszett előtte, hogy szinte azt hitte, már viradni is kellene.

Ebben a pillanatban úgy tetszett neki mintha ólja irányában a hajnal hasadna, vagy a hold bujnék elő. Szinte jól esett, hogy már viradni fog.

De a világosság mindig terjedt, s amint meglepetve felül, látta hogy ólja lángban van.

- Tűz van! - kiáltta a megrémült ember s az ajtónak rohant. A pitvarban egy vedret kapott fel s a pitvarajtót felakarta rántani.

De az ajtó nem nyílt ki.

Azt hitte előbb, hogy meglepetésében visszafelé fordította a zárt és ismét megnyomta.

Az ajtó nem nyílt ki.

Bőszülten csapta le a vedret s két kézzel ragadva meg az ajtó kilincsét, rángatni kezdte.

Ugy rémlett előtte, mintha udvaráról gunyos kaczaj hallatszanék, s ekkor már észrevette, hogy háza minden épülete lángban áll.

- Ébredjetek! ordítá az ember - s ezzel baltát ragadva fel, pár csapással össze vágta az ajtót s lábával kirugta.

Tűzben állt egész udvara, háza, ólja, csüre minden oldalról kigyulladva mohón égett.

Felragadta magánkívül levő nejét és gyermekét, kirohant az utczára, s a már gyülekezni kezdő nép közé letette.

Aztán rohant vissza, hogy marháit mentse ki. Előbb azokat a czimeres szép ökröket.

Amint nyitni akarta az ajtót, észrevette, hogy be van szegezve. És sem balta, sem ütőeszköz nála.

Félőrülten rohant az erős tölgyfa ajtónak, fejével, öklével, vállával.

De az ajtó nem engedett.

- Koldus leszek! - Hörgé az ember, s még egyszer neki rohant az ajtónak. Az ajtó recsegve tört és esett be. Bent bögött a tehén, ökör. De abban a pillanatban recsegve, sziporkázva kezdett lejjebb-lejjebb szállni az ól fedele.

- Egy pillanatig állj meg! - kiáltá a kétségbeesett ember s az ólba rohant.

Küzdelem zaja hallatszott ki az ólból amint Mihály erővel akarná kivezetni az ökröket, azok pedig rémülten szöknek vissza a jászolhoz.

- Mihály gyere! - hangzott kívülről. A tető már-már lezuhan.

- Mihály, Mihály!

Abban a pillanatban recsegve ropogva zuhan le a tető, a szikrák óriási magasra szöknek fel, pillanatra a felszálló füst elveszi a világosságot, s az emberek egy élettelen alakot czipelnek ki az utcára.

A mikor a tető leomlott, Mihály a füsttől elkábulva kifelé igyekezett s a leomló tető őt már nem érte.

Oda volt minden fáradtságának, munkálkodása és küzdelmének minden gyümölcse megsemmisült.

- Csakhogy ti megvagytok! - suttogá a kárvallott, midőn feleszmélve magához ölelhette nejét és gyermekét. Mégis jó az Isten.

Az idő aztán meggyógyít mindent. Négy év telt el, négy küzdelmes év, ahol a férj erejét megfeszítve, fáradhatlanul dolgozott azon, hogy az elvesztetteket visszapótolhassa. Egy ideig csak álmában volt háza, ökrei, gazdálkodása Mihálynak. Azt gondolta erre, hogy e föld úgy is ritkán nyújtja az örömet, balgaság volna elüzni szép álmait, ha még tudná is, hogy nem teljesülhetnek azok.

De ő azt akarta, hogy teljesüljenek. Munkálkodott, dolgozott s mintegy egy év óta kibérelte Buday Zsigmond urtól, a Benéből Tisza-Ujlakra vezető országút baloldalán levő „Vigyorgó” nevű korcsmát. Ismét volt már butora, tehene, sertése. Hol csordult, hol cseppent egy kis pénz is.

Egy délután tornácában ült Mihály pipázgatva, midőn az országuton egy rongyokba burkolt nőt lát közeledni.

A nő megpillantotta őt, pillanatra habozva állott meg, aztán ismét megindult.

A nő megállott a férfi előtt.

- Uram!

- Mit akarsz, ki vagy?

- Tönkrement nő vagyok, koldus, ki nincs kolduláshoz szokva, könyörületre számítok.

Amint beszélni kezdett a nő, Mihály felugrott s a nőhöz lépett.

- Ki vagy?

Azzal feltolta a szemére huzott nagy kendőt.

- Anicza!

Még rongyaiban is oly szép volt.

- Az vagyok - rebege fájdalmasan Anicza - azaz voltam az, most semmi, senki sem vagyok csak egy koldus. Én is megismerlek, te Mihály vagy...

- Az, de hagyd el, mijáratban vagy?

- Mondám már. Könyörületet koldulok. Tőled is...

- Én segítelek.

Pénzt vett ki s felé nyujtá.

A nő a pénzre nézett, majd Mihályra emelé sötét fekete szemeit.

Olyan szemrehányólag.

De hát miért?

Amiért meg is ölelte, meg is csókolta? Megbánták mind a ketten.

- Hol lakol? - kérdé Mihály.

- Mit tudom én! - sóhajtá kifakadva a nő és a füre levetette magát. Itt-ott megrongyolt ruháját szemérmesen tolá lejjebb fehér lábára, dologhoz nem szokott kezére hajtá le gondterhes fejét.

- Mit tudom én - folytatá mintegy önmagához beszélve - a temetőbe vágyom, itt fent nincs sem öröm, sem nyugalom, a levegő is, amit beszivok fullaszt. Ott lent legalább nyugalom van. Mihály, emlékezel még arra...

- Hagyd el Anicza. Nem emlékezem. Nóm és két gyermekem van. Olyan szépek, olyan szépek.

- Szeretném látni őket.

- Nincs itthon, Ujlakon vannak a feleségemmel.

- Én úgy tudnám őket szeretni. Hasonlit hozzád Mihály?

- A fiu olyan, felelt az apa.

- Hogy tudnám azt szeretni. Mihály emlékezel?

S ezzel felé fordítá szép arczát, reábámult fekete szemeivel, reá mosolygott, mint akkor.

- Emlékezem... nem, nem emlékezem. Pistának hívják a fiut, Ilonka a leány, ugy szeretnek minket.

- Emlékezel, a mikor multat, jövőt, bút, mindent elfeledtél? Emlékezel, emlékezel, amikor olyan szomjas voltál egy csókra?

- Nem, nem. Olyan szépen mondják: apám, apám! szaladni is tud már ugy eldöcög itt...

- Mihály! - kiáltott a nő - a régi emlékéért én itt maradok.

- Nem!... Hát maradj, elférsz. Jönnek már.

Már ott is volt neje s gyermekei. Olyan féltve ölelte magához s tartotta őket ölében, mintha elrabolni akarnák.

Megenyhült egészen a feleség csókjára, felvidult gyermekei láttára, csevegésére.

Nyugodtan tudott aztán az Anicza szeme közé nézni.

- Egy szegény asszony - szólt nejéhez - a szomszéd telken levő házukban fog lakni, néha-néha bérben be fog járni, segíteni neked. Eredj jó asszony, a háznál nem maradhatsz de a szomszéd lakás üresen áll, ha akarod elfoglalhatod.

Anicza szófogadólag hajtotta le fejét: köszönöm.

- Félsz tőlem! - gondoló magában.

Az 1825-ik év május havában egy barna csipkés legény állított be a „Vigyorgóba.”

Rögtön lármázni kezdett, hogy neki bor kell, még pedig jó bor és sok.

- Én vagyok gazdag legin - szólt batyuját a földre tette a korcsma szobában.

- Na van-e bor - kiált - szép asszony van azt látok, de bor, bor.

S hamiskásan megcsipte az épen ott volt Anicza arcát, mire az jót csapott a kezére.

- De verekedős, - szólt neheztelve a csipkés legény és ezzel az asztalhoz ült le.

Mintegy 22 éves, erőteljes legény volt.

Anicza bort tett elébe.

- Hát honnan, melyik országból?

- Ha sag ide leülsz velem szembe, akkor kormos szemedbe nizek, akkor elmondok.

Anicza leült.

- Zvagyom Zólyommegye, Lehotáról, csinállok hasznót a Zsiros András birónak. Hivnak pedig Skultéti Mihálynak. Az mind az ő portékája. Na te is igyál.

- Nem iszom.

- De büszke vagy. Majd iszom én helyetted is.

- Jó.

S ivott. Mire besötétedett a legény erősen mámoros volt.

- Én elveszlek téged feleségül - szólt a legény Aniczához.

- De én nem megyek hozzád. Derekkab legényt szerettem én már, a ki megcsalt, elhagyott.

Ezt épen akkor mondta Anicza, midőn Mihály átment a szobán.

Ekkor bejöttek az ivóba a csetfalvi muzsikuskok: Mányi Józsi és Kovács Ferkó.

A csipkés nagyon megörült nekik. Huzatni kezdett; táncolni is akart Aniczával, de az nem ment.

Aztán kártyázni kezdtek a cigányok és a legény.

Anicza és egy Kocsis Julcsa nevű cseléd egy padon ültek. Anicza a Julcsa füléhez hajolva hosszan beszélt neki valamit, a mire Julcsa tiltakozólag intett, de végre beleegyezni látszott abba a mit Anicza beszélt.

Reggelig tartott a duhajkodás, midőn pitymalatkor a cigányok vissza mentek a faluba a csipkés pedig tántorogva vette fel batyuját, s a Mihály szobája melletti oldal szobába menve ott a földre tette s maga is mellé feküdt. Nem sokára hallatszott mámoros, nehéz horkolása.

Amikor délben körülnéztek a házban, az oldal szobában a csipkés batyuja ott volt, de ő maga hiányzott.

A batyut tartották, hogy talán vissza jön érte a legény. Várták, várták, vagy három hétig, de nem jött. Egyszer azt mondja Anicza: elviszem a pinczébe ezt a batyut; ott nem lesz utban.

Le is vitte. - - -

Egy juliusi napon Anicza felpiperézve, cifrán nyalkán Beregszász felé indult.

Megnézegették, a kikkel találkozott, mert tagadhatatlan, hogy helyre egy menyecske volt.

A Buday János esküdt ur lakása után tudakozódott.

Megmutatták neki.

Kipirult arczczal lépett a szobába. János ur megismerte a tiszaujlaki csaplárnét.

Még ugy látszott, meg is örült a látogatásnak.

Mikor nagy sokára kijött onnan Anicza, diadal mámorban ragyogtak szemei.

1825. július 25-én megjelent tákosi Buday János esküdt ur Csetfalván s be is szállott a jó bölsei Buday Ferencz házához.

- Mi járatban vagy öcsém?

- Nagy dolog Feri bátyám, nehéz dolog, de kisütöm, ha addig élek is.

Az is volt a hír János urról, hogy bizony kitudta ő srófolni a makacs emberből az igazságot.

- Dehát mégis?

- Gyilkost kergetek bátyám.

- Ne beszélj, aztán hogy hívják?

- Tatár Mihály.

Feri bácsi felkaczagott.

- A „Vigyorgós?”

- Az.

- Na öcsém bakot lósz.

- Meglátjuk.

Ekkorra már ott voltak az előljárók, meg a kerülők.

Tatár Mihályt épen gyermekágyat fekvő neje mellett találták.

- Csendesen uraim! - szólt a hogy beléptek.

- Csendesen leszünk! - förmedt rá János ur, kötözzétek meg. László, kiáltott a hajduhoz, két községi előljáróval lemegy a pinczébe, kikutatod, nincs-e ott elrejtve egy csipkésnek a batyuja.

- Nem kell azt kutatni uram. Hisz ott van az ajtó mellett. Mindjárt szembeötlik, a gazdáját várjuk.

- Csend legyen!

A három ember azonban nem jött fel olyan gyorsan, mintha az ajtóban lett volna a batyu.

László hajdu jött fel legelébb.

- Ásó kell oda uram, - szólt - a földbe van elásva.

Mihály felordított.

- Nem igaz nem igaz. Lopással vádolnak talán?

- Nyugodtan földi. Hátha nem is csak lopás.

- Mi lenne még? felelt Mihály s keserűen felkaczagott. Aztán vigasztalni kezdte csendesen zokogó nejét.

- Felkerült a csipkés batyuja, kibontva porral, sárral rakottan.

- Így vártuk a gazdáját? szólt Mihályhoz János ur.

- Nem tudom, hogy történhetett? rebegé Mihály.

- Gonosz ember. Hát azt tudod-e hol van Skultéti Mihály, a csipkés legény?

- Nem tudom - felelt jámborul Mihály.

E vakmerő hazugságra a János ur keze érintkezésbe jött a Mihály arczával.

- Megölted! kiáltá rá.

Mihály halálsápadt lett, de még a jelen voltak is megrendültek e szörnyü vádra.

- Esküszöm.

- Ne esküdj. Előre vele.

- János ur kihallgatta Dobos Aniczát és Kocsis Juliánát.

- Mindkettő bevallotta, hogy látták, miként a csipkést, Mihály és neje megölték. Tatárné egy nagy késsel nyakát elmetsette, s a vért a szintén segédkező Mészáros András Tatárnénak nagybátyja, egy 60 éves obsitos katona vitte ki egy táliban. A holttestet előbb az ablak alatt levő Marotva (mortua-aqua) dobták és onnan más éjjel a Tiszába vitték.

Meg is tudták jelölni hogy hol lett bedobva a test a melyre egy nagy kő lett akasztva.

Ujlaki kamarillás sajkásokkal kutatott János ur a holttest után.

Az azonban nem került meg, de igenis találtak egy nagy követ, a mely minden valószínűség szerint a testre volt kötve, s erre tapadva egy ingdarabot, a melyen látszott a vér nyoma.

Dobos Anicza s Kocsis Juliánna azt mondták hogy ilyen ing volt a csipkésen, az az ő tulajdona lehetett.

Midőn ennyi s oly súlyos bizonyítékokat szerzett János ur össze, a vádlottak vallatásához fogott. Tatárék hevesen tiltakoztak a szörnyü vád ellen.

De János ur nem csüggedett.

Nem irom le, hogy János ur milyen hasznavehető egyén lett volna spanyol inquisitio rémségeinél, de tény az hogy végre Mihály töredelmesen így kiáltott fel: „Istenem,⁴ istenem, hova legyek!? nem vagyok méltó arra, hogy a jóltevő napvilágát tovább láthassam, megismerem gonosz cselekedetemet, kérem az én Istenemet legyen irgalmas kegyelmes az én bűnös lelkemnek, mert megvallom, hogy az én és feleségem gyilkos kezeink miatt mult ki a szerencsétlen és ártatlan csipkés.”

⁴ Idézés a vallomási jegyzőkönyvből.

Beismerte, hogy azon csalfa reményben ölte meg a csipkést, hogy pénzt talál nála, azonban pénz semmi, portéka is nagyon csekély volt a visszamaradt skatulyában; a részletekben vallomása megegyezett a Dobos Anicza és Kocsis Juliánna vallomásaival. Beismerte, hogy megölték a csipkést, és előbb a ház előtt levő Morotva kákái közé, a következő éjjel pedig feleségével a Bacsina nevű helyen a Tiszába dobták.

A vén obsitos Mészáros András is kevés tagadás után szintén beismerte a bűntényt.

Csak Tatárné Pál Erzsébet tagadt mindvégig; bosszúból folyónak mondta az egész vádat, elátkozta magát és gyermekét, ha neki vagy férjének a legkisebb tudomása is van a dologról.

A beregmegyei törvényszék előtt megjelent rabban senki sem ismert volna a délczeg Tatár Mihályra; elaszva, görnyedten jelent meg, sápadt arcán a fájdalom, szenvedés tükröződött vissza.

Beismerte ekkor is tettét. Habozva beszélt néha kis eltéréssel, de azután a kérdésre ismét előbbi beismerését mondta el.

Látszott rajta, hogy vagy maga is hiszi már tettét és csakugyan elkövette a bűnt, vagy pedig várja már a szenvedéseitől megszabadító halált. - -

Az 1826. év május 22-én mondta ki a tek. nemes vármegye az ítéletet, mely szerint:

„Nemes Tatár Mihály egyszerre hóhér keze által, a második rendű alperes Pál Erzsébet, a ki a gyilkosságot kettőztetni nem iszonyodott, jobb kezének előbb leendő elvágása után a hóhér pallosa által a jámborok közül leendő kivégeztetésre ítéltetnek.⁵

Mészáros András büntetésében eltöltött rabsága betudott és szabadlábra helyeztetett.

Véget ért tehát a kedélyeket felzavart bűnper; a bűnösök meglakoltak s az igazságszolgáltatásnak elég tétetett.

Jó szívű ember volt a jó emlékü Lónyay György történetünk idejében központi főszolgabíró.

Sokat zsémbelődött esküdtje Buday Jánosra, azon hír miatt, hogy hivatalos tulbuzgóságában a vádlottakból csak úgy kiveri az igazságot, hogy a tőle kikerülteknek a hátáról lehetett leolvasni hogy mennyire akartak tagadni.

1826. augusztus hó 21-ére ki is lett tüzve a Tatárak kivégzése, s ezen ott kellett volna lennie Lónyay Györgynek is.

Ő azonban otthon valami ürügyet adva elő, még 20-án megszökött, s azt mondta, hogy Kis Várdába megy.

Pedig tulajdonképen még az nap délután zemplénmegyei Bereczki községben lakó Olcsváry Ferencz régi barátjának tágas udvarára fordult négy szép szürke által huzott hintója.

A cselédség rohant segédkezni az ismert urnak, köztök egy köpczös barna legény is, kinek öltözetéről látszott, hogy kocsis, s akit a többi cseléd Skultétinak szólított.

Lónyay György végig nézte a legényt s azután félrehívta.

Sokáig beszélt vele míg végre Lónyay könyebbülten sóhajtott fel: Gondoltam, gondoltam!

Azután kocsisához fordult s kiáltott: fordulj meg, megyünk vissza.

- Ezekkel a fáradt lovakkal?

- Igen. Ezekkel a fáradt lovakkal.

⁵ Az eredeti ítéletből.

Aztán elősiető barátjához fordult.

- Barátom. Meg sem állok. Igen fontos dolog adta elő magát. Kocsisodat viszem magammal; majd visszahozom.

- Tudom, hogy hiába mondanék ellent. Ha a kocsist nem is, de téged visszavárlak.

Azzal Lónyay felült, a barna kocsist is felültette s aztán elhajtatót. - -

Összeült már a törvényszék; végrehajtandó volt a kimondott halálos ítélet. Megfontolták, meghányták azt s igazságosnak találták. Szemet szemért, életet életért. Ha nem irtóztak elvenni egy embertől az istenadott életet, reá szolgáltak arra hogy tőlük a törvény vegye el.

Istennél a kegyelem!

- Még Lónyay György nincs itt - szól az elnök.

- Itt vagyok! hangzott a terem ajtajánál, s portól lepetten lépett be Lónyay György.

- Uraim! - szól minden várakozás nélkül - az Ur isten oly kegyelmes volt, hogy megmentett attól miszerint majdan azon önvád nyomja lelkünket, hogy ártatlanok életét vettük el. Azon Skultéti Mihály, kinek megölése miatt vádoltatnak Mihály és neje jelenleg is él és Bereczkiben Olcsváry Ferencznél kocsis. Skultéti Mihály önként távozott el Mihály házából, s hátra hagyta batyuját azért, mert megbízója kárára sáfárkodott s nyomtalanul akart eltűnni; és az egyik tanu Dobos Anicza látta is midőn elment s ennek mondta is, hogy nem tér vissza többé, sőt a batyuját épen ezen tanu rábeszélése folytán hagyta vissza, épen a Tatárék házában.

Általános megdöbbenést keltett ezen határozott kijelentés s borzalom futotta át az idegeket a cselszövényre, melynek célja a Tatárék elvesztése volt.

Buday Ferencz tisztü ügyész perujitást kért. - -

Ismét együtt ül a törvényszék Skultéti Mihály csipkés legény - két más legénynyel egyformán öltözve - áll a törvényszék előtt.

Kocsis Juliánna és Dobos Anicza a két rab-asszony töredelmesen ismeri fel Skultéti Mihályban az eltűnt csipkést.

Feri és Józsi cigányok, kik az utolsó estén együtt mulattak vele, szintén ráismertek.

Skultéti is ráismert mindegyikre, csupán Aniczára jegyezte meg, hogy akkor sokkal szebb volt, de most talán nincs olyan jó dolga.

Ingerülten rezzent meg a láncz az Anicza kezén e jámbor észrevételre.

Aztán kimentek a teremből s bevezették Mihályt és nejét.

Az összeesett alakok sóhajtva ültek le egy lóczára.

- Tatár Mihály, ön azt mondta, hogy Skultéti Mihályt megölte?

- Igen.

- Igaz az?

Tatár csendesesen, igenlőleg bólintotta meg fejét.

- Ön tévutra vezette a törvényszéket, mert Skultéti Mihály él.

Tatár keserü mosolylyal rázta meg fejét.

- Nem lehet az.

- Pedig úgy van - felelt az asszony.

- Kit öltem hát meg? - kérdé bambán Tatár.

- Senkit.

Ezalatt belépett a három csipkésnek öltözött legény.

- Tatár Mihály - szólt az elnök - forduljon meg s mondja meg, ismer-e az itt levő három legényből egyet?

Tatár csendesen hátra fordult s rá nézett a három legényre.

Előbb a közönyössé lett arcon nem történt változás, azonban később felugrott, végig simitá homlokát, mintha nem tudná emlékeit rendezni, aztán rámereszté szemeit a középen álló Skultéti Mihályra, ki hátrálni kezdett tekintete előtt, de akkor Tatár egy szökéssel ott termett mellette vad erővel ragadta meg, oda húzta a törvényszék elé.

- Ez az... ez az..., ezt öltem meg... nem öltem meg... él, él, hus és vér... itt van.

Aztán térdre rogyott le, imára kulcsolt kézzel:

- Könyörületes Isten tehát nem vagyok gyilkos, ártatlan vagyok.

És csendesen zokogva hajtotta fejét lóczájára.

Ugy megkönnyült, hogy már sirni is tudott.

Rövidek leszünk. Nem festjük le azt, miként ismerte be Dobos Anicza cselszövényeit: gyanítható volt eddig is, hogy a gyanura szolgáló minden adat általa tervezetett s rendeztetett. Előbb csak a csipkés pénzét akarta ellopni, melyen Kocsis Julcsával osztottak volna, s a lopást kellett volna Tatárra fogni. A csipkésnél azonban pénz nem volt, s a hogy a háztól szökve távozott, fogamzott meg Anicza agyában a gyilkosság vádja, s épen ő beszélte rá a csipkést hogy a batyut hagyja hátra.

Kocsis Juliánna vak eszköze volt, kit az első vallomásokra pénzzel birt, később pedig már azokat visszavonni nem merte.

Bizonyosan látta egy párszor Buday János uram vallatás eljárásából, hogy miként tudják az embert megfelelő vallomásra rábírni.

Az ítélet a két hamis tanúra így szólt:

„Dobos Anicza és Kocsis Juliánna rabasszonyok pedig - a magok lehető jobbulásokra és a mások rettentő példájokra - egyen-egyen harmadfél esztendei rabságnak és az alatt ángárián-kint 30-ával elveendő 300 korbátsoknak szenvedésére, és az alatt a megyében, Munkácson, Kaszonyban, Bilkén és Beregszászban tartani szokott országos vásárookra, a nyakokba akasztandó táblákra írott ítéletjeikkel, büntetések elvételére leendő hordoztatására büntettetni - ez alkalmatossággal ezen hamis esküvők hitetlensége azon környülállással, hogy ezen hitetleneknek soha többé semmi tekintetbe hitelek nem léssen, a megyében kihirdettetni rendeltetnek.⁶”

Skultéti Mihály vissza tolonczoltatott Zólyomba, átadatott a bíróságnak a hűtlen sáfárkodás miatt és így Lónyay György csakugyan egyedül látogatta meg Olcsáryt.

A hires önvallomásoztató tákosi Buday János uram, még a per alatt kicseppent az esküdt-ségből és a nádor által elrendelt bünper folyama alatt halt meg.

Hires vásárok voltak akkor is Árpád apánk pihenő helyén, Munkács városában.

⁶ Az eredeti ítéletből.

A vásártér csak úgy zugott; ember embert ért, s ha valaki a vásár közepére behatolt, onnan ugyan nehezen jutott ki délig.

Egyszer mozogni kezd a tömeg, s a város felől valami nagyobb zaj hallatszik. Durva szitkok, majd a helyett parancsoló hangok.

- A vérszopók, a vérszopók! - hallatszott előlről.

Oszlott szét a tömeg, több megyei hajdu csákója tünt fel a tömeg felett, majd kardjuk csillogott fent, amint az irányt mutatták.

Mindenütt a bódék mellett.

Egy késáros bódéjánál többen megszorultak addig, míg a menet elhalad. Köztük, szorosan egymás mellett egy férfi és egy nő, kiknek arcza oly sápadt volt, mintha hosszabb betegségből keltek volna fel, vagy elvonva lett volna tőlük a napsugár, a szabad lég.

Tatár Mihály és neje volt.

A menet már közeledett feléjük.

A hajduk előtt egy nő ment, nyakába akasztott táblával. Fejét lehorgasztva tartja, arcza a szégyentől láng piros.

Ahogy hirtelen felpillantott, tekintete éppen a késes bódéjánál akadt meg.

A piros arcz holthálvány lett, éppen olyan, mint azé a másik kettőé; majd ismét befutotta a szenvedély, a düh pirja s felordított:

- Én akartalak megölni kétszer is; elakartalak égetni, felakartalak akasztatni magad és családodat, s mégis te ölsz meg engem: légy átkozott! Boruljon reád a föld, midőn még benned van a lélek; magadat fald meg kinodban, ne szabaduljon ki lelked a föld alól, s ne találja meg soha soha az utat felfelé; vérem minden cseppje tüzzé válva, égesse testedet, hogy még e földön érezze a pokolt.

- Nincs hiteled sem Isten, sem emberek előtt! - dörögé Mihály.

- Van hát az ördögnél! - kiáltá Anicza, s a késekhez ugorva egy hosszú kést rántott ki abból s a másik pillanatban saját mellébe szurta.

Markolatig behaladt a kés.

S a féktelen szenvedélyü, gonosz indulatu nő, végvonaglásban is átkot szórt arra az emberre, akit előbb koldussá, aztán több mint egy évig élő halottá tett. Halálig halálosan gyűlölte.

Ez nem mese, így van ez megírva Bereg vármegye levéltárában, régi irat gyűjtemény 2267. száma alatt.